

12 september 2010
OPWIJK
Open Monumentendag

Thema: 'De vier elementen'

*Aan alle waterellende
Komt een ende
Gedaan met puttenboren
Opwijk heeft een watertoren
27 november 1955*

***De drinkwatervoorziening in
Opwijk en in Mazenzele***

**Organisatie en uitvoering:
Heemkring Opwijk-Mazenzele, met medewerking van de
Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening.**

Onze OMD-locatie: de watertoren van Droeshout

- **Geleid bezoek aan de verschillende plaatsen van de watertoren: de leidingenkamer (kelderverdieping), de pompenkamer, de polyvalente ruimte, de waterkuip**
- **Tentoonstelling**
'De drinkwatervoorziening in Opwijk en in Mazenzele'
- **Geïllustreerde publicatie**
'De drinkwatervoorziening in Opwijk en in Mazenzele'

Maandag 14 en dinsdag 15 september:

**OMDjunior,
met aangepast programma voor de jeugd onder de titel
'De watertoren van Droeshout: meer dan een toren vol
water...'**

Bij de omslagillustratie:

Onze OMD-locatie:

*de watertoren van Droeshout, aquarelschilderij van J. Guns,
in het Gulden Boek van de gemeente Opwijk naar aanleiding van
de inhuldiging van de watertoren (en het Opwijks drinkwaternet)
op 27 november 1955.*

Met bijhorende gelegenheidsspreuk.

INHOUD

Inleiding	2
De hydrografie in Opwijk en Mazenzele	4
'Water' in de toponymie van Opwijk en Mazenzele	6
Algemene geschiedenis van de drinkwatervoorzieningen	18
Over putten en pompen in Opwijk en Mazenzele	26
Over onze drinkwatermaatschappijen	
- de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW)	33
- de Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling (TMVW)	35
Het drinkwaternet in Opwijk	36
Het drinkwaternet in Mazenzele	43
Onze OMD-locatie: de watertoren van Droeshout	47
De grote aanvoer- en doorvoerleidingen voor drinkwater op Opwijkse grondgebied	57
Tentoonstelling	
'De drinkwatervoorziening in Opwijk en in Mazenzele'	60
Bronnen en literatuur	61
Colofon en bedanking	64

*Bericht van burgemeester Victor Wijnants aan de
Opwijkse bevolking, waarschijnlijk 1948.*

Inleiding

Het is weer zover: op de 2de zondag van september is het Open Monumentendag.

Open Monumentendag (OMD) laat het publiek van dichtbij kennismaken met het bouwkundig, landschappelijk en archeologisch erfgoed. Het doel is bewustmaking en daarmee versterking van de solidariteit rond erfgoedzorg. Want wat we leren kennen en begrijpen, gaan we ook makkelijker waarderen. En die waardering is niet alleen het begin van behoud en zorg, maar leidt ook tot wat men maatschappelijke integratie van het erfgoed is gaan noemen. Bouwkundig en ander erfgoed is niet alleen belangrijk om esthetische of historische redenen. Het stelt ons ook in staat allerlei waarden te delen door het te gebruiken en ervan te genieten.

Open Monumentendag Vlaanderen is bij deze 22ste editie intussen een evidentie geworden, een jaarlijkse cultuurmanifestatie waarbij alle registers worden opengetrokken. Op die ene dag wordt aandacht gevraagd voor de waarde van ons bouwkundig erfgoed en inzicht geboden in de historische, actuele en toekomstige context. De resultaten zijn duidelijk: meer dan ooit is iedereen er zich van bewust dat het behoud en de openstelling van ons patrimonium de investering waard is.

Het algemeen thema van Open Monumentendag is dit jaar 'De vier elementen: water, vuur, aarde en lucht'. Wij kozen hieruit het element 'water' en meer bepaald 'drinkwater'.

55 jaar geleden, in 1954-'55, werd in Opwijk door de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW) het drinkwaternet aangelegd, althans toch in de meeste woonstraten. Tegelijkertijd werd er hier, op Droeshout, in het uiterste westpunt van het streeknet van de NMDW een 'eindwatertoren' gebouwd. Deze was (en is) niet alleen van belang voor het plaatselijk net, maar ook voor een groot deel van de streekwaterleiding van Noordwest-Brabant.

In Mazenzele werd het drinkwaternet aangelegd in 1962-'63 door de Tussengemeentelijke Maatschappij van Vlaanderen voor Watervoorziening (TMVW). Hierbij sloot men het net ter plaatse aan op de grote toevoerleiding Asse-Sint-Niklaas die al sinds 1923 onder de Steenweg loopt.

De minder jonge mensen van hier herinneren het zich ongetwijfeld nog: veel (politieke) discussies en plannenmakerij, overal openliggende straten (men was dat toen nog niet gewoon), modder, grote buizen langsheen de straten wachtende om ingegraven te worden, bouwwerken overal,... Maar uiteindelijk mocht het resultaat er zijn: 'stadswater' voor (bijna) iedereen in Opwijk en in Mazenzele.

De watertoren van Droeshout is ondertussen, met zijn 55 jaar, stilaan een 'oudje' geworden onder de nog in dienst zijnde torens. En het mag gezegd worden: bouwtechnisch is hij nog in uitstekende staat. Het is niet zomaar een waterkuip op poten (ook al zou je dat niet zeggen wanneer je de buitenkant bekijkt). Architecturaal en qua bouwconcept is hij exemplarisch voor de torens van de periode 1950-1970. Hij is een geïntegreerde baken in het landschap en het dorpsgezicht. Voor ons is hij zeker een monument, een waardig erfgoedmonument, dat zeker respect en behoud verdient!

Ons plaatselijk thema 'drinkwater' is uitgebreid: uiteraard veel 'water'geschiedenis, onze drinkwatermaatschappijen, het drinkwaternet in Opwijk en in Mazenzele, de watertoren van Droeshout, de grote aan- en doorvoerleidingen op Opwijkse grondgebied,... en dat allemaal vertaald in een anschouwelijke tentoonstelling en in een publicatie. En natuurlijk ook een uitgebreid geleid en gegidst bezoek aan de watertoren zelf.

De archief- en documentatiebronnen over het onderwerp zijn nogal verspreid en niet altijd even gemakkelijk te raadplegen. Literatuur of studies over het drinkwater in Opwijk zijn schier onbestaande. En wij trachten bijvoorbeeld ook steeds in alle behandelde onderwerpen het verschil aan te geven tussen de oorspronkelijk situatie en de hedendaagse toestand. De drinkwaterinfrastructuur evolueert uiteraard mee met de tijd.

Wij hebben aan de voorbereiding van OMD en OMDjunior heel wat tijd en moeite besteed.

Telkenmale nemen wij ook deel aan OMDjunior, dat vroeger 'MonumentenMaandag' heette. We gaan er wel prat op dat onze Heemkring al jaren de Opwijkse jongeren bij het OMD-gebeuren betreft en op die manier aan de volgende generatie monumentenzorgers werkt. Dat is dit jaar niet anders. Wij vinden het immers bijzonder belangrijk dat de jeugd, zo jong mogelijk, kan kennismaken met haar eigen verleden en haar eigen erfgoed.

Daarbij proberen wij ervoor te zorgen dat zij informatie op hun niveau krijgen die zij hopelijk ook voor later kunnen meenemen.

Ook dit jaar hebben wij een OMD-programma vertaald naar de schoolgaande jeugd. Maandag 13 en dinsdag 14 september is het op Droeshout dan ook OMDjunior.

Alle Opwijkse scholen van het basisonderwijs en van het secundair onderwijs werden aangeschreven en uitgenodigd voor deelname.

Niet minder dan 15 klassen (groepen), met in totaal ruim 318 'kids' van 3 verschillende onderwijsnetten, zijn ingeschreven voor deze Open Monumentendag op jeugdmaat. OMDjunior groeit in Opwijk inderdaad uit zijn voegen

Jammer genoeg moesten wij ook 2 scholen teleurstellen. Het tijdsbestek van 2 dagen OMDjunior liet niet meer toe om hun in de bezoekplanning in te lassen. Het bezoek aan een watertoren, met inbegrip van de waterkuip bovenin, vereist immers ook de nodige organisatie en tijd.

Wij zijn de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening erg dankbaar om ons met Open Monumentendag en OMDjunior zo gastvrij in hun watertoren te Droeshout te willen ontvangen. Dank ook voor de materiële en organisatorische hulp die wij voor deze Open Monumentendag van de Maatschappij mochten ontvangen.

Wij hopen dat u zult genieten van dit plaatselijk OMD-programma.

De hydrografie in Opwijk en Mazenzele

De natuurlijke beken en hun grachten vormden eeuwenlang zowat de enige of toch een belangrijke bron van (drink)water voor de bewoners van onze dorpen.

Het lijkt ons dan ook logisch hieraan enige aandacht te geven in het kader van deze publicatie over ons drinkwater.

Hydrografie (1)

De dominerende heuvelrug vormt eveneens de *waterscheiding* tussen de noordelijke grachten en beken, afvloeiend naar de *Dender* en de zuidelijke waters, behorend tot het *Rupelbekken*. Deze waterscheiding valt, binnen de Opwijkse grenzen, grotendeels samen met de *Vilvoordse steenweg*.

De *noordelijke grachten* en beken kennen veelal een consequente loop. Zij ontspringend doorgaans rond de 30 meter hoogtelijn, waar zij aan de noordzijde van de heuvelrug de Ledo-Wemmeliaan waterrijke laag aanboorden en een reeks permanente bronnen deden ontstaan. Nadien lopen zij steeds in dezelfde ZZW-NNO richting lopend als de helling van de geologische lagen en voeren het water van Noord-Opwijk naar de *Brabantse beek* voeren. Deze hoofdbeek heeft haar richting subsequent of loodrecht op haar bijbeken en voert al dit water als verzamelriool langs Lebbeke, waar zij *Vondelbeek* genoemd wordt, naar de Dender.

1. De Denderbeken

Als beken ontmoeten we hier van west naar oost: de *Klokbeek*, de *Nijverseelbeek*, de *Kluisbeek*, de *Asbeek* en de *Brabantse beek*.

De Klokbeek heeft een deel van haar bronnen in de meest westelijke zone van Opwijk. Zij vormt gedeeltelijk de noordwestelijke grens tussen Opwijk-Baardegem en Opwijk-Lebbeke.

De Nijverseelbeek heeft haar brongebied te Blauwbrug (Steenweg op Brussel), vormt in haar eerste vervlaking

het moerassig bosgebied van Dokkene, stroomt dwars door Nijverseel en mondt in de Brabantse beek iets noordwaarts van 't Hoeksken.

De Kluisbeek, die haar brongebied in Trod en Diepenbroek heeft, stroomt langs Kareneveldstraat, Bunders en Eeksken naar de hoofdbeek.

De Asbeek, die op de Hulst ontspringt, laat het dorpscentrum links liggen en ontmoet de Brabantse beek iets ten noorden van de Asbeekweg.

De Brabantse beek zelf kent een mager ontstaan in Peizegem aan de Molenbaan, maar vindt haar voornaamste bronnen in het moerasgebied van Broevink en Kemmeken.

Behalve de hoofdbronnen, ontstaan door aftappen van de Wemmeliaanzanden, hebben deze beken meestal ook tijdelijke bronnen, ontstaan door uitsijpelen van water uit de hangende watertafel in het leemdek van de heuvelrug.

2. De Rupelbeken

De *Rupelbeken* ontspringen ten zuiden van genoemde heuvelrug, als een reeks aan deze heuvelrug min of meer evenwijdige waterloopjes. Deze zijn reeds tot één verzamelbeek samengestroomd aan de meest oostelijke grensuitsprong van Opwijk met Merchtem. Deze verzamelbeek vloeit te Merchtem in de *Grote Molenbeek* om zo langs Steenhuffel en Lippelo het regenwater van zuidelijk Opwijk naar de *Rupel* te voeren.

Van noord naar zuid treffen we de volgende beken aan: de *Regenwortelbeek*, de *Langeveldbeek*, de *Puttenbeek*-*Puttengracht*.

De Regenwortelbeek ontspringt op de Melkspinne, vormde vroeger de grens tussen Opwijk en Mazenzele, en stroomt ten Oosten van de Langeveldstraat in de Langeveldbeek.

De Langeveldbeek, voor haar samenvloeiing met de *Regenwortelbeek*, ook wel *Stampbeek* genoemd, heeft haar bronnen in de Tongeriaanlagen, aan de voet van het Kravaalbos, snijdt Mazenzele in twee en stroomt ongeveer één

kilometer op de grens Opwijk-Merchtem. Te Mansteen wordt zij ook wel *Molenbeek* genoemd (Molenbeekstraat). De *Wersbeek* heeft een oorspong te Vogelzang (Asse) en een tweede te Krokegem (Asse), stroomt doorheen de Merchtemse Paddebroeken, waar zij van naam verandert tot **Puttenbeek**. Te Mansteen is eeuwen geleden een kunstmatige doorsteek gemaakt, als bijkomende watervoorziening van de Oude Molen aan de Molenbeekstraat, zodat het grootste gedeelte van het water rechtstreeks naar de Langeveldbeek stroomt en slechts een klein deel de vroeger natuurlijke weg vervolgt langs de **Puttengracht**.

Door het gemeentebestuur is zwijgend toestemming verleend tot het verder volstorten van deze Puttengracht wat in de komende jaren tijdens regenrijke perioden, vooral tijdens de winter, aanleiding zal geven tot erge overstromingen, daar al het water dan onvoldoende afvloeit zal vinden langs de kleine kunstmatige doorsteek.

Zowel de naamgeving als het algemeen uitzicht van de bedding van deze beek wijzen op een kunstmatige verlaging van de valleibodem door afgraving. Volgens J. Lindemans in zijn: 'Geschiedenis der gemeente Opwijk' zou door de Opwijkse boeren tijdens de achttiende eeuw hier witte en zwarte aarde weggegraven zijn. Zij zouden deze organische gronden gebruikt hebben voor de verbetering van hun akkers. Deze witte en zwarte gronden waren, volgens J. Lindemans, ontstaan door de organische resten van de activiteiten van *paalbewoners* langs deze beek tijdens het Neolithicum. Ondertussen is duidelijk dat dit niet het geval is. Het verschil tussen witte en zwarte gronden heeft wellicht te maken met ofwel een verschil in de geologische laag ofwel een uitloging van een bepaalde bodem ofwel een kleurverschil dat het gevolg is van het verschil tussen de winter- en zomergrondwatertafel.

Nu rest hier een diepe afgraving, die moerassig is en een mooie *rietkraag* vormt.

- (1) Zie ook
BURSENS Walter, *De hydrografie*, in
Opwijk ons dorp, Davidsfonds Opwijk,
1978, pag. 14-15 + kaart pag. 12-13.
-

'Water' in de toponymie van Opwijk en Mazenzele

Plaatsnamen zijn een belangrijke informatiebron. Vaak schuilen er verwijzingen in naar vroeger grondgebruik of naar andere kenmerken van het landschap. Ook geven zij onrechtstreeks tijdsaanduidingen over hun ontstaan en dus ook over hetgeen waarop zij betrekking hebben.

Toen de mens het land in gebruik nam, werd dat in grote mate bepaald door de fysische gesteldheden van het landschap. De vruchtbaarheid van de bodem, de vochtigheid, de nabijheid van drinkbaar water, de bereikbaarheid, de strategische ligging, het waren allemaal elementen van belang voor de vestiging van een woning, de aanleg van een weg en de ontginning van het ommeland. De combinatie van de natuurcomponenten en de menselijke invloed mondde uit in een mozaïek van cultuurlandschappen. Hun aard en ontginning weerspiegelen zich duidelijk in de plaatsnaamkunde, waarvan hier-

onder enkele voorbeelden.

In veel gevallen bewaren de toponiemen (plaatsnamen) elementen van de geschiedenis die nergens anders tot uiting komen. Hun verklaringen dragen enorm bij tot de kennis van ons (lokaal) verleden.

De meeste plaatsnamen hebben betrekking op elementen uit de natuur: hoogten en laagten van de bodem, waterlopen (bvb. beek, borre, zijp, gracht), bodemgesteldheid, bos (hout, haag, horst, houwe, rode), onbebouwd land (bvb. heide, dries, eusel), broek-, meers- en weiland, akkerland (bvb. as, ing, kouter, veld), tuinbouwland (bvb. hof, lochting).

Daarnaast kregen niet alleen wijken, gehuchten en buurtschappen maar ook wegen, bruggen, beken, vijvers en putten benamingen die verwijzen naar 'water'.

'Water' in Opwijkse plaatsnamen (toponiemen)

Voor deze bijdrage van onderstaande Opwijkse plaatsnamen rond het thema 'water' werd gebruik gemaakt van de publicatie *Toponymie van Opwijk* door dr. Jan Lindemans (1930).

De teksten werden dan ook –aangepast aan de hedendaagse schrijfwijze– overgenomen uit dit onvolprezen wetenschappelijk werk van Jan Lindemans.

Geografische schets – De waters ⁽¹⁾

De Opwijkse waterlopen behoren tot twee kommen:

A. Water van de Denderkom:

1. De **Asbeek**, **Wiesbeek** of **Brabantse beek**, ontspringt in de *Donkmeersen*, vloeit door de dorpskom, door het *Broek* en de oude *Asch*; zij vormt dan de grens tussen Opwijk enerzijds, Merchtem en Buggenhout anderzijds; zij eindigt thans in de stadswallen van Dendermonde na Lebbeke bespoeld te hebben.
2. De **Bremtgracht** ontspringt op

't grondgebied van Merchtem en heet aldaar *Holbeek*; maakt de scheiding uit tussen Merchtem en Opwijk, vloeit langs de *Bremt* en ontmoet de *Brabantse beek* omtrent het *Kammeken*.

3. De **Averbeek**, **Hofstadbeek** of **Kluisbeek**, ontspringt in de *Betsmeersen*, ontvangt het water van de *Rogsmeersen* langs het *Rogsbeddewater*, vloeit langs het

Hofstadveld, de *Espt* en de oude *St.-Pieterskluis* en mondt uit in de *Wiesbeek* aan de *Heistergemmeersen*.

4. De **Nijverseelbeek**, **Veldmeerbeek** of **Kutserodebeek** neemt haar oorsprong in de *Perre-*, *Huffel-* en *Dokkenemeersen*, te *Nijverseel*, met drie grachten, de *Maldergracht*, de *Middelgracht* en de *Huffelgracht*, die samen de

Kwikborre vormen. Zij doorloopt het hele gehucht *Nijverseel*, langs *Veldmeer* en *Kutserode*, en eindigt in de *Wiesbeek* op het grondgebied van *Lebbeke*.

5. De **Langegracht**, **Middelgracht** of **Kwadebeek**, is een kleine zijloop van voorgaande beek. Zij heet aldaar **Klokbeek** en **Kleine beek**.

B. Water van de Rupelkom of Scheldekom.

1. De **Puttenbeek** begint op 't grondgebied van *Asse* en heet aldaar **Wersbeek** (vervormd tot *Westbeek*), maakt de grens uit tussen *Asse* en *Merchtem* (vroeger *Opwijk*) ter plaatse geheten *Paddebroek*, vloeit een eindje over *Merchtem*s grondgebied en ontmoet weer de *Opwijkse* grens aan 't voormalig *Hof ten Putte*; zij vloeit langs de *Molendijk*, herinnerend aan een watermolen die vermeld werd tijdens de oorlogen tussen *Vlaanderen* en *Brabant* in de 14de eeuw; van daar ook de naam **Molenbeek** waarmee soms de *Puttenbeek* bedoeld wordt. De oude molen werd niet hersteld doch een andere werd gebouwd op de *Langveldebeek* en het water van de oude *Molenbeek* werd afgeleid naar de nieuwe molen door middel van een doorsteek, dwars over *Lettelkouter*, de **Dweersbeek**. Het afgeknotte stuk van de oude *Molenbeek* verdween niet geheel; de bedding van de meersen bleef bestaan (*de Puttenen*), het water der omliggende gronden (o.a. de **Haveloos Borre**) vormt er een smal beekje, de **Puttengracht**, dat de *Langveldebeek* ontmoet pas over de *Merchtemse* grens en aldaar in de *Molenbeek* uitmondt, die onder de naam van *Eikevliet* in de *Rupel*

stort (nu rechtstreeks in de *Schelde*).

2. De **Langveldebeek** of **Molenbeek** ontspringt te *Mazenzele*, achter 't dorp, en vloeit aldaar op 't scheiden van *Opwijk* enerzijds, *Mazenzele* en *Merchtem* anderzijds. Zij heet aldaar **Borrebeek**, **Munnikbeek** (*Affligemse* goederen in de nabijheid). Zij vloeit dan door heel 't kwartier van *Langvelde*, van waar de naam, ontvangt aan de *Lettelkouter* het water van de *Puttenbeek* door de *Dweersbeek* en stort zich in de *Molenvijver*. De watermolen alhier was, tot voor een eeuw, tevens graan- en oliemolen, 'stampmolen'. De beek heette dan ook de **Stampmolenbeek** en **Stampbeek**. Feitelijk is deze beek, alhoewel de grotere, een zijloop van voorgaande.
3. De **Regenwortelbeek** neemt haar oorsprong op de grens van *Opwijk* en *Baardegem* alwaar zij bekend staat onder verschillende namen: **Diepgracht**, **Hulsboschgracht**, **Rubbensgracht**, **Middelgracht**; zij komt op 't grondgebied van *Opwijk* aan de *Regenwortel* en eindigt in de *Langveldebeek* aan 't *Geersveld*. Deze beek heet ook **Spechtbeek**: zij vloeit voorbij de *Specht* of plaats waar een spijk (bruggetje) voorhanden is.

Lijst van toponiemen met het element 'water' (2)

In de beschrijvingen werden de volgende afkortingen (in veel gevallen gevolgd door een jaartal) voor volgende bronnen gebruikt:

- A = archief van de Armentafel (H. Geesttafel)
- B = gemeentelijke Atlas der Buurtwegen (1843-1846)
- C = oude (pré-)kadasterboeken (1640 en 1725-1726)

F	=	feodaal archief
G	=	schepengriffie
K	=	hedendaags kadaster (begin 19e eeuw)
L	=	recente officiële lijsten (stratenlijst, kiezerslijsten,...)
M	=	militaire kaarten
P	=	parochiaal kerkarchief
Popp	=	kadasterkaart Popp (ca. 1860)
R	=	dominiale rentenboeken
S	=	straatschouwingen 18e eeuw
V	=	volksmond
Vdm	=	kadastrale atlas Van der Maelen (1847)
W	=	gemeentelijke atlas van de waterlopen
Z	=	archief van Zwijveke

De nummering vóór de beschrijving is het volgnummer in de *Toponymie van Opwijk*. De aanduiding tussen haakjes achter dit nummer verwijst naar de plaats van het perceel of de toponymische entiteit op de bijhorende toponymische kaart. De citaten uit de bronnen zijn in schuinschrift geplaatst.

Toponiemen van putten

5. ABEELINPUT (G 6): *een dachw. leen gen. den abbeelen putte aen de nanove straete*, G. 1566.- Ligging niet juist te bepalen.

60. BEKPUT: *aen den becputte te Nijversele*, G 1609.- Een put waarvan de ligging niet verder te bepalen is.

73. BETSPUT (E 7): *eenen putte geheeten den bethsputte*, F. 1775. – Put in het Betsveld.

85. BLAKKE PUT (C 5): V. Verdwenen put op de Heirbaan [nu Gasthuisstraat].

96. BLOCKSPUT (H 5): *op de blocxputte*, F. 1513, later *Blakke put* en ook *vlakke put*.- Een verdwenen put op het pleintje waar de Nanovestraat de Gasthuisstraat ontmoet. Zie ook Poel. Eigendom, in 1440, van Jan de Bloc; in 1513, van Heyndrick de Block fs Heyndricks.

163. BRANDEWIJNPUT (C 3), B. - Naam ontstaan in 't begin van de 19de eeuw. Oude wal van 't Hof te Ingene.

171. BREEPUT (E-F 7-8): *den breeden putte*, G. 1562; *op den breeden putte*, Z. 1659; *Breeput*, C. 1725 en pass. 17de-18de eeuw.- Grote partij bouwland naast Betsveld. Dit land ligt op een helling; het benedeneind ligt merkkelijk lager dan het bovineind aan de straat. De put, die alleen nog in de toponymie bestaat, is in verband te brengen met de leerlooierijen *ter Bets*. Misschien is *breede put* een volksetymologie uit *beetput* ?

228. DAMPUT (I 5): *op den damputte*, G. 1576; *damput* passim 17de-19de eeuw.- Partij bouwland tussen de Opwijkkouter en de Broevink. Vroeger een 'afgedamde' put aldaar ? Thans geen spoor meer van put met dam. Ook niet in C. 1640 en C. 1725.

264. DONKERE PUT (D 5): *den donckeren put*, R. 1615 en V.- Hetzelfde als *Veldmeerput*. Volksetymologisch uit *Donkput*: *op een eelsbroch daer de doncputte in steet*, G. 1342.- Plaats gelegen in de Donktheers.

277. DOORTPUT (G 4): *aen den doortputte*, A. 1597.- Walling rondom de Meer.

390. FOKSPUT (F 3): *op den tfoxte put*, F. 1440; *bij den focxputte*, A. 1597; *teghen focxputte*, G. 1600; *den focxputte*, F. 1775; *fokspu*, V. - Een put in 't midden van het Foksveld.

650. INGENEPUT (C 2): *den engenepu*, S. 1781; *den heypu*, S. 1781: *Ingeleput*, V.- een put bij 't Ingeneveld.

693. KAREVELDPUT (F 6). V.- Put op het Kareveld, oude hofwal van de vroegere hofstede van Adam de Keyser (F. 1430). ... Sporen van de aanzienlijke oude wallingen waren vorige eeuw nog zichtbaar.

840. KUTSERODE PUT (C 4): *aen den cutseropu*, F. 1775.

- 850.** KWADDE PLAS: *twee dachw. neven den quaeden plasch*, F. 1513.- Ergens op Neervelde, misschien hetzelfde als Fokspuit.
- 895.** LEEMPUT (G 8): *op langvelde ... an den leemputte*, G. 1540; *op den winckele ... aen den calverendans ende aen den leemputte*, F. 1775. - Een put waar leem (= zware potaarde) gestoken werd.
- 914.** LIJSEBETTENPUT (H 4): *1 dagw. lants en weyde gen. Lijsebettenput*, F. 1775. Waarschijnlijk volksetymologie uit Malijsenput.
- 949.** MALIJSEN PUT: *anderhalf dachw. op meerlenvelt geheeten den malijsen putte*, S. 1541. Een mergelput? Op het Merelveld (=mergelveld) zou dat niets wonders zijn. Vgl. ook Lijsbettenput.
- 991.** MEERPUT 1 (D 9): *te Droeshoute ... suyt de meire oft meirputte*, G. 1609.- Put, vorige eeuw nog zichtbaar, op de Meer.
- 992.** MEERPUT 2 (C 6): *int swertlant ... oost tegen de wevershoff ... west teghen den meerputte*, G. 1598.- Put, vorige eeuw gedeeltelijk nog zichtbaar, op 't Meerveld.
- 1179.** POEL (H 5): *den poel*, C. 1725.- Put op de Heirbaan [nu Gasthuisstraat] waar de Nanovestraat deze ontmoet. Andere namen: Abbeelenput, Blakkeput.
- 1204.** RAAPPUT, zie Rampaardput.
- 1206.** RAMPARDPUT (G 7): *by rapaertsputte*, F. 15de eeuw; *rapaetsputte*, F. 1619; *den raepput*, C. 1640; *aen den raepersput*, F. 1775.- Perceel op de Hulst, herinnerend aan oude omwalling.
- 1257.** ROOTPUT 1 (D 7): *opt eerste perrevelt aen den rootputte*, G. 1599; *opt perrevelt aen den rotputte*, G. 1610; *aen den rooden putte*, F. 1775.
- 1258.** ROOTPUT 2 (E 7): *op den breeden putte ... den ruijtputte*, Z. 1659.
- 1259.** ROOTPUT 3 (E 7): *aent vosbroeck ... noort den ruijtputte*, Z. 1659. - Put om vlas te roten. Er is altijd vlas gekweekt te Opwijk.
- 1344.** STEENPUTSTEDE 1 (H 10): *stede genaempt Steenputstede ... jeghens de boschstraete ende jeghens het boschvelt*, G. 1574; *een dachw. genaempt de Steenputstede* G. 1575; *weyde gheheeten steenputstede*, G. 1601; *Steenputstede oft Steenputteweyde*, C. 1640; *2 dagw. van auts gen. Steenputstede, west de matteweyde*, F. 1775.- Hofstede waar een 'steenput' was te Waaienbergh.
- 1345.** STEENPUTSTEDE 2 (G 9): *de steenputstede ghelegghen te langvelde*, G. 1610; *behuysde hofstede te Langvelde van auts genaemt Steenputstede*, F. 1775.- Hofstede waar een 'steenput' was.
- 1369.** TOLLAARDPUT (C 10): *den tollaertputte*, F. 1473, F. 1775.- Te verstaan als 'put met een tol', d.i. 'met een rolvormig windas'.
- 1396.** VELDMEERPUT (D 5): *de veltmeerputte*, G. 1599.- Hetzelfde als de Donkere put.
- 1423.** VILVOORDE (G 4): *aen den waterput genaempt vilvoirden*, G. 1600; *aen eene fonteyne genaempt vilvoorden*, G. 1609.- Natuurlijke bron en waterput aan het Koutergat van Neervelde.
Fantasiernaam ofwel volksetymologie uit Welborre ?
- 1425.** VISCHPUT (C 3): *in den visput... jeghens den noensbosch*, G. 1609. Zie Ingeneput.
- 1428.** VLAKKEN PUT, in S. 1772-73; voor Blakkeput.
- 1449.** VORSCHPUT 1 (D 4): *bi den hove ten eeken ende bi den vorstputte up de zyde te cutserode waert*, F. 1440; *in den hoogendriesch aen den vorsputte ende aen het langevelt*, F. 1775.- Gracht in het veld, in de omstreken van 't Hof ten Eeken.
- 1450.** VORSCHPUT 2 (E 5): *Myn here Willem van der Eeken ... van den vorsputte aen leemans bloc*, R. 1470; *aen de vorsputten zuyt het hofvelt*, R. 1615, R. 1750.- Gracht in het veld, in de omstreken van 't Hof ten Eeken.
- 1470.** WAGENPUT: *den waghen putte, noort en west 't bosschervelt*, Z. 1659.-

Ligging onbekend.

1527. WOLFPUT (C 3): *op den noensbosch aen den wolfputte*. - Put aan het Hoensbos, overblijfsel van de hofgracht van 't Hof te Ingene.

1535. ZANDPUT (G 5): *den sandeputte*, P. 1620.

1536. ZAVELPUT (G 5): *den savelputte*, P. 1515. - Perceel op de Brugkouter, aan de Heirbaan, waar vroeger zavel geschoten werd. Thans behuist.

Toponiemen van beken, grachten, goten en vijvers

15. ASBEEK (G-H 4-6): *Asbeke*, passim 15^e, 16^e, 17^e eeuw, *Hasbeeck*, C. 1725; *Asbeek*, B; *Bosbeek*, Vdm.- Beek die door de 'asch' vloeit; de benaming *Oude Beek* werd in de 19^e eeuw gebruikt voor de hele loop van de beek.

25. AVERBEEK (E-F 5-6), beeknaam die alleen bewaard bleef in samenstellingen: *Averbeekveld* en *Averbeekmeers*; oorspronkelijke benaming van de beek die later bekend staat als *Hofstadbeek* en *Kluisbeek*. *Aver* is denkelijk een zeer oude waternaam. Vgl. o.a. de oudere vormen van het riviertje Yèvre: *alveolus averis* (a. 820), *Evra* (a. 825), *Avera* (a. 841), enz., vanwaar *Avaricum* (= de stad op de *Avara*) reeds vermeld bij Caesar. Een geslacht van *Averbeke* leefde te Opwijk in de 14de eeuw: *Arnout en Jan van Averbeke* zijn hoofden van staken in het Domaniaal Rentenboek; *Meus van Averbeke*, evenzo in 't Rentenboek van Zwijveke.

42. BEDDEWATER, zie Rogsbeddewater.

53. BEERSBEEK (A 4-5): *opt royvelt metter eender syden aen de beersbeke*, F. 1513. - Beek op de Lebbeekse grens; heet aldaar, volgens de militaire kaart, *Clokbeek*.

140. BORREBEEK (F 10): *het cardenblock... zuyt de borrebeke*, F. 1775; *landt en bosch genaempt de borrebeke ofte 't cardenblock*, F. 1775. - Beekje op de Mazelse grens.

154. BRABANTSE BEEK 1 (C-J 1-5): *aen de brabantse beke*, G. 1599, F. 1775 en passim 17de-19de eeuw, K., B., W., M., V. - Beek die de scheiding uitmaakt tussen Opwijk enerzijds, Merchtem, Buggenhout en Lebbeke anderzijds; vroegere grensscheiding tussen het hertogdom Brabant (Merchtem en Buggenhout) en het graafschap Vlaanderen (Opwijk en Lebbeke). Van daar de naam.

175. BREMTSGRACHT (I-K 5): *de bremsgracht*, P. 1697; *aen de bremsgracht*, F. 1775.- Gracht die het water van Bremt en Broevink naar de Brabantse beek voert.

206. BURGGRACHT (E 2): *een dachw. neffens den hoogen-driesch totter burggracht te gaene*, F. 1775. De hier vermelde burggracht is deze van Pluimshof; sporen er van zijn nog merkbaar. De 'burg' moet reeds verdwenen zijn in de 14de eeuw; de naam mot blijft echter nu nog bewaard.

247. DIEPGRACHT (C 10).- Gracht op de Baardegemse grens. R. 1615 gewaagt van een stuk land gelegen *in den diepgracht*, ergens op de Heidries naast de grens.

331. DWEERBEEK (J 7-8): *op de dweerbeke*, F. 1430, P. 1515, R. 1615; *op de dweirbeke*, P. 1515; *op de dweerbeke*, G. 1541; *op de dweelbeke*, G. 1563, 78, 99, P. 1596, A. 1609, R. 1615, P. 1623; *op de dweilbeke*, G. 1609, p. 1620, A. 1624, Z. 1659; *op de dwelbeke*, C. 1640, F. 1775 en passim 17de-18de eeuw; *welbeke*, C. 1725 en passim 17de eeuw.- Naam van een doorsteek, dwars door de Lettelkouter, om het water van de Puttenbeek naar de Molenbeek af te leiden, en alzo het waterdebiet van de molen te vergroten. Dit moet geschied zijn toen de watermolen op het gehucht Klei gebouwd werd, na het afbranden van de oude molen te Mansteen onder de oorlog van Lodewijk van Male tegen Brabant. De naam is af te leiden van Mnl. *dwer*, bijvorm van *dwars*. De volksetymologie *welbeek* lag voor de hand.

467. HAVELOOSBORRE (J 8): *een dachw. meirsch hiet den have los borre*, F. 1430; *den haveloosen boorre*, noort an den lettercouter, G. 1540; *een dachw. in de puttenen gen. den haveloosen bergh borne*, F. 1775.- Een meers in de Putten, ter plaatse ongeveer waar, na de afleiding van het water van de

Puttenbeek naar de Molenbeek, in de oude bedding, een nieuwe waterloop ontstaat. De betekenis zal wel zijn: 'nietig, gering'; hier: een borre zonder veel water, beroofd van water door de afleiding van de beek.

490. HEISTERGEMBEEK (D 1): *de hesterghem beke*, C. 1725.- Afleidingsgracht van de Kluisbeek te Heistergem. Dit laatste is de naam van een kwartier in de N.W. hoek van de gemeente, aan de Buggenhoutse grens. Als gehuchtnaam moest deze toponiem de baan ruimen voor Eeksen. Heistergem is de enige -ingahem naam van Opwijk. Men kan reconstrueren tot Heistharingaheim = woning van het gezin van de Frank Haisthari. ... Het is niet met zekerheid uit te maken waar de oorspronkelijke Frankische hoeve Heistergem lag. Wellicht ter plaatse nu nog geheten de motte, vroeger Pluimshof, of wel op Buggenhouts grondgebied, vlak over de grens, het grote Wiesbeekhof ?

533. HOFGRACHT 1: *den hofgracht van de pastorije*, F. 1775.

HOFGRACHT 2: *den wal ofte hofgracht van het walleken*, F. 1775 (ten Broeke).

540. HOFSTADBEEK (E-F 5-6): *een merschelken ligghende op de hofstatbeke*, P. 1515; *hofstede aen de hofstadtbeke*, G. 1580; *op de hofstadtbeke*, F. 1775.- Gracht langs het Hofstadveld.

605. HUFFELGRACHT (D-C 7): *de neffelgracht*, R. 1615; *de nuffelgracht*, Z. 1659.- Afwatering van de Huffelmeersen.

623. HULSBOSCHGRACHT (C-10 10): *aen de hulsboschgracht west droeshoutvelt*, R. 1615.- Gracht op de Mazelse grens; deze hulsbos lag vermoedelijk op Mazel. Hetzelfde als Rubbensgracht.

720. KERKHOFGRACHT (G 5): *gracht bij den kerckhove commende metter suytwestsiden tegen tkerckhof*, P. 1515; *het stacketsel an den kerckmuer jeghens den kerckgracht*, P. 1569. - Gracht rondom het kerkhof, in de 17de eeuw gedempt.

767. KLUISBEEK (C-F 1-6): *aen de cluyse beke*, G. 1598; *aen de cleyse beke*, P. 595; *de cluysbeke*, passim 17de-18de eeuw; *de Kluysbeeck*, B.; *claybeek*, K., Vdm.; *Kluysbeek*, M.- Zijbeek van de Wiesbeek die haar naam ontleent aan de St.-Pieterskluis. De oude naam schijnt Averbek geweest te zijn.

837. KUTSERODEBEEK (C 3-4): *op de cutsseroder beke*, F. 1430; *op de cutserode beke*, F. 1440; *op de cusseroy beke*, F. 1513; *die cutseroodebeke*, P. 1515; *op de cutseroo beke*, F. 1775.- Naam van de Nijverzeelbeek te Kutserode, nabij de Lebbeekse grens.

844. KWADE BEEK (B-C 3-4): *de quade beke*, F. 1430; *op de quaetbeke*, Z. 1659.- Beek aan 't Vrankrijksveld, komend van 't Rodeveld, op de Lebbeekse grens.- Hetzelfde als de Langegracht.
Kwaad in de zin van *minder*: de kleinere beek tegenover de grotere, de Nijverzeelbeek.

850. KWADE PLAS: *twee dachw. neven den quaeden plasch*, F. 1513. - Ergens op Neervelde, misschien hetzelfde als Fokspuit.

853. KWIKBORRE (C-D 5-6): *de quicborre*, P. 1515, G. 1566, 1577 ; *an den quicborre*, P. 1556 ; *de quicborrebeke*, G. 1570, 1597.- Oude, thans vergeten naam van de Nijverzeelbeek, niet ver van haar oorsprong. De plaats, in de beek, waar het water opborrelt, zelfs bij de droogste zomers, is nu nog bekend.
Kwik=levendig. Kwikborre: vlietende waterbron. R. 1615 geeft een hele verzameling volksetymologische vervormingen (kuik, kruik, krik, kruis), een bewijs dat de betekenis van kwikborre toen reeds verloren was.

866. LANGE GRACHT (B 3-4): *opt royvelt, west de langhe gracht*, R. 1615; *de lange gracht*, B.- een der grachten op de Lebbeekse grens.

884. LANGVELDE BEEK (F-J 7-10), B., M.- Beek te Langvelde.

929. LUIKGOOT (B 5).- Goot aldaar.

940. MAESGOOT (F 5), B. - Goot aan de hofstede Maes.

944. MALDERGRACHT (C 7-8): *te Droeshaute aen de maldergracht*, R. 1615; *aen de maldergracht op dmeirsveld*, R. 1615.- Gracht in de Maldermeersen.

- 964.** MAZELGOOT (D 10), B.- Goot onder de straat naar Mazel, op de grens.
- 1021.** MIDDELGRACHT 1 (C 7-8): *jeghen de middelvore*, F. 1513; *opt boesvelt aen den middelgracht*, G. 1597; *een dachw. meersch noort en west de middelgracht*, Z. 1659; *jeghen de middelvore*, F. 1693.- Een der grachten die de Nijverzeelbeek vormen, op de Baardegemse grens.
- 1022.** MIDDELGRACHT 2 (A-B 4-5): *opt royvelt west de middelgracht*, R. 1615; *de middelbeke*, R. 1615.- Een gracht op de Lebbeekse grens.
- 1023.** MIDDELGRACHT 3 (B-C 9): *op d'ashaeghe ... aen den middelgracht tegens Brabant*, F. 1775.- Een gracht op de Baardegemse grens.
- 1024.** MIDDELGRACHT 4 (J 9-10): *in den wijck van mansteen op den berchemcauter ... zuyt aen den middelgracht*, F. 1775.- Een gracht op de Merchtemse grens.
Een middelgracht is klaarblijkend een grensgracht, waarschijnlijk een kunstmatige uitgraving (voor) om de grens aan te duiden.
- 1032.** MOLENBEEK 1 (J-L 6-7): *de molenbeke*, G. 1570; *de meulebeke*, C. 1640 en passim 17de-18de eeuw; *de Molenbeek*, B., K., Vdm, Popp, M., V.- Beek waarop de watermolen draait.
- 1033.** MOLENBEEK 2 (H-K 7-12): *int Pannebroec aent goet van Afflighem ende molenbeke*, G. 1564.- Oudere naam (ook op de kaart van Ferraris) van de Puttenbeek waar vroeger de verbrande watermolen op draaide. Wellicht heeft er ook een watermolen bestaan te Paddenbroek op grondgebied van Asse of Merchtem.
- 1043.** MOLENVIJVER (K 7): *Jacop de hanove van den vivere van den watermolen*, R. 1615; *op de dijcken aen den watermeulen*, R. 1615; *aen de dijcken op den lettercauter noort den neeren vijver*, R. 1615; *aen den molenvijvere*, G. 1572; *de meulenvijver*, C. 1640, C. 1725, V.- Vijver bij molen: zie1033.
- 1053.** MUNKBEEK (F-G 10): *meersch in de muenijckbeke*, F. 1513; *opt specht ofte muenyck beke*, F. 1513; *ofte masesele couter aende munnick beke*, F. 1513.- Beek aan de Mazelse grens, aldus genaamd naar de kloostergoederen van Affligem, aan de beek gelegen, op Mazelse bodem. Hetzelfde als Langeveldebeek en Borrebeek.
- 1081.** NEFFELGRACHT, R. 1615.- Gracht aan de Neffel- of Huffelmeersen.
- 1083.** NEKspoel (K 9): *op berchemer couter heet naxxpoel*, F. 1430; *op berchem couter ... aen den neckspoel*, F. 1604; *den neckspoel*, F. 1775.- Plaats in het Klaterbos, te Mansteen, aan de Merchtemse grens. Neks, (Mnl. Nixe), vrouwelijke vorm van Nekker, watergeest. Vgl. Nekkerspoel te Mechelen. Volksgeloof aan watergeesten was in de vorige eeuw nog sporadisch voorhanden in de streek .
- 1099.** NIEUWSTRAAT GOOT (F 5), B.- Een goot der Kluisbeek aan de Nieuwstraat.
- 1101.** NIJVERZEELBEEK (B-D 1-7): *Nyverseelbeek*, B., W., Popp.- Zijbeek van de Wiesbeek die te Nijverzeel ontspringt en het gehele gehucht doorloopt. Vroegere namen: Kwikborre, Veldmeerbeek, Kutserdebeek.
- 1127.** OUDHOFGOOT (F 6), B.- Goot aan het oudhof op 't Heiveld.
- 1136.** PAILLARDGOOT (C 3), B.- Goot van de Nijverseelbeek onder de Paillardstraat, van de Bolstraat naar 't Hoeksken.
- 1200.** PUTTENBEEK (I-L 7-10): *Puttenebeek*, B., W.; *Puttenbeek*, Popp, M., V.- Beek komend van de Paddebroeken, vloeiend voorbij 't Hof te Putte en de Puttenen.
- 1215.** REGENWORTELBEEK (D-G 9-10), B., W., Popp, V.: *Regewortelbeek*, M., *Rege Wortel beek*, K.- Beek in de Regenwortel op de Mazelse grens; zij heet lager Langeveldbeek.
- 1246.** ROGSBEDDEWATER (E-F 6-7): *van den wedde watre op 's heeren strate voor 't hooghebroec*, R. 1470; *'t beddewater teghenover het rogxvelt*, G. 1599; *'t rocx beddewater*, R. 1615; *het rox beddewater*, P. 1623; *van 't beddewater op 's heeren strate voor 't hoochbroec*, R. 1615; *het beddewater*, A. 1629; *landt over het rocx beddewater*, P. 1679; *'t rocxbeddewaeter*, *'t beddewater*, F. 1775.- Gracht die het water van de Betsmeersen afvoert, langs de Rogsmeersen.

Het eerste lid is de geslachtsnaam Rogghe. Het oudste domaniaal rentenboek vermeldt te Opwijk, in de 14de eeuw, Jan, Adaem en Zegher Rogghe. Beddewater = looiwater.

1265. RUBBENSGRACHT (D 10): *weede geheeten de rubbensgracht geleghen te Droeshoute met twee syden aent Droeshoutvelt*, G. 1564; *op Droeshoute oost de Rubbensgracht*, R. 1615; *in den rubbensgracht noort den heirwegh*, R. 1615.- Oude benaming van de beek die hier de scheiding uitmaakt tussen Opwijk enerzijds, Baardegem en Mazel anderzijds. ... Waarschijnlijk een volksetymologische vervorming. Te Halle is een grubbegracht ('gegraven gracht': tautologie ?).

1308. SPECHTBEEK 1 (F-G 9): *de spechtbeke*, C. 1640 en passim 17de eeuw.- Beek aan Hof te Specht, thans Regenwortelbeek geheten.

1309. SPECHTBEEK 2 (I-H 3-4): *jeghen die spechtbeke*, P. 1515; *an spectbeke*, P. 1556; *specbeke*, G. 1586; *aen de specbeke*, P. 1595; *an specthbeke*, G. 1598; *aen de speckbeke*, F. 1775; *Spekbeek* V.- Andere naam van de Brabantse beek aan de Specht (plaats bij een brug over een beek).

1321. STAMPBEEK (K-L 7): Stambeek, M.- Naam van de Molenbeek op de Klei, wegens de stampmolen (waar olie gestampd werd) aldaar.

1348. STEENWEGGOOT (G 5): Twee goten van die naam in B.

1394. VELDMEERBEEK (C-D 5-6): *de veltmeerebeke*, G. 1599.- Andere naam voor de Kwikborre; officieel: de Nijverzeelbeek.

1411. VERMEERGOOT (H 10), B.- Goot op Waaienbergh aan de Meer.

1413. VERSTRAETENGOOT (C 4), B.- Goot aan de hofstede Gillis van der Straeten (1845).

1417. VEULESNIJDERSGOOT (E 3), B.- Goot naast het huis van zekeren De Caluwe bijgenaamd 'Veulesnijder' (1843).

1472. WALGRACHT: *den walgracht van de pastorije hofstede*, F. 1775.- Gracht rondom de oude pastorie.

1473. WALLEKEN (H 5): *den wal, ofte hofgracht van het walleken, aen 't walleken*, F. 1775; *aan 't walleken, aen Staeses walleken*, V.- Oude walling van een hofstede in de Broekstraat; *rondomme in wallen met den opworp*, C. 1640; later hofstede zelf, gedeeltelijk eigendom der familie Staes.

1477. WATERLAD (F 6): *het waterlad ofte wal*, F. 1775.- Kunstmatige waterafleiding (lede) van het Rogsbeddewater en de hofgrachten aan het Kareveld naar de Averbek.

1478. WATERLOOP: Naam van kunstmatige afwateringsgrachten, o.a.

1: een gracht die ongeveer parallel loopt met de Brabantse beek van het Meersveld naar de Vrijdag.

2: een gracht van de Meer aan de Doortstraat naar de Spechtweide, aan de Brabantse beek.

3: de afvoergracht van de Dokken aan 't Kersveld (Kwikborre)

4: de gracht aan 't Zwardland

5: de gracht van Rauakker

6: de gracht op de grens met Mazel: *den waterloop daer Vlaenderen en brabant scheidt*, F. 1775.

1482. WEDDEWATER, zie Beddewater.

1499. WERSBEEK (H 12), M.- Andere naam van de Puttenbeek, op 't grondgebied van Asse, eigenlijk Wedsbeek.

Op de webbeke, R. 1470, geassimileerd uit wedbeke, doorwaadbare plaats in de beek.

1500. WESTBEEK, K.- Andere naam van de Puttenbeek op grondgebied Asse.

1502. WIESBEEK (B-G 1-2): *de wijsbeke*, F. 1513; *de wijeser beke*, K. 1515; *de wisbeke*, P. 1556, 1575, A. 1624, F. 1775 en passim 16de-17de eeuw; *de Wiesbeek*, B., V.- Beek op de grens met Buggenhout en Lebbecke, elders Brabantse beek en Asbeek geheten.

Wies is een hydronymisch element dat we in vele beek- en riviernamen terugvinden; het is natuurlijk ouder dan het suffix *beek* dat er later bijgevoegd werd.

Overzicht van het materiaal – Historisch materiaal ⁽³⁾

Toponiemen van beken, grachten, goten en vijvers

De natuurlijke waterlopen van enige betekenis heten beek. De volgende samenstellingen komen voor:

- a) Het eerste lid is op zichzelf een beeknaam die ouder is dan de samenstelling: AVERBEEK, BEERSBEEK, WIESBEEK.
- b) Het eerste lid is een bepaling ontleend aan een veld of een gehucht door de beek bespoeld: ASBEEK ('beek die vloeit door de *asch*'), KERSVELDBEEK, KUTSERODEBEEK, LANGVELDEBEEK, NIJVERZEELBEEK, REGENWORTELBEEK, VELDMEERBEEK.
- c) Het bepalend gedeelte is ingegeven door een of andere plaatselijke omstandigheid: HOFSTADBEEK (beek die voorbij de '*hofstad*' vloeit), KLUISBEEK (id. voorbij St.-Pieterskluis), MOLENBEEK 1 en 2 (watermolens aldaar), PUTTENBEEK (mergelpotten langs de beek), SPECHTBEEK 1 en 2 (een spijk of bruggetje over de beek), STAMPBEEK (een stampmolen aldaar), WERSBEEK (eigenlijk *Wedsbeek*, een 'wed' door de beek).
- d) Andere samenstellingen zijn nog: BORREBEEK (tautologie), DWEERSBEEK nu *Welbeek* (dwarse doorsteek), KWADE BEEK (mindere beek), MUNNIKBEEK (beek langs het monniksgoed van Affligem).

Mindere waterloopjes heten:

borre, in deze samenstellingen: HAVELOOSBORRE ('borre beroofd van water'), in verband met een kunstmatige afleiding naar de watermolen) en KWIKBORRE (levendige bron);

zijn;

gracht, veelal 'gegraven' waterafleidingen in de volgende samenstellingen: RUBBENSGRACHT (volksetymologisch uit '*grubbegracht*', tautologie), BREMTGRACHT (gracht langs de *Bremt*), HULSCHBOSGRACHT (gracht naast een hulsbos), MALDERGRACHT (gracht in de Maldermeersen), NEFFELGRACHT (gracht in Neffelsemeersen), DIEPGRACHT, LANGEGRACHT, MIDDELGRACHT (grensgracht);

waterlad, kunstmatige afvoergracht van het '*betwater*' uit de '*betsputten*' van vroegere leerlooierijen;

waterloop.

Een natuurlijke 'fonteyne' draagt de zonderlinge naam VILVOORDE.

Vijvers en Putten.

Behalve de kleine *Molenvijver* bij de watermolen op de Klei, vallen er te Opwijk geen vijvers te vermelden. De toponymie bewaart de herinnering aan een andere molenvijver, de MOLENDIJK (waarin dijk=af gedamd water), weer drooggelegd en in akkerland herschapen sedert de vernieling van de watermolen aldaar in 1356. Een aantal kleine, ingesloten waters, heten poel of put. Het oudere der twee schijnt *poel* te zijn. Het komt voor, zonder bepaling, DEN POEL (andere naam van de Blakenput op de Heirbaan), en in de samenstellingen : NEKspoel, STEENPOEL (oude steengroef, andere naam van Fokspuit) en VORSCHPOEL.

De samenstellingen met *put* hebben, als bepalend eerste lid:

- a) een persoonsnaam : BLOCKSPUT;
- b) een ander toponiem : DOORTPUT (put gelegen ter Doort), FOKSPUT (in het Foksvelt), INGENEPUT, KUTSERODEPUT, TOLLAARDPUT, VELDMEERPUT;
- c) een hoedanigheidswoord : BLAKKEPUT, BREEPUT, het volksetymologisch DONKEREPUT;

- d) een aanduiding van bestemming : BETSPUT (put waar leder gelooïd werd), LEEMPUT, ROOTPUT (put waar vlas geroot werd), VISCHPUT, ZANDPUT, ZAVELPUT;
- e) of een andere omstandigheidsbepaling : ABEELPUT, BRANDEWIJNPUT, DAMPUT (afgedamde put), DOKKEPUT (moerassige put), RAAPPUT (volksetym. uit Rampardput), VORSCHPUT, WAGENPUT, WOLFPUT.

Vele van deze putten zijn overblijfsels van oude wallingen. Andere benamingen daarvoor zijn Wal: 't WALLEKEN; **Gracht**: BURGGRACHT, HOFGRACHT, KERKHOFGRACHT; en **Singel**: de SINGEL VAN DE BORCHT, thans naam van een plein in het dorp, naast de voormalige grachten; de SINGELEER, bij den molenvijver.

De Opwijkse toponymie kent nog het woord **plas** : DE KWADE PLAS.

(1) LINDEMANS Jan, *Toponymie van Opwijk*, Brussel 1930, p. 3-5.

wijk, Brussel 1930, p. 177-178 en 206-207.

(2) LINDEMANS Jan, *Toponymie van Opwijk*, Brussel 1930, p. 23-165.

(3) LINDEMANS Jan, *Toponymie van Op-*

'Water' in Mazelse plaatsnamen (toponiemen)

Hydrographie

Mazenzele behoort volledig tot het Rupelbekken.

De *Rupelbeken* ontspringen ten zuiden van heuvelrug langs de Vilvoordse steenweg, als een reeks aan deze heuvelrug min of meer evenwijdige waterloopjes. Deze zijn reeds tot één verzamelbeek samengestroomd aan de meest oostelijke grensuitsprong van Opwijk met Merchtem. Deze verzamelbeek vloeit te Merchtem in de *Grote*

Molenbeek om zo langs Steenhuffel en Lippelo het regenwater van Zuidelijk-Opwijk naar de *Rupel* te voeren.

De Langeveldbeek, voor haar samenvloeing met de *Regenwortelbeek*, ook wel *Stampbeek* genoemd, heeft haar bronnen in het Tongeriaan, aan de voet van het Kravaalbos, snijdt Mazenzele in twee en stroomt ongeveer één kilometer op de grens Opwijk-Merchtem.

Uit de publicatie 'Historiek der straten van Mazenzele' (1)

het borrewater 1683, de borrebeke 1775

... van aan de kerk aan het einde der Kerkstraat op de Dries ... vinden wij daar links op de oude kadasterkaart een ovaal blok door de volksmond nu nog aangeduid als '*Het Berrewater*' of '*Beddewater*'. Midden in dat blok is op het plan een rechthoek getekend, wat ons hier een weide doet veronderstellen midden een vijver. Bij Ferraris (1777) staat deze plaats -de weide dus- aangegeven als een bebouwd stuk grond. ... Het '*Berrewater*' was veel groter dan nu het geval is, wat nog duidelijk te merken valt langs de overzijde van deze weg op de Dries. ... Midden in '*het Berrewater*', een naam

die voortkomt van borrewater of bronwater, lag het hof of de villa, verdeeld in het eigenlijke hof en het voorhof. De beek die nu rechts van de Kerkstraat loopt, ging destijds voor Frans De Valck er onder door en verder lag zij ver achter het ganse villa complex dat ter beveiliging met water was ingesloten. Tussen 1777 en 1793 moet de oude motte of wat er restte van de omwalling van de oude villa in en op '*het Borrewater*' zijn verwijderd, alleen de vijver rond de bron bleef bestaan. Vlak voor het hof lag en ligt nu nog de Dorpsdries.

de Langeveldbeek

... lag de Rauakker rechts van de Driesbaan (weg nr. 25) en werd boven begrensd door '*de baene naer Merchtem*' (weg nr. 24) nu onze huidige Vossestraat en Schaapheuzelbaan, rechts door de Heerbaan (weg nr. 10) en onder door de *Langevelsbeek*, het scheiden tussen de Vaerent en de Rauakker.

... Destijds onderwees men ons in de school dat er hier op zekere dag, enkele eeuwen geleden, een treffen plaats vond tussen Spaanse en Hollandse

legereenheden waarbij men zelfs de naam van de beruchte legeraanvoerder Maarten Van Rossum vernoemde. Na de slag begroef men ter plaatse de gesneuvelde en plaatste een kruisje op hun graf. De beek die nevens de graven liep, trad buiten haar oevers en voerde de kruiskens mee, vandaar de naam van '*Cruyskensbeeck*' een benaming die de beek hier nu nog draagt ofschoon ze in werkelijkheid de *Langeveldbeek* noemt.

Langeveldbeek Regenwortel beek Vijverken

... De Panneelenmeersch was een grote meersch of weide die zich oostwaarts de Dries uitstreckte langs de *Langeveldbeek* tot de grens met Opwijk en denkelijk door de grachten die ze in de richting der beek doorsneed in panneelen of vlakken verdeeld werd. Ook op de Mazelkouter was er een panneelenmeersch die eveneens tegen de beek (hier de *Regenwortelbeek*) lag,

tussen de Verlorenkost (Jeffes Bosken) en zo langs het Rozemeerschken eveneens tot de grens met Opwijk.

... Het '*Susveld*' volgde verder de Vossestraat tot aan het *Vijverken*. Dit *Vijverken* lag links op de Rauakker langs de overzijde van de Drieslaan, links van de wed. Michiels. Het vijverke verdween en maakte later plaats voor '*Jettes Bosken*'.

de stam- of kruiskensbeek

... 'De linde' bevond zich op het pleintje aan de splitsing van de Lepelstraat en de Zottegemstraat en de 'vaerent' lag tussen 'de straet naer de kercke' (nu

de Molenstraat, weg nr. 20) en de Rauwacker met de *stam- of kruiskensbeek* – tussen beide.

Regenwortelbeek

... Van onze straat (Zottegemstraat) weten wij dat zij in feite een aftakking is van de oude Heerbaan Asse Den dermonde, en van aan het Lindeken alover het Meerken en het gehucht Zottegem, de verbinding uitmaakte met het naburige Opwijk, via het ge-

hucht Droeshout, langs de Opwijkstraat, alwaar destijds de *Regenwortelbeek* de grens uitmaakte tussen Vlaanderen en Brabant, zoals pastoor Verhasselt (Mazel 1538-57) het schreef: '*Dien scheet Vlaanderen en Brabant*'.

De waterplassen op de Dries (2)

Op het kadasterplan uit vorige eeuw staan op de Dries niet minder dan drie waterplassen getekend.

Het '*borrewater*' (oudnederlands woord voor bron) bevond zich op de eigendom der Gilde en werd -zoals de andere waters- verpacht. Er wordt in 1679 bij de verpachting gesproken van een

groot en van een klein '*beddewaeter*' op de Dries. In 1720 is er ook nog sprake van het '*bovenste beddewater*'. In de 18de eeuw wordt in het Rekeningen boek van de Gilde ook meermaals gesproken over de '*fransche put*'. Van 1922 tot 1935 is er sprake van '*den bassin*'.

Cijnsboek van Mazenzele ca. 1650

45. Guilliam van mulders van een half dachwant meersch ter j^r *de beke scheydende Vlaenderen ende Brabant* ter ij^r, iij^r ende iiij^r Mr. Arnoult tkint

137. Den selven (Mr Aert tkint) over de selve (jan vanden bossche) op een half

dachwant meersch ter jr *de beke die Brabant ende Vlaenderen scheyt* ter ijr ende iijr den huybensmeersch ende ter iijr Guill van mulders causa uxoris

- 231.** Jaspar tkint over joos Mertens te vooren Gillis de clercq op den Roosenmeersch ter jr pauwels vanden broecke, ter ijr *de beke daer Vlaenderen & Brabant scheet* ende ter iijr tgoidtshuys vande Roosen
- 246.** Derfgen. Adriaen de valck by versterfenisse huns ouders op hun hofstadt gelegen tot Masel aenden driesch, ter jr tegens *d'beddewater* ende de kerckhofstrate groot ontrent een dachwant ter ijr hun selfs ter iijr Joos de Valck ende ter iijr Guill. plasch
- 275.** Guill. plas over Marynte fa Willem plas op een dachw.t lants geheeten *de borrebeke*, ter jr daer Vlaenderen ende Brabant scheeden ter ijr t'clooster van (G)roenendael, ter iijr Mr. Joos vander heyden den wech tusschen (b)eyden loopende, ende ter iijr de (weduwe) ende erfgen. jeroon de Nil
- 343.** Den selven (Mr. Aert tkint) over den selven (van ginderachtere) over wylen Gillis vande voorde van ontrent ... Roeden weyde ter jr *den waterloop die Vlaenderen ende Brabant scheedt* ter ijr syn selfs, ter iijr Jan de Ridder causa uxoris ende ter iijr het costerye goet
- 412.** Den selven (Adriaen Smet) over den selven ter vooren Lucas de baert met peeter blancaert op een hofstadt gelegen onder Masensele groot xxv Roeden ter eender de kerckhofstrate, ter ijr peeter de cremere, ter iijr syn selfs by coope tegen Gillis van ginderachtere ende ter iijr *de beke loopende naer syne camputte*
- 413.** Den selven (Adriaen Smet) over de selve te vooren Margrite van Waerbeke op ontrent hofstadt ter jr den Rauacker:meersch ter ijr *de beke loopende naer den camput* ter iijr ende iijr syn selfs
- 414.** Den selven (Adriaen Smet) by coope over Gillis van ginderachtere op xxv Roeden meersch eertyts hoplochtinck ter jr de kerckhofstrate ter ijr *het beccken aen synen camput* ende ter iijr syn selfs

Verhuring kerktienden 1735

Wyck 1: vanaen den dries beginnende langs den panneelen meersch tot aan de hofstede van Joos t'sas commende langs de straete achter t'*vijverken* ...

Wyck 2: beginnende van aen het *vijverken* langs de strate tot aen den wintmolen ...

(1) DE NIL Leo, *Historiek der straten van Mazenzele*, 1971-..., artikelenreeks verzameld en heruitgegeven door Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1987.

(2) Zie *De Mazelse Gilde en haar Dries*, door Jules Van de Velde in *HOM-tijdschrift* 1991-2, p. 5-6.

Algemene geschiedenis van de drinkwatervoorzieningen

Oudheid

Water heeft altijd een fundamentele rol gespeeld in het bestaan van de mens. Hij heeft water nodig voor allerlei behoeften, op de eerste plaats als drank. Drinkwater is voor de mens van levensbelang. Het menselijk lichaam bestaat gemiddeld voor 60% uit water, waarvan een deel verdampt en wordt gebruikt om afvalstoffen af te voeren, zodat de voorraad opnieuw moet worden aangevuld. Daartoe verbruikt de gemiddelde Belg per dag 1,5 l water, onder allerlei vormen. Dit dagelijks terugkerend fenomeen getuigt van de essentiële rol die water speelt voor de levende wezens en voor het leven in het algemeen: water ligt aan de bron van alle leven op deze planeet.

Reeds in de prehistorie was de aanwezigheid van water een belangrijk element bij het zoeken van een geschikte verblijfplaats. Bijvoorbeeld in het Mesolithicum, een periode gekenmerkt door jagers-verzamelaars verbleef men vaak op iets hogere zandige heuvelruggen in de nabijheid van bronnen of van ander drinkbaar water.

Vanaf het ontstaan van de eerste nederzettingen in de Jonge Steentijd (Neolithicum) komt de belangrijke rol van water duidelijk tot uiting in de keuze van de vestingplaatsen bij waterlopen of bronnen.

Reeds vrij vroeg ondernam de mens dan ook pogingen om zoveel mogelijk drinkbaar water op te vangen en te bewaren. Bronnen waren nu eenmaal niet overal aanwezig. Poelen waren geschikt als drenkplaats voor de dieren. De mens verkoos grondwater en diende daarvoor waterputten te graven.

In Jericho, in het Nabije Oosten werd het water ca. 7.000 jaar geleden uit eenvoudige waterputten gehaald. 2.000 jaar later kende de stad Mohendjo-Daro in de Indusvallei een heuse watervoorziening, weliswaar gebaseerd op waterputten, maar met waterleidin-

gen in de huizen, met badinrichtingen en met een afvoersysteem. Het beroemde paleis van Knossos op Kreta kende eveneens een compleet aan- en afvoersysteem, en hier is voor het eerst sprake van aanvoerleidingen, opgebouwd uit buisstukken van aardewerk. Sedert de Bronstijd telde elke nederzetting, ook in onze streek, wel enkele ondiepe waterputten met wanden voorzien van vlechtwerk. 2.200 jaar geleden werd in Pergamon de eerste kilometers lange aanvoerleiding aangelegd. De oudste schriftelijke vermelding van een waterleidingssysteem vind men in de bijbel. Het gaat over Jerusalem onder de Assyrische koningen (8ste eeuw v.C.).

In het Romeinse Rijk kwam de watervoorzieningstechniek tot een grote bloei, die vooral gekenmerkt wordt door de bouw van aquaducten (zowel in steen, zoals de bekende voorbeelden in Frankrijk, als in aarden ophopingen zoals de aquaduct van Tongeren). De uitgebreide watervoorzieningen in Rome zijn overbekend. Van tal van deze bouwwerken die het platteland en de stad doorkruisten zijn de resten nog te zien. De leidingen, gebouwd in de periode 300 v.C.- 200 n.C., brachten in hoofdzaak water uit het brongebied van de rivieren ten oosten van Rome naar de stad. In Rome zelf werd het verdeeld over geprivilegieerde gebruikers, de thermen en de openbare fonteinen. Rome beschikte dan ook over de meest indrukwekkende watervoorziening uit de Oudheid.

Ook buiten het Middellandse-Zeegebied treft men 'Romeinse' watervoorzieningen aan. Dichterbij ons herinnert de Beukenberg te Tongeren (*Atuatuca Tongrorum*) eveneens aan de 5 km lange aquaduct die de stad van water uit Widoote voorzag, en op tal van andere plaatsen werden restanten gevonden van constructies die onze voorouders de kans moesten bieden zich te

laven en in de uitgebreide badrituelen te voorzien. Zo werden te Doornik sporen gevonden van een waterleidingsstelsel bestaande uit loden leidingen en een hoofdleiding in gemetste Doornikse steen.

Middeleeuwen en Moderne Tijd

De technische kennis op gebied van watervoorziening en -afvoer die in de Romeinse Tijd een onbetwistbaar hoogtepunt bereikte, ging voor lange tijd verloren na de overname van Gallië door de Franken. Pas in de Middeleeuwen zou dit peil opnieuw benaderd worden, maar het bleef daarna nagenoeg ongewijzigd tot diep in de 19de eeuw.

Vanaf de Romeinse tijd stak men diepere **waterputten** die werden voorzien van een houten bekleding, bestaande uit een opeenvolging van vier planken die in de hoeken in elkaar grepen, of van uitgeholde boomstammen. In een aantal gevallen werd ook gebruik gemaakt van de plaatselijk beschikbare natuursteen om de wanden te versterken. Om een grotere diepte te kunnen bereiken schakelde men in de middeleeuwen over naar de *tonput* (met wanden van opeengestapelde houten tonnen) of naar de op een wiel gefundeerde plagenput.

Tijdens deze periode was de watervoorziening in de Lage Landen hoofdzakelijk gebaseerd op waterputten. In de steden werden wijkputten ingesteld waarvan het onderhoud gedragen moest worden door de omwonenden onder toezicht van putmeesters. Talrijke privéwoningen beschikten over eigen putten, hetzij op een binnenplaats of in de tuin, hetzij in de woning zelf, eventueel in de kelder. Het water werd opgehaald door middel van een touw dat werd bewogen over een katrol, wiel of windas, opgehangen aan een eenvoudige balk boven de put of aan een sierlijke bovenbouw, de putkevie. De eenvoudigste vorm van ophaalmechanisme is echter de putgalg, naargelang van de streek ook wip, wapper of sikse genoemd. Bij dit stelsel hangt de emmer aan een boom met tegengewicht. Dit primitieve type

had tot voor kort nog zijn plaats in het landschap van onze streken.

Op enkele uitzonderingen na, werden tijdens de periode 1650-1750 alle putten in de steden afgedekt en voorzien van handpompen. Zoals blijkt uit talrijke verzoekschriften, is deze evolutie het gevolg van de kwetsbaarheid van de waterputten voor verontreiniging met vuilnis, krennen enz. Ook in het gebruik komen van metalen zuigerpompen droeg bij tot deze evolutie.

Van recentere datum zijn de natuurstenen en bakstenen waterputten (*steenputten*) waarmee men een aanzienlijke diepte kon bereiken. Het water werd opgehaald met behulp van een houten of ijzeren galg, een katrol, een touw en een emmer. Sedert de 17de eeuw werden deze waterputten geleidelijk aan omgevormd tot *pompputten*. In de woning of tegen de gevel van de woning werd een pomplichaam (arduin, hout) opgericht, van waaruit een meterslange loden buis vertrok. Water werd naar boven gehaald door een pompende beweging te maken met de smeedijzeren pomparm. Sedert het midden van de 19de eeuw werden deze oude smeedijzeren pompen op hun beurt vervangen door gietijzeren pompen.

Naast grondwater kwam ook **oppervlaktewater** in aanmerking voor winning, voor zover de kwaliteit dit toeliet. De eenvoudigste vorm van bevoorrading maakte gebruik van voorzieningen zoals waterstraatjes of waterpoortjes die naar de waterloop leidden, watertrappen die ernaar afdaalden, en waterscheppen, dit zijn wippen waarmee men het water kon ophalen. Ook is er sprake van waterschepen of waterkarren waarmee water van elders werd aangevoerd of verdeeld.

Steden die verder van grote waterlopen gelegen waren, legden spaarbekkens aan of gebruikten vijvers of vestwaters als dusdanig. Dit gebeurde bij voorbeeld in Damme, dat in 1269 van de gravin van Vlaanderen, Margareta van Konstantinopel, toelating kreeg om water aan te voeren vanaf de vijver van Male langs een loden buis. Ook te Brugge en te Rijsel bestond vanouds een dergelijk systeem, waarbij het wa-

ter werd afgeleid naar publieke putten of fonteinen waar het kon opgeschept worden. In het begin van de 13de eeuw bouwden de steden Brugge, Ieper en Damme 'conduyten' uit lood (soms hout) om het water uit de reien en vijvers af te leiden. In Brussel werden vanaf de Middeleeuwen bronnen op de oostelijke helling van de Zennevallei opgevangen om verschillende fonteinen te voeden.

Het gebruik van waterputten voor de drinkwatervoorziening moet tegelijk gerelativeerd worden. Men mag immers niet vergeten dat het waterverbruik voor de 19de eeuw niet te vergelijken was met ons hedendaagse verbruikspatroon. Water werd in de huishouding wel gebruikt voor het bereiden van de maaltijden, maar nauwelijks als drank; men dronk vooral klein bier (tafelbier). Het waterverbruik moet dus vrij beperkt geweest zijn, ondanks het grote aantal inwoners. Wanneer de stadsmagistraat zich in de 15de tot 17de eeuw voor de goede staat van de wijkputten interesseerde en maatregelen uitvaardigde om het gebruik ervan veilig te stellen, had hij niet zozeer de gezondheid van de bevolking op het oog, maar eerder de veiligheid; Naast oorlog, was brand immers het ergste dat een stad waarin de meeste huizen van hout waren gemaakt en met stro bedekt, kon overkomen. Een snelle aanvoer van grote hoeveelheden water was dan ook essentieel. De verordeningen die de organisatie van de watervoorziening regelden, moeten in dit licht gezien worden.

De oudste nog in gebruik zijnde **waterleiding** in België is die van Ieper. In de vroege 13de eeuw werden daar al spaarbekkens aangelegd om water van de Kemmelbeek op te vangen en via loden leidingen in de stad te verdelen. Dit leidingnet was zo uitgebreid, dat men beweerde dat Ieper op lood was gebouwd. Het distributienet dat nog steeds gebaseerd is op waterwinning uit de vijvers van Dikkebus en Zillebeke, werd in 1877 aangepast aan de eisen van een moderne watervoorziening. In streken met enig reliëf zoals in Midden- en Hoog-België konden bronnetjes in de heuvelflanken opgevangen worden en het water via leidingen naar fonteinen

gebracht. Op deze manier werden te Geraardsbergen al voor 1475 de 'Groote Fonteyne' en het 'Manneken' op de Markt gevoed. Te Oudenaarde werden in 1675 loden en houten leidingen aangelegd om bronwater van de Edelaereberg tot in de stad bij de *Fontaine Royale* op de Grote Markt te brengen. Zoalng de te bevoorraden stadsdelen op gelijk of lager gelegen peil waren dan de waterbron, kon een eenvoudige verbindingsleiding volstaan om de wassertoevoer te verzekeren. Naar hoger gelegen stadsdelen moest het water op één of andere manier kunstmatig worden opgevoerd. Te Brugge is al in de oudste stadsrekeningen sprake van een 'engien', waarvan de precieze ligging echter onbekend is. Van rond 1390 dateert het oude waterhuis bij de Boeveriepoort. Hierin stond een scheprad opgesteld dat voortbewogen werd door een rosmolen, en water leverde aan de moerbuis naar de Markt. In de 17de eeuw werd dit systeem vervangen door het nieuwe waterhuis waar zuigerpompen door een waterrad werden aangedreven. Mogelijk geïnspireerd op het oude Brugse waterhuis, bestond te Antwerpen een installatie, waar water vanuit de stadsvest werd aangevoerd naar het Waterhuis dat vanaf 1552 via een leiding het water leverde aan de omliggende brouwerijen. De rosmolen bleef de bevoorradingsverzekering tot 1930 en is vandaag nog steeds bewaard in het zgn. Brouwershuis. Deze aandrijvingsvorm werd algemeen gebruikt waar geen stromend water voorhanden was en waar bijvoorbeeld door plaatsgebrek, geen beroep kon worden gedaan op windenergie. Zo wordt hij bij voorbeeld gesignaleerd voor de Duinenabdij te Koksijde in de 16de eeuw, waar water werd opgehaald om het via loden buizen te verdelen.

Waar stromend water wel de nodige energie kon leveren werden tot in de 20ste eeuw waterraden gebruikt om water op te pompen, eerst via schepraderen, maar vanaf de 16de eeuw door middel van zuigerpompen.

Ook uit Duitsland kwam Georg Müller die in 1601 in opdracht van de aarts-hertogen Albrecht en Isabella voor Brussel een watervoorziening uitbouw-

de. In deze periode werd de rijke Koudenbergbuurt met het paleis van de hertogen van Brabant, immers geconfronteerd met watertekorten. Om dit te verhelpen werden bronnen aangesproken in de vallei van de Maalbeek te Sint-Joost-ten-Node, waarvan het water opgestuwd werd door pompen, aangedreven door een waterrad. Van hieruit kwam het water terecht in een als watertoren verbouwde hoektoren van de stadswal in de buurt van het huidige Madouplein. Vandaar werd het via loden leidingen in de wijk verdeeld.

Aanloop tot de openbare watervoorziening: de 19de eeuw

Na de Franse revolutie heeft de wetgever geoordeeld de drinkwatervoorziening te moeten toevertrouwen aan de gemeentebesturen. De staat gaf de eerste en uitzonderlijke toelagen in 1848.

In de steden trachtte men in de tweede helft van de 19de eeuw, vooral uit hygiënische overwegingen en ter bestrijding van allerlei besmettelijke ziekten, de aangroeiende arbeidersbevolking aan drinkbaar water te helpen door openbare pompen.

In Hoog-België volstond het als het ware het water van bronnen en beken op te vangen om er een leidingnet mee te voeden. In Laag-België daarentegen was het niet zo eenvoudig om aan grote hoeveelheden zuiver, drinkbaar water te geraken: de meeste waterlopen waren er toen al vervuild. Het gebruik van oppervlaktewater werd zelfs *a priori* verworpen, ten eerste omwille van het latent aanwezige risico op verontreiniging, verder omwille van zijn minder aangename smaak en temperatuur dan grondwater. Deze stelling werd verkondigd door een *Commission Spéciale des Eaux*, die in 1888 verslag uitbracht. De Commissie zag, na de winning van grondwater door middel van putten of draineergalerijen, ook de aanleg van stuwmeren in Hoog-België als een aanvaardbare oplossing. Pas wanneer geen van beide methoden gerealiseerd kon worden, mocht een beroep gedaan worden op oppervlaktewater, mits het

te onderwerpen aan bezinking, filtratie, en indien nodig aan een chemische behandeling. Indien men in Laag-België over een moderne waterleiding wilde beschikken, stond men voor de drie-voudige keuze: grondwater winnen ter plaatse, of water aanvoeren vanuit de stuwmeren in Hoog-België, of oppervlaktewater zuiveren. In de helft van de vorige eeuw was slechts de tweede van deze drie mogelijkheden, namelijk waterimport, technisch uitvoerbaar. Waar mogelijk, werd het grondwater in draineergalerijen opgevangen en via aquaducten naar de plaats van verbruik gebracht.

De winning van grondwater door middel van geboorde putten is pas na de Eerste Wereldoorlog tot ontwikkeling kunnen komen, enerzijds omdat het met zuigerpompen niet mogelijk was om water van op een betrekkelijk grote diepte op te halen, anderzijds omdat nog weinig bekend was over methoden om de watervoerende aardlagen te verkennen. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat, wanneer in 1833 in Parijs met gunstig gevolg begonnen werd met de aanleg van artesische putten, daarna overal in ons land dergelijke putten werden geboord. Het resultaat was echter ontgoochelend: van de 126 in België geboorde putten bleven er in 1847 maar 67 productief; Bovendien liet de kwaliteit van dit artesisch water meestal te wensen over: zo trof men in Gent 2,5 g/l zout aan, in Antwerpen 3 g/l.

Toch was niet alle moeite vergeefs geweest. Op de eerste plaats had men dank zij de talrijke boringen een beter inzicht verkregen in de geologische opbouw van onze gewesten, en op de tweede plaats bleken sommige (semi)-artesische putten het grondwater toch zo dicht bij het bodemoppervlak op te voeren dat zuigerpompen volstonden om het op te halen. De eerste aldus uitgevoerde grondwaterwinningen kwamen in gebruik rond de eeuwwisseling. Deze van Turnhout (1904) is hiervan een typisch voorbeeld. Grondwater werd er opgepompt uit semiartesische putten waarna het ontijzerd werd door schroeïing over cokesbedden en filtratie over zand. De grondwaterwinning door

middel van geboorde putten zou pas een definitieve doorbraak kennen rond 1930, dank zij de elektrisch aangedreven centrifugaalpomp.

Het gebruik van oppervlaktewater voor de watervoorziening was in de 19de eeuw zeer beperkt. De meeste traagstromende rivieren van Laag-België waren toen al sterk vervuild en dus weinig geschikt als bron voor drinkwaterproductie. Bovendien was het arsenaal van zuiveringstechnieken waarover men beschikte uitermate beperkt, en stonden de bacteriologische en chemische analysemethoden om het rendement ervan te bepalen nog in de kinderschoenen. Oorspronkelijk volstond het om water via een zandfilter te leiden, een procédé dat door de Engelse ingenieur James Simpson in 1829 bij de Londense Chelsea Company ingevoerd was. Sinds Dr. Snow in 1850 te Londen ontdekt had dat een (langzame) zandfilter in staat was pathogene bacteriën tegen te houden, kende dit zuiveringsprocédé een wereldwijde verbreiding. Andere filtertechnieken, zoals grindfilters en snelle filters kwamen pas rond 1900 in gebruik. Hetzelfde geldt in wezen voor de meeste zuiveringstechnieken die vandaag in gebruik zijn: uitvloeking, ozonering, actieve-koolfiltratie, desinfectie op basis van chloor of chloordioxide, ontstonden alle rond de eeuwwisseling, hoewel een definitieve doorbraak van deze procédés soms lang op zich heeft laten wachten.

Het algemene gebruik van de stoommachine maakte het mogelijk water onder hoge druk te vervoeren, wat het besmettingsgevaar verminderde en de waterlevering in hoger gelegen stadsdelen vergemakkelijkte. Bij brandbestrijding was een hoge druk uiteraard van vitaal belang. De leidingen zelf moesten echter aan deze nieuwe eisen kunnen voldoen. De invoering van het verticale gietprocédé maakte het mogelijk buizen te fabriceren die ondanks een dunne wand, toch aan een hoge druk konden weerstaan.

In het midden van de 19de eeuw stond de behoefte aan **openbare waterleidingsnetten** in de grote steden van ons land. Diverse factoren speelden

daarbij een stuwende rol. Vanaf 1832 teisterden dodelijke cholera- en tyfus-epidemieën de bevolking van de West-Europese steden met de regelmaat van een klok.

Lang voordat Koch en Pasteur de grondslagen van de bacteriologie legden, werd het besmettelijk karakter van de ziekten in verband gebracht met de ellendige hygiënische omstandigheden in de volksbuurten, waar dan ook de meeste slachtoffers vielen; Vanaf 1848 ontstonden begrippen zoals '*volksgezondheid*', '*openbare gezondheid*', of '*openbare reinheid*' en de administratief georganiseerde gezondheidszorg zag het levenslicht. Omdat de putwaters in de steden meer en meer vervuild raakten ten gevolge van de sterk toenemende bevolking, werd de centrale waterbevoorrading via leidingnetten, samen met de waterafvoer via rioleeringsnetten, gezien als onderdeel van de noodzakelijke saneringsmaatregelen. Het duurde tot 1860-1870 vooraleer deze vaste vorm aannamen. Zoals te Parijs gingen deze maatregelen gepaard met de aanleg van brede lanen na de afbraak van dichtbevolkte en verkrotte wijken en de overwelfing van waterlopen die als open riool dienst deden.

De stadsuitbreiding die na 1860 plaatsgreep als gevolg van de afschaffing van de octrooiheffing, en het tot stand komen van '*residentiewijken*' deed de behoefte aan meer comfort en dus ook aan stromend water toenemen. Ten slotte heeft op sommige plaatsen ook het streven naar een meer efficiënte brandbestrijding de vestiging van een waterleiding in de hand gewerkt.

De waterleidingbedrijven ontwikkelden zich snel: in 1860 waren er in België 24, in 1880 164, in 1890 al 407, en in 1910 meer dan 500. De toename situeerde zich vooral in Wallonië, wat blijkt uit de gegevens per provincie: in de provincie Antwerpen beschikten maar twee gemeenten over een waterleiding (Antwerpen en Turnhout) op een totaal van 152, terwijl de provincie Luxemburg het maximum van 219 haalde op 225 gemeenten.

In Laag-België waren de behoeften het scherpst in de grote steden, waar ook wel de financiële middelen voorhanden

waren. De landelijke gemeenten daarentegen waren niet opgewassen tegen de technische moeilijkheden die de uitbouw van een waterleidingnet met zich bracht. Bovendien is het duidelijk dat de kostprijs van een leidingnet met zeer verspreide aansluitingen slechts door een grotere gemeenschap kan gedragen worden. Pas na de Eerste Wereldoorlog ontstonden kleinere groeperingen van gemeenten, vooral in Wallonië, waar het aantal waterleidingdiensten en -bedrijven nu nog 140 bedraagt, terwijl dit in Vlaanderen tot een twintigtal is gereduceerd.

De eerste Belgische stad die over een moderne openbare waterleiding beschikte was Brussel in 1858. Het drinkwater van Brussel werd opgevangen in het bronnengebied van de Hain nabij Eigenbrakel door middel van draineergalerijen en vandaar werd het door zwaartekracht naar een reservoir in Elsene geleid, vanwaar het verder in de stad werd verdeeld. Voor Brussel bleken de aangeboorde bronnen uit 1858 al spoedig ontoereikend: de galerijen werden verdiept en bijkomende winningen werden aangelegd (Ophain-Lillois, Zoniënwood). Verdere uitbreiding van de grondwaterwinning ter plaatse werd echter niet meer tot de reële mogelijkheden gerekend en men keek uit naar aanvoer van oppervlaktewater vanuit Wallonië.

In 1877 werd de zeshonderdjarige waterdienst van de stad Ieper voorzien van aanvoer- en distributieleidingen in gietijzer, evenals van een pompstation en een watertoren, die in de jaren 1890 vernieuwd werden. Na de verwoesting van Ieper tijdens de Eerste Wereldoorlog werden deze installaties vervangen door nieuwe die nog steeds dienst doen.

In 1878 volgde Verviers met een waterleiding die nu nog gevoed wordt vanuit het toen pas voltooide stuwmeer van de Gileppe.

Uit dezelfde periode dateert de Gentse waterleiding, die in 1879 door een Frans-Belgische maatschappij werd aangevat op basis van grondwater dat uit 13 m diepe galerijen werd gewonnen. Deze firma, die ook de twee watertorens aan de Kattenberg oprichtte,

ging echter failliet in 1885. Daarna nam de stad de waterdienst in regie over.

Antwerpen zag haar waterleiding tot stand komen in 1881. De Engelse maatschappij Antwerp Water Works Cy Ltd. won het water uit de Neterivier te Rumst, op 17 km ten zuiden van de stad, bij het dorpje Walem. Het ingenomen water werd na bezinking geleid over ijzerfilters vermengd met grind. Een tweede filtratie, ditmaal over een gewone zandfilter, moest de ontstane ijzervlokken verwijderen. Dit leidde tot kwalitatief uitstekende resultaten.

Te Leuven nam het stadsbestuur in 1889 contact op met de Waterleiding Exploitatie Maatschappij uit Rotterdam, die de waterwinning Kadol te Heverlee inrichtte. De Nederlandse firma nam de nu nog in bedrijf zijnde installatie in dienst in 1890, en bleef de waterdienst verzekeren tot in 1950, wanneer het net werd overgedragen aan de NMDW.

De randgemeenten van Brussel, die zich door het stadsbestuur in de steek gelaten voelden, richtten in 1885 zelf een Commissie op om de waterbevoorrading van de agglomeratie te bestuderen. Deze inspanningen leidden in december 1891 tot de oprichting van de *Compagnie Intercommunale des Eaux* (CIE), de eerste intercommunale watermaatschappij. De stad zelf verzette zich echter tegen de oprichting omdat zij van oordeel was dat zij over het monopolierecht voor waterlevering kon beschikken. De CIE keerde zich eerst naar het brongebied van de Bocq, waar het water uit de Carboonkalk door middel van galerijen werd opgevangen. Het eerste '*Bocqwater*' werd in Brussel geleverd op 1 januari 1899. Ondertussen nam de naijver tussen de stedelijke en intercommunale waterdienst zulke afmetingen aan, dat ze een blijvende stempel zou drukken op de watervoorziening van Vlaanderen. Ingenieur Putzeys kwam kort na de eeuwwisseling tot de ontdekking van '*kolossale waterreserves*' in de neogene zanden van de Kempen. Hij lanceerde in 1904 het idee om van hieruit gans Laag-België van drinkwater te voorzien. Dit was zeer tot ongenoegen van de CIE. Een aantal steden in Oost- en West-Vlaanderen waren namelijk al sedert 1898 in on-

derhandeling met de CIE met het oog op de levering van water uit de kalklagen van de Condroz. Hoewel de CIE oorspronkelijk weigerachtig stond, werd in 1905 toch een overeenkomst afgesloten. De ministeriële goedkeuring van deze waterlevering werd dan nog lange tijd tegengehouden door een negatief advies vanwege de Hoge Raad voor de Hygiëne, die het project Putzeys voorstond. Het contract voorzag dat de CIE water zou leveren aan Gent, Brugge, Oostende en Blankenberge die het door een eigen stadsdienst zouden laten verdelen. Aalst, Asse, Lebbeke, Dendermonde, Sint-Gillis-Dendermonde en Sint-Niklaas zouden de exploitatie van hun leidingnet aan de CIE overlaten. In 1913 konden de werken aan de winning te Modave en de aanvoerleidingen Modave-Mazy (aansluiting Bocqwater) en Ukkel-Kust een aanvang nemen. De werken werden uitgesteld, eerst door oorlogsomstandigheden, daarna door onenigheid tussen de contracterende partijen, en het duurde tot 1923 eer het eerste water uit Modave in Oostende toekwam. Het meningsverschil tussen de '*Brusselse Intercommunale Watermaatschappij*' (BIWM), die in 1909 de CIE was opgevolgd, en de Vlaamse steden, had betrekking op de verdeling van de financiële lasten voor de aanleg van de 'leiding der Vlaanderen' en werd slechts bijgelegd door de tussenkomst van Carton de Wiart, die de stichting van een intercommunale maatschappij voorstelde om de belangen van de Vlaamse steden te groeperen.

De wet van 18 augustus 1907 op de vereniging van gemeenten en particulieren voor de inrichting van waterleidingdiensten.

Hoewel het in de periode 1870-1910 niet aan initiatieven ontbrak om de watervoorziening van ons land vanuit een beperkt aantal voedingspunten centraal te laten geschieden, heeft de rijksoverheid toen niet de kans aangegrepen om een gedurfd en vooruitziend drinkwaterbeleid te voeren. Waar de winning van water geen probleem vormde zoals in Hoog-België, leidde dit gebrek aan planning tot een wildgroei van kleine netten.

Dergelijke vorm van groepering van gemeenten kreeg een juridische basis dank zij de wet van 18 augustus 1907 op de vereniging van gemeenten en particulieren voor de inrichting van waterleidingdiensten. Deze wet voorzag o.m. in de mogelijkheid om onteigeningen voor openbaar nut uit te voeren, en in een aantal financiële voordelen. De Brusselse Compagnie plaatste zich als eerste onder het regime van de nieuwe wet als '*Brusselse Intercommunale Watermaatschappij*' (BIWM).

Het aantal gemeenten dat van de voordelen van de wet van 1907 op de intercommunale bedrijven gebruik maakte was zo laag dat de wetgever zelf het initiatief nam tot de oprichting van een maatschappij die de gemeenten in het ontwikkelen en exploiteren van een waterleiding moest bijstaan: de parastatale '*Nationale Maatschappij der Waterleidingen*' (NMDW), gesticht in 1914. In 1922 werden de eerste werken in de Borinage en in Limburg aanbesteed en 20 jaar later telde de NMVW al 59 plaatselijke of gewestelijke diensten die instonden voor de exploitatie van 180 gemeenten. Dit bedrijf werd in 1984 ingevolge de staatshervorming gesplitst in een '*Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening*' (VMW), en een '*Société Wallonne des Distributions d'Eau*' (SWDE), die hun activiteiten effectief vanaf 1 januari 1987 aanvatte. Bij de bevoorrading van hun abonnees betrekken beide bedrijven zowel grond- als oppervlaktewater, dat wordt aangevoerd uit winplaatsen die over het gehele land verspreid liggen.

Onder het regime van de wet van 1907, werd in 1910 de '*Provinciale en Intercommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen*' (PIDPA) opgericht om de studie voort te zetten van een provinciale watervoorziening met grondwater en eventueel een waterleiding aan te leggen. Uiteindelijk zag PIDPA af van een enige grote winning en zou opteren voor de oprichting binnen de provincie van een groot aantal lokale netten.

De '*Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling*' (TMVW) zag het levenslicht in 1923. Op

deze wijze kon een jaar later een definitief contract worden afgesloten met de BIWM die maximaal 36.000 m³ water per dag zou leveren.

In 1930 verkoos Antwerpen en enkele randgemeenten met de *Antwerp Water Works* een gemengde intercommunale te stichten, de huidige 'Antwerpse Waterwerken' (AWW).

(1) Bronnen, onder meer:

Van CRAENENBROEK W. (samenstelling), *Eenheid in verscheidenheid. Watertorens in België*, Nationale Vereniging van Waterleidingbedrijven (NAVEWA) en Gemeentekrediet van België, Brussel, 1991.

TMVW 1923-1963, *Verslagen van de beheerraad en het college van commissarissen. Dienstjaar 1962 – 40e jaar. Balans en bedrijfsrekening*, Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling (TMVW), 1963.

PIETERAERENS Martine, *Stromend water uit de kraan! In 20ste eeuw. Modern denken. Themabrochure Open Monumentendag 2008*, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2008.

STROOBANTS A., 'Vier Elementen' voor Open Monumentendag, in *Dendermondse Museum en Archievenberichten*, nr. 70- juli 2010, pag. 5-11.

De vroegere openbare pomp op de hoek van de Heirbaan en de Stationsstraat.

Detail van een oude prentkaart begin 20ste eeuw.

Zie ook pag. 29.

Over poelen, putten en pompen

Opwijk

Sedert de prehistorie was water belangrijk voor de mens. Wanneer de mens vanaf het neolithicum zich op één vaste plaats ging vestigen, was de aanwezigheid van water zeker een element dat mee zijn keuze bepaalde. De oudste sporen van watervoorziening in Opwijk

dateren uit de Bronstijd. Bij archeologisch onderzoek in 2008 aan de Milleniumstraat te Opwijk vond men sporen van een typische ondiepe waterput met wanden voorzien van vlechtwerk., zoals blijkt uit het onderstaand citaat uit het verslag van de opgraving (1) :

Milleniumstraat 2008: archeologisch onderzoek van een landelijke site op een terrein dat grenst aan de Asbeek

Uit de 4de-3de eeuw voor Christus werden sporen gevonden van een dubbele vlechtwaterput, die later deels werd uitgebroken en gevuld (foto p. 20 van het verslag)

Ook in de Romeinse tijd zullen er ongetwijfeld waterputten gegraven zijn. Onder andere in Asse zijn daar sporen van teruggevonden. In Opwijk was er onder meer op Weyenberg een Romeinse nederzetting, maar die werd tot nu toe nooit archeologisch onderzocht.

In het midden van de 19de eeuw, blijkt de openbare gezondheid één van de grote zorgen te zijn van de bewindvoerders. Zo publiceren de provinciale bestuursmemorialen voor die periode aanmaningen, vragen om inlichtingen, nota's en tussenkomsten allerhande vanwege de hogere provinciale en staatsoverheden naar de gemeentebesturen toe, betreffende maatregelen om de openbare gezondheid te bevorderen en epidemieën te voorkomen of in te dijken.

De provinciale overheid herinnert er in 1848 de gemeenten aan dat de maatregelen tegen besmettelijke ziekten niet of onvoldoende gevolgd worden: o.a. vuilnis in de beken, vervuilde fontein en putten.

Het staatsbestuur dringt bij de gemeenten aan op dringende maatregelen. De gemeenten moeten de werken eerst met eigen middelen financieren, eventueel met een bijzonder fonds voor de uitgaven en het Bureel voor Weldadigheid moet ook een inspanning doen. Dan zullen de provincie en de staat op hun beurt tussenkomen. Ter aanmoediging

worden staatssubsidies ingeschreven tot maximum 1/3de van de betreffende werken.

Na de onafhankelijkheid genieten de gemeenten immers een zeer ruime autonomie ingevolge art. 31 en 108 van de grondwet (Decreet van 7 februari 1831). Door de gemeentewet van 30 maart 1836 worden de bevoegdheden van de gemeenten verduidelijkt. De volksgezondheid en de (openbare) hygiëne worden van gemeentelijk belang verklaard in art. 131, 11° waarbij het initiatief van de uitvoering wordt toegewezen aan het schepencollege. Deze bevoegdheid omvat onder andere investeringen voor, o.a.: aanleggen van waterputten, pompen, fontein en bekens en drinkplaatsen en de bouw en verbetering van waterleidingen.

Met de omzendbrief van 1 december 1848 zet de provinciegouverneur de gemeenten aan speciale comités voor volksgezondheid in te richten. In de meeste grotere gemeenten worden dergelijke comités ingesteld om de gemeentebesturen bij te staan en de nodige maatregelen voor te stellen. Zij moeten de toestanden aanklagen die van aard zijn om de volksgezondheid in gevaar te brengen maar eveneens de nodige voorzorgsmaatregelen voorstellen tegen het gebrek aan water voor het gewoon gebruik der inwoners. In die zin stelt het Koninklijk Besluit van

15 mei 1849 een Hogere Raad voor Volksgezondheid aan.

De omzendbrief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken van 7 februari 1849 maakt, tot voorlichting van de gemeenten, een werkelijk programma op van saneringsmaatregelen; zij worden verzocht, o.a.: maatregelen te treffen tegen het infecteren van de grond door rottende stoffen, die het grondwater voor huishoudelijk gebruik konden besmetten, het aanleggen van putten te bevorderen en te zorgen voor een overvloedige watervoorziening.

In nieuwe omzendbrieven van 5 en 20 april 1849 verduidelijkt het Ministerie van Binnenlandse Zaken de verplichtingen van de gemeenten inzake volksgezondheid en vraagt of er (vooral bij droogte) voldoende water is van goede kwaliteit (vooral in dichtbewoonde buurten) en of er veel publieke putten, regenputten of bornputten zijn.

Op 11 augustus 1849 hecht de gemeenteraad zijn goedkeuring aan een aanplakbiljet met de handgeschreven tekst:

*Den gemeenteraad van Opwyck,
Overwegende hoe zeer er aangelegen is van, zonder uytstel, stellige en kracht-
dadige maetregels te nemen om, zooveel mogelijk ziekten en plagen te voor-
komen, of die te verminderen daer waer ze reeds bestaan; gezien art. 78 der
wet van 30 maart 1836 ;*

Besluit:

*Het is verboden op straffe, als vooren van reet putten te houden of te maken en
daer in vlasch te rooten of te laten rooten, op eene minderen afstand als 500
(5) metyers eene woning.*

*Het tegenwoordig besluit zal worden afgekondigd en aengeplekt op de gewoone
wijze.*

Gedaen in zitting van den 11 st. Augustus 1849.

Bij de overstromingen in 1850 dringt de overheid nogmaals aan op maatregelen. De commissarissen der wegen worden op 14 augustus 1850 door de provinciegouverneur gewezen op de punten waarop zij in de dorpen speciaal moeten letten om de openbare gezondheid te verbeteren, o.a. 'voldoende zuiver water voor huisgebruik'.

De gemeenteraad van Opwijk van 19 oktober 1850 keurt, op basis van de gemeentewet van 1836, een 'Algemeen Reglement in het belang der algemeene gezondheid' goed.

In 1864 wordt de plaatsing van openbare 'wasbakken' (inplanting, de water-toevoer en zuiverheid) gereguleerd.

Het Koninklijk Besluit van 31 mei 1880 stelt een provinciale commissie in die moet zorgen voor de openbare netheid. De zending van de commissie is het opzoeken van de oorzaken die de openbare gezondheid kunnen benadelen. Zij beveelt o.a. de bezorging van water voor huisgebruik aan. Ze is alleen raad-

gevend zodat er in de praktijk vaak niet veel verandert.

Aandachtspunten zijn o.a. : het put- of pompwater voor huishoudelijk gebruik moet (scheikundig) onderzocht worden op zuiverheid; putten moeten dichtgemaakt worden zodat er geen onzuiver water inkomt; openbare pompen, waterbakken waterputten moeten onderhouden worden. De gemeente moet een reglement afkondigen en voorwaarden opleggen bij bouwtoelating, o.a. inzake waterleiding.

Het is pas op het einde van de 19de eeuw dat de gemeente zorgt voor de gemeenschappelijke voorziening van drinkbaar water door het laten boren van openbare waterputten en -pompen.

Artesische waterputten en -pompen

Een artesische put is een diepe put waarin water naar boven komt onder druk. De druk komt van een waterlaag die tussen ondoordringbaar gesteente zit. Als die laag aangeboord wordt doet de hydrostatische druk het water in de geboorde put stijgen tot boven het maaiveld. Als de druk niet voldoende is moet men bijpompen en dan spreekt men van een half-artesische put

Op 19 april 1895 bespreekt de gemeenteraad van Opwijk het idee om een waterput de doen boren ter hoogte van het Godshuis (huidige hoek Marktstraat-Gasthuisstraat) en eventueel een tweede bij de gemeenteschool (huidige Schoolstraat). Blijkbaar heeft men reeds een voorstel van de heer Bové (toezichter der wegen) en moet men de overheid vragen zonder aanbesteding te werken. De raad beslist te beginnen met één waterput en het punt uit te stellen tot de volgende raadszitting.

Op deze volgende vergadering van 6 mei 1895 erkent men de noodzaak van deze waterputten zowel in geval van brand als voorziening van drinkwater, waar het water van andere putten slecht en ongezond is. De *artesische* putten moeten komen op plaatsen waar goed water kan aangeboord worden, waar het water goed kan aflopen (om in de winter ijsvorming te voorkomen) en waar de straat breed genoeg is om een openbare pomp te installeren. Men denkt aan een plaats bij het huis van Paulus Vanderstappen, achter de tuin van Wwe Abbeloos, aan de woning van de Wwe Van Nuffel en omtrent het huis van notaris Bertin (Marktstraat).

Een beslissing wordt opnieuw uitgesteld.

Meer dan een jaar later, op 27 november 1896, onderzoekt de raad het bestek en de plannen van Edmond Giot van Strombeek voor twee half-artesische putten en pompen. De eerste zou komen naast het huis van Fernand Steppé en de tweede op de losbaan van de kinderen Ringoot van Mazenzele. De raadsleden moeten over een en ander nog eens nadenken en er wordt hiervoor een commissie opge-

richt bestaande uit Emiel De Coster, Frans De Smedt en Louis Lindemans.

Op 8 februari 1897 beslist de raad eindelijk de eerste artesische put en pomp te plaatsen aan het huis van Fernand Steppé en de tweede aan het huis van de Wwe Paulus Vereertbruggen. Op 27 oktober 1897 schrijft de arrondissementscommisaris van Brussel dat er toch een aanbesteding moet gebeuren en op 12 november beslist de raad (met 8 stemmen, bij 2 onthoudingen) dat de bovengenoemde commissie zich hiermee moet bezighouden.

De gemeenteraad van Opwijk bespreekt op 24 december 1897 een ontwerp van reglement over de delving van waterputten. Op 17 januari 1898 wordt de goedkeuring van het reglement (voorgesteld door de provincie) voor onbepaalde tijd uitgesteld omdat er in Opwijk niet veel putten 'van boven de drij meters' gemaakt worden.

De zaak van de artesische putten blijft aanslepen en op 9 juni 1899 beslist men uiteindelijk om tot aanbesteding over te gaan. Op 9 oktober deelt de burgemeester van Opwijk mee dat de werken van de boring van de half-artesische putten zijn toegewezen aan de gebroeders Detroy van Cureghem, die de laagste prijs bieden van 19 fr. de lopende meter diepte. Men beslist nu de eerste put te boren aan de woning van Joseph Vandevelde (de herberg den Barreel) (begin van de huidige Gasthuisstraat) in plaats van aan het huis van Fernand Steppé. De geraamde kostprijs bedraagt 638,20 fr. en de beloofde toelage 213 fr.

Daarna duurt het tot 2 juli 1900 vooraleer men beslist de bovenstaande commissie opnieuw bijeen te roepen om een bestek op te maken voor de pompen. De Bestendige Deputatie van

de provincie Brabant gaat op 13 november 1901 akkoord om mijnheer Giot van Strombeek te vervangen door mijnheer Bastin van Sint-Joost-ten-Node voor het opstellen van een ontwerp voor de pompen op de half-artesische putten.

Op 7 januari 1902 bespreekt de gemeenteraad het ontwerp en de plannen van het plaatsen van pompen op de artesiaanse putten en stuurt ze ter goedkeuring door naar de hogere overheid. Men brengt wel de volgende wijzigingen aan:

- de waterspuwers moeten 20 cm hoger en er moet een haak aan bevestigd worden
- de ruimte tussen de waterspuwers en het metselwerk moet vergroot worden tot 90 cm
- de waterbak moet vervangen worden door een sterke geil
- men moet metsen met Boomste baksteen

Louis Van Dyck, koperslager-putboorder te Stabroek dient op 7 januari 1902 een offerte in voor de boring van twee half-artesische waterputten en de plaatsing van twee pompen met bijhorigheden voor de prijs van 1.549,95 frank.

Op 14 augustus 1902 wordt E. Billiet van O.L.V.-Lombeek aangesteld als opzichter bij de werken, waarvoor op 8 augustus toelating wordt gegeven.

Er waren drie gemeentepompen: één stond er aan Nouille (op de hoek van de Gasthuisstraat en de Kattestraat).

(2)

De tweede pomp was Kolettekens-pomp, aan de jongensschool. De lafenis van de Opwijkse schooljeugd en de nachtmerrie van Tinne en Pee van Kolettes.

Op het Schuttershof staat nu nog een (nieuwe) pomp op dezelfde plaats. (3)

De derde pomp stond op de hoek van de Heirbaan en de Stationsstraat. 't Was het zorgkind van Paakes, juist op de hoek (illustratie pag. 25). (4)

Drinkbaar water voor de voedings- en drankenindustrie

De Opwijkse brouwerijen beschikten reeds lang over waterputten voor de bereiding van bier.

Water is een van de belangrijkste grondstoffen bij het brouwen. De bacteriologische zuiverheid en de scheikundige samenstelling van het water zijn van primordiaal belang voor het brouwen van bier.

Een en ander kan wel gecorrigeerd worden om een constante kwaliteit en samenstelling te garanderen.

De **brouwerij De Smedt** liet in 1911 een nieuwe waterput boren, zoals blijkt uit het volgende verslag uit het bedrijfsarchief:

In October 1911 is een Artesiaanschen put gemaakt van Adolf Bové van Gent voor 500 fr. (2 man kost en inwoon). We vonden schorresteen op 4,05 m. (dik 0,2 m.). De kwelp tot 10 m. Dan 2de laag schorresteen (dik 0,2 m.). Dan potaarde tot 33 m. met enkele waterlagen. De beste bron op 22 m. Een buis van 0,20 m. is tot 20 m. diep met moeite in de grond gedraaid. De kwelp sloot zich zoo vast dat men gedurig buiten buis moest boren en pompen (15 m. buis 1 duim bleef steken). Van 4 tot 8 Oktober moesten wij pompen. Wij schikken omtrent 30 hl klaar water per uur te hebben. Op 30 oktober gebruikten wij het water voor de eerste maal voor een brouwsel. Er is nog verzanding, daarom hebben wij de put terug opengedaan en de pomp herplaatst. Deze trekt water op 14 m.: 30 per minuut: klaar water, 50 per minuut: water en potaarde. Er zijn nog problemen. Op 17 November hebben wij een injecteur geplaatst op de nieuwe put

Het water moest ook regelmatig gecontroleerd worden, zoals in 1919:

Analyse van het water te Brussel op 22 Maart 1919

Het besluit van de analyse is dat de Artesische put goed en drinkbaar water levert, ideaal geschikt voor de bereiding van voedsel. Voor de brouwerij is het water in het algemeen goed en alleen de hardheid (7°5) laat te wensen over, vooral als men er donker bier mee wilt brouwen. Dan zou men aan het water alkalische zouten moeten toevoegen. Het water van de put in de tuin is slecht.

In 1972 laat de brouwerij De Smedt door de bekende firma Smet van Dessel een nieuwe waterput aanboren, ongeveer 100 meter diep. De kostprijs bedraagt 500.000 fr. De werken (montage van de boorinstallatie) beginnen op 17 mei en op 9 juni is de put geboord op 280 meter diepte. Hij geeft buitengewoon veel water: 260 hectoliter per uur.

Een ander groot Opwijks (ex-) voedingsbedrijf, nl. **de melkerij NOSTA** gebruikte ook veel water dat het uit eigen waterputten won (5).

In een zuivelfabriek moet men steeds over zeer veel water beschikken. Een minimum van 3 liter water is nodig per liter verwerkte melk. Het water wordt hoofdzakelijk gebruikt voor: de ketelvoeding, het koelen, het opwarmen en het reinigen.

Om in de waterbehoeften te voorzien, werden er op het eigendom van de fabriek 17 putten geboord, waarvan op heden (1953) nog 9 aangesloten zijn. De andere zijn aangezand of geven geen voldoende water meer.

A. Hard water

Vier waterputten hebben een diepte van 7 à 8 meters en geven hard water. Twee pistonpompen zuigen en persen het water naar een betonnen vergaarbak van 200.000 liter inhoud in de kelder geplaatst. De pompen hebben een maximum debiet van 20.000 liter/h.

Eén dezer pompen stuwt via een aftakking een gedeelte van het water langs een chloorinstallatie waar het chloor opneemt voor de ontsmetting. Van daar gaat dit water naar de vergaarbak om vermengd te worden met de volledige watermassa ten einde een algemene ontsmetting te bekomen.

In de vergaarbak heeft de bezinking van het fijne putzand plaats, hetwelk

voor gevolg heeft dat de bak regelmatig moet gekuisd worden.

Een centrifugaalpomp met een maximum debiet van 40.000 l/h stuurt het water naar een reservoir van 30.000 liter inhoud, boven op het dak geplaatst, zodat het water in de verdeelingsleiding een constante statische druk heeft.

Van uit de vergaarbak in de kelder wordt door een centrifugaalpomp van 15.000 l/h water getrokken voor afkoeling van de condensor van de koelinstallatie. Dit water dat enkele graden opwarmt wordt verder gebruikt als reinigingswater.

B. Zacht water

Vijf waterputten, ieder 30 à 35 m diep, leveren zacht water. Bij middel van vijf pistonpompen wordt het water naar een reservoir van 70.000 liter inhoud gebracht, eveneens in de kelder geplaatst.

Van de pistonpompen zijn er drie met een maximum debiet van 10.000 l/h en twee met een maximum debiet van 3.000 l/h.

Van uit de vergaarbak wordt het water door een centrifugaalpomp met een debiet van maximum 20.000 l/h naar een verdelingsreservoir van 10.000 liter inhoud gestuurd, dewelke zich eveneens op het dak bevindt.

C. Ontledingen van het beschikbare water.

- bovenwater (7 à 8 m): veel kiemen en schimmels, positief fecale coli
- onderwater (30 à 35 m): goed drinkbaar en geringe hardheid.

(1) zie verslag op
www.heemkringopwijk.be/archeologie/ms_2008-rapport.pdf,
pag. 17.

(2) Zie foto in Opwijk in oude prentkaarten, (Nand Van der Straeten, 1973), nr. 7: de Gasthuisstraat van 1914 is de Kattestraat van nu. Op de foto boven zien we de sinds lang verwenen gietijzeren pomp.

(3) Zie foto in *Opwijk ons dorp* (Davidsfonds Opwijk, 1978), p. 58, de publieke pomp van het Schuttershof.

(4) Zie *Opwijkse dorpsgezichten geschilderd door Meester Jan. Statiestraat gezien vanaf de gemeentepomp*, in *HOM-tijdschrift* 1991-1, p. 34.

(5) Licentiaatsverhandeling Edward Heyvaert, *Zuivelfabriek 'Meert', Opwijk*, II. Technisch deel, 1953, p. 99-102.

Mazenzele

In Mazenzele waren er van oudsher waterpoelen op de Dries. Het cijnsboek van 1519 vermeldt zowel het *beddewater* als het *weddewater* (1). Pastoor Peter Verhasselt (1538-1557) spreekt in zijn *manuaal* van het *beddewater* (1). Het *borrewater* (oudnederlands woord voor bron) bevond zich op de eigendom der Gilde en werd -zoals de andere waters- verpacht. Er wordt in 1679 bij de verpachting gesproken van een groot en van een klein *beddewaeter* op de Dries. In 1720 is er ook nog sprake van het *bovenste beddewater*. In de 18de eeuw wordt in het Rekeningen boek van de Gilde ook meermaals gesproken over Op het kadasterplan uit vorige eeuw staan op de Dries niet

minder dan drie waterplassen getekend (2).

Waterputten allerhande werden er gedolven voor de bevoorrading met water van de inwoners. Op de Dries was er een waterput, waarvan alle inwoners een gebruik konden maken. Vermoedelijk betreft het dezelfde put die men in het gildearchief de *fransche put* noemt (1). Van 1922 tot 1935 is er sprake van den *bassin* (2).

Een voorbeeld van het maken van een tussen twee personen *gedeelde* steen- of waterput vinden wij hieronder in een rekening uit 1748.

Contract over het maken van een steen- of borreput in 1748

De onderschrevene Judocus De Ridder en Peeter De Nil gebueren voorgenomen hebbende van te samen eenen steenput ofte borreput te maeken in het gescheet van de erfve hunder huysteden, syn dienaengaende onderlinge in accoort gecommen op de volgende conditien:

Ten eersten dat peeter De Nil in gelt sal betaelen aen Judocus De Ridder eene somme van seventhien guldens waervan hij twelf guldens geven soo haest den steenput sal volmetst syn gelijk aen de aerde, en de overige vijf guldens soo haest de cuijpe daer sal opgemaekt syn toecomende somer, van welcke cuijpe de bovenste laege sal moeten van arduyn sijn, ende steene met ysere crammen door loot aen malkanderen vast gemaekt alles ten coste van Judocus De Ridder, soo nochtans dat den selven peeter De Nil, eenen steen sal ten synen coste rechtsetten en eenen plat leggen langs den kant daer hij sal water putten, sonder te moeten gedoogen dat imant van sijnen kant over sijne erfve daer saude kommen water haelen oft sijne vrijigheyt in het minste beletten, belovende ten dien eijnde judocus De Ridder te sullen seggen aen die daer bij gedooge souden kommen langs sijnen kant ende te betaelen alle de materialen en voordere oncosten tot den voorseijden steenput noodig.

aldus gedaen en geaccordeert binnen Maesel desen 8 october 1748 en tot teeken der waerheijt bij beide de contractanten onderteekent

Judocus de ridder

P J denil

mij present P. De Meyer pastor tot Maesel

Omwille van de talrijke epidemieën, mede veroorzaakt door verontreinigd water, stelde de gemeente in 1846 een politiereglement op o.m. over de hygiëne van waterpoelen. Dit was mogelijk in toepassing van art. 78 van de Gemeen-

tewet en op basis van de wet van 16-24 augustus 1790 over volksgezondheid en de (openbare) hygiëne. **Het politiereglement van Mazenzele van 1846** handelt in § 4 en § 7 over de 'Algemeene gezondheid ...':

Art. 34.- Het is verboden van vreemde stoffen te werpen in de fonteinen, bornputten of peerdenputten, waarvan het gebruik algemeen is, ven derzelver loop te belemmeren, van er lijnwaad of kruiden in te wasschen, en van de muren die ze omringen te beschadigen.

Art. 64.- Het is verboden van den kemp of het vlas te doen rotten, anders dan in de stilstaande waters en die in geenerwijze gemeenschap hebben met de rivieren, de fonteinen of andere levende waters van de gemeente.

In § 8 worden de straffen en boetes opgesomd: 'eene boete van een frank tot vijftien frank, of eene gevangenis van een dag tot vijf dagen. In geval van hervalling, zullen deze beide straffen gelijkelijk mogen uitgesproken worden'.

Op 17 februari 1898 keurt de gemeenteraad ook een reglement goed op de delving van waterputten. Het wordt in

Mazenzele afgekondigd op 20 maart 1898.

Art. 1. Alle eigenaar, huurling of ondernemer die een waterput zal willen delven, zal daartoe schriftelijk de machtiging aan het gemeentebestuur moeten vragen.

Art. 2. Het daartoe in te dienen verzoekschrift zal de plaatsing van den ontworpen waterput aanduiden en bovendien de wijze van ondersteuning der wanden tijdens de delving vermelden.

Art. 3. Het gemeentebestuur zal binnen de tien dagen beslissen over de aanvraag van den belanghebbende, bij gebrek aan beslissing bij het vervallen van dit verwijl, zal de aanvrager de werken mogen aanvangen.

Art. 4. De werken zullen onderworpen worden aan het toezicht der daartoe aangestelde gemeenteagenten en der agenten van den Technischen dienst van Brabant, zonder dat het provinciaal bestuur eenige verantwoordelijkheid op zich neme uit hoofde der voorgeschreven maatregelen.

Art. 5. Voor alle gevaar van personen en van dieren te vermijden is het verboden den kuil der waterputten open te laten. Deze zullen moeten omsloten worden met eenen muur van ten minste eenen meter hoog en boven met een dakje of platform toegedaan worden.

Art. 6. Vooraleer de delving van den put te beginnen zal de putgraver of ondernemer der werken aan de door het gemeentebestuur afgevaardigde agenten moeten bewijzen dat hij het noodige gereedschap bezit om de veiligheid der te gebruiken werklieden te verzekeren.

Art. 7. De delvingswerken worden voor begonnen gehouden wanneer zij een diepte van ten minste drij meters bereiken.

Art. 8. De overtredingen van het tegenwoordig reglement zullen gestraft worden met de straffen van enkele politie.

(1) Zie DE SMEDT Flor, Het manuaal van Peeter Verhasselt; pastoor van Mazenzele (1538-1557), p. 146.

(2) Zie De Mazelse Gilde en haar Dries, door Jules Van de Velde in HOM-tijdschrift 1991-2, p. 5-6.

Over onze drinkwatermaatschappijen

De organisatie van de drinkwatervoorziening in Vlaanderen is gekenmerkt door een grote verscheidenheid van vormen en structuren van beheer: gewestelijke maatschappijen, intercommunales, bedrijven of diensten van gemeenten en concessies. Een constante in al de vormen is de overheersende rol van de publieke overheid. Vandaag wordt in Vlaanderen het drinkwater verdeeld door de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW), zeven intercommunales en 9 gemeentebedrijven.

Zoals nog in veel andere Vlaamse gemeenten, 30 jaar na de gemeentefusies, wordt onze eerder kleine gemeente bediend door twee verschillende drinkwatermaatschappijen. Deze situatie kent natuurlijk wel een historische, praktische (technische) maar vaak ook politieke achtergrond.

In de deelgemeente Opwijk is de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW) actief, als wette-

lijke opvolger (door de staatshervorming van 1980) van de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW).

Mazenzele wordt bediend door de Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling (TMVW).

Beide maatschappijen leveren aan de burgers -de eindgebruikers- uiteraard hetzelfde kwaliteitsvolle product: drinkwater. Maar elke verdeelmaatschappij heeft haar eigen organisatie, haar eigen werkingsprioriteiten, haar eigen bijzonderheden bij de dienstverlening naar de klanten toe, haar eigen tarieven (dus 2 verschillende tarieven in dezelfde gemeente), haar eigen vorm van samenwerking met andere instanties, haar eigen contracten (met baten en lasten) naar de gemeente toe,...

Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW) (1)

De geschiedenis van de Vlaamse watervoorziening gaat terug naar de 17de en 18de eeuw, toen tyfus en cholera in onze streken duizenden doden eisten. De toenemende industrialisering en de daarmee gepaard gaande vervuiling van put- en rivierwater werkten dit in de hand, samen met een gebrekkige hygiëne.

De toenmalige Franse overheid, die op het einde van de 18de eeuw België had veroverd, besloot dan ook in te grijpen. Het decreet van 14 december 1789 en de wetten van 16 en 24 augustus 1790 verplichtten de gemeenten om maatregelen te nemen om epidemieën en veeziekten te voorkomen. Daardoor legde de overheid meteen ook de verantwoordelijkheid voor de openbare drinkwatervoorziening bij de gemeenten. De Belgische regering nam in 1836 deze verantwoordelijkheid op in de gemeentewet.

Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW)

De wet bleef in de praktijk veelal dode letter. Een gebrek aan financiële middelen en technische kennis beletten de meeste gemeenten om deze opdracht te vervullen. Het hoeft geen verwondering te wekken dat het precies de geïndustrialiseerde steden waren die het eerst overgingen tot de aanleg van gemeentelijke waterdistributienetten: Brussel (1858), Luik (1863), Verviers (1878) ..., en dit vooral vanuit economische overwegingen. In de landelijke gebieden bleven gemeentelijke initiatieven veelal uit. Daarom schiep de overheid in 1907 de mogelijkheid om intercommunales voor waterdistributie op te richten. Zo ontstonden onder andere de Provinciale en Intercommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen (PIDPA) en de Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen

voor Watervoorziening (TMVW).

Toen zes jaar later echter bleek dat ook dit niet het gewenste resultaat opleverde, besloot de regering om zelf in te grijpen. In 1913 werd bij wet de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW) opgericht, met als taak om zelf tussen te komen waar het gemeentelijk initiatief het liet afweten.

Tot de eerste Vlaamse gemeenten die bij de NMDW aansloten behoren Eeklo, Aarschot en een aantal gemeenten in Zuidoost-Limburg. Bij het begin van de Tweede Wereldoorlog waren 180 gemeenten aangesloten bij de NMDW.

Vooraf na de Tweede Wereldoorlog kende de NMDW een forse groei. In 1950 waren 293 gemeenten aangesloten bij de NMDW en werden 1,2 miljoen klanten door de NMDW bevoorrad. In 1970 had de NMDW 3,8 miljoen klanten, bijna uitsluitend in plattelandsgemeenten en kleinere steden die niet de financiële mogelijkheden hadden om zelf een hygiënische drinkwatervoorziening te organiseren.

Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW)

Met de staatshervorming van 1980 werd de drinkwatervoorziening als bevoegdheid overgedragen aan de gewesten. De taak van de NMDW werd overgenomen door nieuwe maatschappijen: de Société Wallonne des Distributions d'Eau (SWDE) voor het Waalse landsgedeelte en de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW) voor het Vlaamse landsgedeelte. De VMW werd als coöperatieve vennootschap met beperkte aansprakelijkheid opgericht bij decreet van de Vlaamse Raad dat. 28 juni 1983. Het noodzakelijke kapitaal werd ingebracht door het Vlaamse Gewest, de toenmalige provincies Brabant, Limburg, Antwerpen, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen en door de aangesloten gemeenten.

De Vlaamse regering keurde de statuten van de VMW goed op 17 juli 1985. De aanpassingen werden goedgekeurd

bij besluit van 21 april 1993. Vanaf 1987 nam de VMW de facto de rechten en plichten van de NMDW over voor wat het Vlaamse landsgedeelte betreft.

De Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening is een Vlaamse openbare instelling en is het belangrijkste drinkwaterbedrijf in Vlaanderen. Het is een Vlaams openbaar bedrijf met het Vlaams Gewest, de provinciebesturen van Oosten WestVlaanderen, Vlaams-Brabant en Limburg, en de aangesloten gemeenten in deze provincies als enige aandeelhouders. De Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening bestaat uit een hoofddirectie, die centraal werkt, en vier provinciale directies, die elk in een Vlaamse provincie de exploitatie van de drinkwatervoorziening verzorgen. De gewestelijke directies verzekeren in hun verzorgingsgebied de drinkwatervoorziening van de gebruikers en zorgen voor de dagelijkse productie en distributie van het drinkwater in hun gebied. Ze staan in voor de goede werking en het onderhoud van alle infrastructuur waarmee drinkwater wordt geproduceerd en aangevoerd tot en met de controle op de aansluiting bij de gebruiker.

In 2009 wint de VMW 137,52 mio m³ drinkwater (104,6 mio m³ grondwater en 32,92 mio m³ oppervlaktewater).

Zij koopt 22,95 mio m³ drinkwater van andere maatschappijen en verkoopt hen 9,43 mio m³.

Er zijn 1.135.205 aansluitingen in dienst voor 2.734.418 mensen in 170 gemeenten (24 gedeeltelijk).

Het drinkwater beschikbaar voor gebruik bedraagt 151 mio m³. De maatschappij bezit 30.152 km leidingen.

(1) Meer info, met inbegrip van de laatste jaarverslagen, diverse publicaties, dienstverlening, nieuwe projecten, op de internetsite www.vmw.be.

Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling (TMVW) (1)

De intercommunale Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Watervoorziening (TMVW) werd gesticht in 1923. De intercommunale had als doel water te leveren aan de stichtersgemeenten (Gent, Oostende, Dendermonde, Sint-Gillis-Dendermonde, Wetteren, Aalst, Brugge en Oostende).

Het water kwam uit de Maasvallei (Modave, Spontin e.a.) en werd aangevoerd door natuurlijk verval zonder oppomping of aanjaging.

TMVW is een zuivere intercommunale, zonder winstbejag. Er wordt geen rente vergoed op het kapitaal.

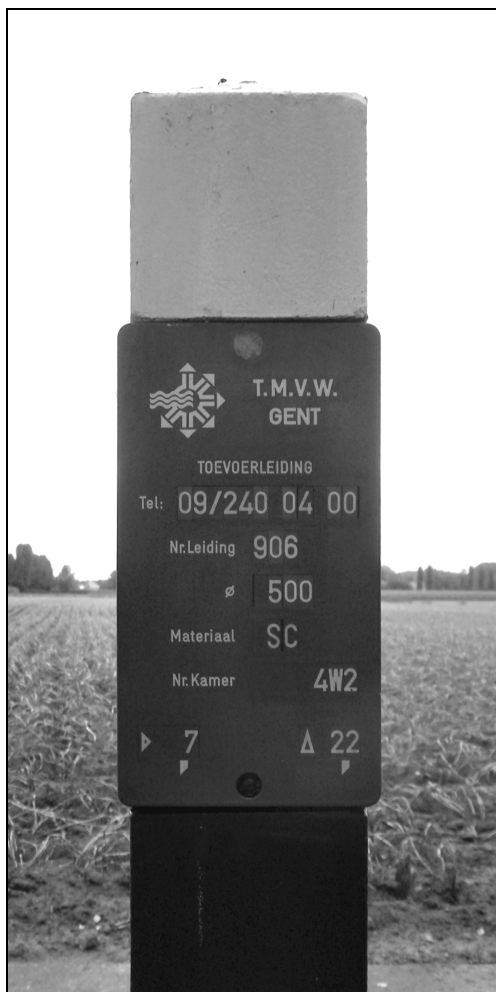
Het totaal verbruik steeg van 3 mio m³ in 1923 tot 7,3 mio m³ in 1933. Naast eigen waterwinning wordt ook water geleverd door de Compagnie Intercommunale Bruxelloise des Eaux (CIBE).

4 exploitatiecentra opgericht; Asse, Gent, Brugge en Ronse met een centrale administratie te Gent.

In 2009 levert TMVW drinkwater aan 67 gemeenten. Hiervoor beschikt zij over 620 km toevoerleidingen. Bovendien doet zij (deels via IMVW en I.W.V.B.) de distributie van drinkwater in 58 gemeenten. Hiervoor heeft zij 11.300 km leidingen, die 549.756 klanten bedienen. Zij levert 84,7 mio m³ drinkwater, waarvan maar 10,7 mio m³ eigen productie. 36,9 mio m³ wordt immers geleverd door VIVAQUA en 34,2 mio m³ door AWW.

In 2010 voorziet de TMVW een samenwerking met de Antwerpse Waterwerken (AWW). Het gezamenlijk bedrijf, dat mogelijk binnen drie jaar de operationele verantwoordelijkheid krijgt over de waternetten van TMVW en AWW, heet Water.link.

(1) Meer info, met inbegrip van de laatste jaarverslagen, diverse publicaties, dienstverlening, nieuwe projecten, op de internetsite www.tmvw.be.

De markeringspaal met aanduidingsbordje van de TMVW leiding Ø 500 aan Leirekensroute ter hoogte van de kamer 4W2. Materiaal van de leiding: SC = siderocement.

De leiding bevindt zich op 0,7 m rechts van de paal en op 2,20 m diepte.

Zie ook pag. 58 en noot 1 op pag. 59.

Het drinkwaternet in de deelgemeente Opwijk

Op 13 maart 1905 ontvangt de gemeente Opwijk een brief van de Compagnie Intercommunale des Eaux (CIE) met een project voor de aanleg van een drinkwaterleiding 'Laag België', die via Aalst, Gent en Brugge naar de kust zou

lopen en die 20.000 m³ water zou leveren. De gemeente zou drinkwater kunnen afnemen van deze leiding en zelf een net uitbouwen ofwel het net in concessie geven bij CIE. Opwijk is niet ingegaan op dit voorstel.

In het *Jaarboek der Gemeente Opwijk 1953*, uitgave van C.V.P.-afdeling Opwijk, pag. 9-10, lezen wij:

Sinds 1940 neemt het watergebrek meer en meer uitbreiding — na de dorpskom en de Heirbaan nu ook al ver buiten de dorpskom.

Na de eerste naoorlogse verkiezingen moest er dan ook niet langer meer getalmd worden de nodige schikkingen te nemen om Opwijk van waterleiding te voorzien.

De C.V.P.-groep drong dan ook fel aan dit punt in het werk-programma op te nemen, waarin ze tenslotte, na stelselmatig aandringen, lukte.

Onderhandelingen werden gevoerd op het Gemeentehuis met de T.M.V.M. (Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling) en met de N.M.W. (Nationale Maatschappij voor Waterbedeling) in Maart-April 1946.

De tijd verloopt en de waterschaarste neemt toe...

In Juli 1949 richt het A.C.W.-Opwijk zich tot het Gemeentebestuur om haar attent te maken op de steeds toenemende waterschaarste en dringt aan dringend de nodige voetstappen te willen doen voor waterbedeling.

Eindelijk, na nog enkele onderhandelingen op het gemeentehuis, onderschrijft het gemeentebestuur op 16-11-51 bij de N. M. W. de statuten en neemt de vereiste aandelen.

Verder geen nieuws meer en de waterschaarste gaat verder...

Totdat dan in 1953 door het nieuw gemeentebestuur de zaak in handen genomen wordt. En hier past het dat we ere brengen wien ere toekomt: nl. aan onze jonge burgemeester. Hij heeft er een punt van eer willen van maken onze mensen zo gauw mogelijk te helpen en zo 't eerste punt van ons programma te verwezenlijken. Hij blijft aandringen zowel in het Ministerie als bij de N. M. W., betreft C.V.P.-Senatoren en Volksvertegenwoordigers in de zaak en werkelijk in een recordtijd krijgen we van het Ministerie van Volksgezondheid de eerste schijf van drie miljoen met de vaste belofte dat de, andere schijven zullen volgen naargelang de werken vorderen.

Er wordt opdracht gegeven aan de N.M.W. de ontwerpen en de uitvoeringsplannen voor de waterbedeling in de gemeente uit te werken. Door voortdurend contact met de studiediensten van de N.M.W., werden in spoedtempo de plannen voor 37.000 meter waterleiding klaar gemaakt, op 28-12-53 werden de werken in aanbesteding gegeven en op 27-1-54 is op de hoofdzetel van de maatschappij te Brussel de aanbesteding onderzocht en tot de toewijzing overgegaan.

Bijgevolg mogen we verwachten dat na aanduiding van de aannemer en het bekomen van de nodige materialen, we reeds in de Lente met de werken zullen aanvangen.

Steeds zullen we het oog op de werken houden en aandringen, indien nodig, zodat U. waarde Medeburgers, weldra het zolang-begeerde water zult in huis hebben.

Na de Tweede Wereldoorlog bespreekt de gemeenteraad van Opwijk op 7 maart 1946 het aanleggen van een waterleiding in de gemeente. Men beslist vertegenwoordigers van de maatschappijen voor waterleiding uit te nodigen om uitleg te geven. De Tussengemeentelijke Maatschappij voor Watervoorziening (TMVW) stuurt haar standregels op, een contract voor waterlevering en voor de uitbating van een lokaal waterleidingsnet en zelfs een model van beraadslaging van de gemeenteraad.

In maart-april 1946 worden op het gemeentehuis onderhandelingen gevoerd met de TMVW en met de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW).

Op de gemeenteraadraad van 29 april 1946 wordt hierover opnieuw van gedachte gewisseld: een aansluiting bij het net voor waterleiding zou een uitgave van ongeveer 250.000 fr. vergen.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 24 november 1946 staat de waterleiding al op de partijprogramma's. Na de verkiezingen stelt men uit, de tijd verloopt en de waterschaarste neemt toe ... De C.V.P.-groep (de oppositie in de gemeenteraad) dringt dan fel aan dit punt in het werkprogramma van de gemeente op te nemen, waarin ze ten slotte, na stelselmatig aandringen, lukt.

In 1948 stelt Jozef Semal (schepen van de meerderheid) op de gemeenteraad van 20 maart een vijfjarenplan voor openbare werken voor in 1949-'53. Het plan voorziet een uitgave van 10 miljoen frank voor watervoorziening, de helft in 1950 en de helft in 1951.

Op 18 februari 1949 stuurt de provincie een klacht door van R. De Cock over de watervoorziening in Opwijk. Het ACW Opwijk stuurt op 16 juli 1949 een brief aan de gemeente over de waterschaarste met de vraag een oproep te doen tot zuinig waterverbruik en de vraag een aanvang te nemen met het aanleggen van 'stadswater' zoals in buurgemeenten.

Burgemeester Victor Wijnants stuurt dan aan alle inwoners een bericht 'Zeer Belangrijk' over de waterschaarste met

de vraag te bezuinigen op het gebruik van (put)water.

Blijkbaar vraagt de gemeente dan inlichtingen aan de NMDW want deze komt een uiteenzetting geven op het College: voordeel voor de gemeente is dat de NMDW de aanleg van het waterleidingnet financiert en uitbaat, terwijl bij de TMVW de gemeente financiert.

Op 18 november 1949 bespreekt de gemeenteraad de uitleg van de NMDW en is akkoord een voorontwerp voor een waterleiding te laten opmaken, zonder verbintenis. Op het College van 11 januari 1950 legt de NMDW een uitgewerkt plan voor en vraagt bijkomende uitleg over straten en huizen.

De leden van de gemeenteraad vergaderen met de NMDW over het voorontwerp op 6 november 1951. Het voorontwerp met plannen wordt op 16 november 1951 op de gemeenteraad besproken.

De NMDW kan echter de werken slechts ten vroegste in 1954 uitvoeren. De burgemeester dringt ook aan op een raadpleging van andere gemeenten die reeds drinkwater krijgen van de NMDW. Het voorontwerp behelst de oprichting en de uitbreiding van de:

- Dienst van Watertoevoer naar Mechelen en Uitbreidingen
- Dienst van toevoer naar Noordwest-Brabant
- Gewestelijke Dienst Noordwest-Brabant (voor het afleiden van het water naar Opwijk)

Opwijk sluit zich aan bij de NMDW zelf en als vennoot bij de drie bovengenoemde diensten met respectievelijk 28.601, 58.347 en 115.380 aandelen van 100 fr. (af te betalen in annuïteiten). De NMDW mag dan zonder cijns of vergoeding op en onder het gemeentedomain buisleidingen, kamers enz. Voor de waterleiding oprichten en onderhouden.

Na de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1952 neemt het CVP-bestuur de plannen weer op. Volgens de NMDW zou de aanleg van de waterleiding 24 miljoen frank kosten.

Het bestek en de definitieve plannen dateren van 15 december 1953. De gemeente zal water bekomen via de streekwaterleiding Noord-West Brabant,

die loopt van een reservoir te Meerbeek naar Mechelen.

Voor het noordwesten van de provincie Brabant en het zuiden van de provincie Antwerpen was een grondwaterwinning niet aangewezen. NMDW opteerde daarom in 1941 deels voor een waterwinning uit het hydrografisch bekken van de Dijle boven Leuven (bekkens van de Train, Ysche en Voer) en deels voor water van de maatschappij PIDPA. In 1954 wordt de toevoerleiding uit Leefdaal, via Vilvoorde en Merchtem verlengd tot Opwijk waar een watertoren van 1.000 m³ in dienst genomen wordt.

Bij de openbare aanbesteding dient de firma Hydroterre-De Wilde van Baasrode de laagste prijs in. Achteraf blijkt dat deze prijs slechts voorwaardelijk was en worden de werken toegewezen aan de Entreprises Générales des Travaux Publics et Privés R. Danheux & J. Maroye te Brussel. De werken moeten eerst beginnen op 17 mei 1954, daarna op 28 juni 1954 omdat de leverancier van de buizen Société Métallurgique d'Enghien St. Eloi de buizen niet tijdig kan leveren. Daardoor ontstaat het gerucht: 'De waterleiding komt er niet ...'

De NMDW had voor een verbruik van 30 m³ een abonnementsprijs voorzien van 550 fr. per jaar als er 1.600 huisaansluitingen waren, 605 fr. als er 1.400 en 675 fr. als er 1.200 waren. Voor meerverbruik zou 1,5 fr. per hl aangerekend worden.

De gemeente verspreidt dan -na de gemeenteraad van 21 september 1954- een pamflet aan de 'Waarde medeburgers' met de mededeling dat de waterleiding in aanleg is en dat een afgevaardigde van de NMDW hen aan huis zal komen bezoeken met de vraag om aan te sluiten. De huisaansluiting zal kosteloos zijn tot 10 meter van de rooilijn (later 3.000 frank). Als er 1.400 aansluitingen zijn zou het abonnementsgeld 600 fr. per jaar bedragen (of 1,65 frank per dag), te betalen per kwartaal bij een verbruik van 30m³ (30.000 liters) drinkwater per jaar (10 emmers van 8 liter per dag). Meerverbruik zou 1,50 frank per hl kosten. De contracten zijn voor minimum 3 jaar.

Het pamflet besluit met: '*Hoe talrijker de aansluitingen, hoe gunstiger voor iedereen. Zij hebben dit voordeel dat de abonnementsprijs hierdoor zou kunnen verminderd worden.*'

In het *Jaarboek der Gemeente Opwijk 1953*, uitgave van C.V.P.-afdeling Opwijk, pag. 11, lezen wij:

Deze grootse onderneming vordert naar believen en weinig mensen kunnen zich rekenschap geven van de reuzehoeveelheden materiaal, die vereist zijn om elke Opwijkenaar, die het verlangt, een glas drinkbaar water te laten tappen.

We laten de dorre opsommingen terzijde om alleen de algemene totalen aan te halen :

- *buisleidingen : meer dan 40 km. (een afstand van Brussel tot Antwerpen) moeten in de Opwijkse straten op een diepte van circa 1,10 m. onder het straatvlak een net en een ononderbroken geheel uitmaken. Deze buizen hadden al naar gelang het geval een doormeter van 40 cm., 35 cm., 10 cm., of 8 cm.*
- *de talrijke betonconstructies om op diverse plaatsen onder spoorweg, onder beken, door het drijfzand te werken.*
- *de honderden kranen, de vele schuiven, sluitstukken, afsluitkranen, het voorzien van brandkranen op de meest aangeduide plaatsen, het voorzien van wachstukken voor de nieuw aangelegde straten.*

Deze werken, begonnen rond 21 Juli 1954, zouden ongeveer klaar zijn op einde 1955 begin 1956. Alles laat voorzien dat op voormeld tijdstip het water reeds definitief in kannen en kruiken zal zijn.

De toevoerleiding van het drinkwaternet van Opwijk (350 mm diameter) sluit aan op de bestaande toevoerleiding te Merchtem (Peizegem). Via de Broekstraat, de Steenweg op Merchtem, de Nanovestraat en de Droeshoutstraat loopt ze via de Guldenboom naar de huidige Guldenboomstraat. Op de hoek van de Guldenboomstraat en de Steenweg op Vilvoorde sluit zij aan op een korte leiding (400 mm diameter) naar de watertoren in de Mechelstraat. Later Er komt ook een hoofdleiding langs de Steenweg op Vilvoorde en de Klei naar Merchtem-dorp. De toevoerleidingen zijn samen 5.530 meter lang. De leidingen van het drinkwaternet in Opwijk zijn dan samen 34.790 meter lang. De grootste leidingen (350 mm diameter) bedienen een deel van de Nanovestraat. Leidingen van 150 mm diameter bedienen de Steenweg op Vilvoorde, de Kloosterstraat, de Steenweg op Aalst (deels), de Karenveldstraat, de Marktstraat, de Heirbaan, de Broekstraat, de Fabriekstraat en de Doortstraat. In de Schoolstraat, de Steenweg op Aalst, de Klaarstraat, de Fabriekstraat (deels) en de Doortstraat (deels) liggen leidingen van 100 mm diameter. De andere straten, die (soms voor een gedeelte) bediend worden met leidingen van 80 mm diameter zijn: Steenweg op Vilvoorde, Klei, Broevink, Steenweg op Merchtem, Mansteen, Hulst, Grootveld, Droeshoutstraat, Mechelstraat, 't Kintstraat, Gasthuisstraat, Steenweg op Dendermonde, Mazelstraat, Marktstraat, Stationsstraat, Processiestraat, Heirbaan, Klaarstraat, Kalkestraat, Perreveld, Wijngaardstraat, Nijverseelstraat, Coenstraat, Kattestraat, Asbeekweg, Fabriekstraat, Doortstraat, Neerveldstraat, Boogstraat, Heirbaan, Eeksen, Bunderstraat (in aanleg), Pluimhofweg en Kapelleweg. De 1.161 aansluitingen bedienen dan ca. 70 % (?) van de Opwijkse woningen.

Naast de woningaansluitingen worden er ook 258 brandkranen geplaatst.

Het waterleidingnet moet op een vijftal plaatsen onder de spoorweglijnen Brussel-Dendermonde en Opwijk-Aalst (Leireken). Er zijn ook duikers onder de Langeveldbeek, de Brabantse beek, de

Kluisbeek, de Asbeek en de Nijverseelbeek.

In oktober 1954 vestigt het gemeentebestuur er de aandacht op dat al diegenen, die een aansluiting op het waterdistributienet verlangen tijdig hun instemming hierover zouden geven aan de afgevaardigde van de NMDW, want eenmaal dat de aansluitingen in een bepaalde straat zijn uitgevoerd, kunnen de verdere aansluitingen niet meer kosteloos gebeuren.

De NMDW stelt in een bericht in 1955 over de 'huisaansluitingen':

'... deze werken omvatten het kosteloos aanleggen van een vertakking naar iedere woning, die in de nabijheid van een buisleiding gelegen is. Deze kosteloze aansluiting omvat: een aansluitingsleiding, een binnenshuis te plaatsen stopkraan, een watermeter en één tap- of leegloopkraan. De bewoners, of bij ontstentenis de eigenaars, moeten zich verbinden een abonnementscontract aan de waterdienst te onderschrijven voor minstens één jaar. Wat de van de rooilijn verwijderde woningen betreft, zal de Nationale Maatschappij de aanlegkosten van tien meter buisleidingen op privaateigendom op zich nemen; het gedeelte boven de tien meter valt ten laste van de particulier.

Behoudens onvoorziene omstandigheden, zal de waterleiding in dienst worden gesteld per wijk naargelang de vooruitgang van de aansluitingen in iedere wijk. De inwoners zullen dus eerlang in de mogelijkheid gesteld worden zich van zeer goed drinkwater te bedienen, dat hun onder druk aan huis zal worden geleverd. Zolang er werken van eerste aanleg worden uitgevoerd aan de waterleiding, kan de kwaliteit van het water hierdoor beïnvloed worden en is het in de leiding aanwezige water, voorlopig nog niet voor persoonlijk gebruik geschikt.

In juli 1955 doet de NMDW een laatste oproep: wie verlangt nog **gratis** aangesloten te worden op het waterleidingsnet, wordt dringend verzocht hiervoor **zonder uitstel** een aanvraag te doen, daar de waterleidingswerken ver gevorderd zijn; wanneer deze werken geëindigd zijn kan er niet meer gratis worden aangesloten.

De eerste 1.161 aansluitingen worden vlug aangevuld met tientallen andere omdat al in 1955 en 1956 het drinkwaternet wordt uitgebreid o.a. in de Langeveldstraat.

Op 9 oktober 1962 antwoordt de gemeente op vragen van het Ministerie van Volksgezondheid en Gezin voor een studie van de Hoge Raad Waterleidingen. In Opwijk zijn 2.465 gebouwen, waarvan ca. 1.400 aangesloten op het waterleidingsnet van de NMVW. Nog ca. 500 gebouwen met ca. 2.000 inwoners zijn niet aangesloten.

In de zestiger jaren wordt het drinkwaternet uitgebreid naargelang er nieuwe straten of wijken worden aangelegd: de Bunderstraat, Providentia 1 (Hollestraat en steenweg op Merchtem), de Vitsgaard en Kouterlaan (Stationswijk), de Ringlaan en Heiveld. Ook in de nog niet bediende straten worden leidingen aangelegd.

In 1965 zijn er 1.473 aansluitingen. Er wordt 64.854 m³ drinkwater verbruikt of 43 m³ per abonnee. Opvallend is dat er slechts 2 grootverbruikers zijn: Leopold Bosteels (limonadefabriek) met 438 m³ en de Rijkslagere school met 507 m³. De grote bedrijven zoals de NOSTA, de brouwerij De Smedt, de Manta en Vanbreuze hebben een eigen watervoorziening.

Op 7 juli 1970 stuurt NMW een brief aan de gemeente over ongeoorloofde waterafname door gemeentewerklieden om riolen te spoelen, met eigen standpijp zonder watermeter. De gemeente antwoordt dat er om hygienische reden dringend moest gespoeld worden en vraagt (en krijgt) een eigen mobiele standpijp.

De inwoners van Droeshout sturen in 1973 een brief aan de gemeente na tientallen mondelinge klachten aan de NMW te Merchtem, Londerzeel en Leuven over het watergebrek iedere week zaterdag en soms vrijdag. Talrijke inwoners van Droeshout ondertekenen de brief. NMW Leuven antwoordt dat er overvloedig verlies is door sproeien van de hof en wassen van auto's waardoor de watertoren volledig leegloopt. Vol-

gend jaar gaat een nieuwe leiding gelegd worden met buizen van 1 meter diameter. Op brieven van de gemeente van 28 juni en 7 september 1973 over de slechte waterbedeling (met verslag van de politie) te Droeshout (zand in de leidingen, schade wasmachine) antwoordt de NMW op 2 oktober dat de watertoren in de namiddag vaak leeg staat, zodat de hydrofoor buiten werking valt. Om dit te verhelpen is een nieuwe hydrofoor in Eppegem voorzien. In 1974 wordt gewerkt aan het sluiten van de ring van Opwijk. Oplossing is ook een nieuwe leiding Perk-Eppegem om het debiet te verhogen.

In 1974 kampt NMDW met financiële tekorten en doet een voorstel van een vormig tarief van 660 fr. voor 20 m³ en respectievelijk voor meerverbruik 18, 15, 13 en 10 fr. per m³ tussen 21 en 100, 101 en 500, 501 en 1.000 m³. Een uitgebreide memorie van toelichting somt de veelvuldige tarieven op die toegepast worden. Na tegenvoorstellen van de gemeente wordt het tarief vastgesteld op 620 fr. en voor meerverbruik respectievelijk 17, 15, 13 en 11 fr. vanaf begin 1974. Op 1 juli 1974 is er al een verhoging van het tarief met 0,7 fr. per m³ excl. BTW op meerverbruik en in 1975 is een tariefverhoging van 15% noodzakelijk.

In het Jaarboek der Gemeente Opwijk 1955-1956, uitgave van C.V.P.-afdeling Opwijk, pag. 26-27, lezen wij:

Wij, die leven in een moderne tijd

Wij, mensen van een moderne tijd, wij geraken alles zo spoedig gewend.

Wij kunnen ons niet meer inbeelden, dat er een tijd was zonder elektriciteit, zonder radio of televisie, of zonder auto. Wij glimlachen nog even bij het zien van een stomme film. Wij zoeken soms naar een koperen petroleumlamp om op de schouw te plaatsen als garnituur, en bestempelen dat als 'antiek'. En toch, onze ouders hebben dat nog gebruikt, omdat ze het broodnodig hadden.

Zo gaat het nu eenmaal, en het is te begrijpen. Alles gaat zo snel voorbij ... maar dat we alles vergeten, dat is jammer.

Wij horen nog immer de jammerklachten van honderden en honderden van onze dorpsgenoten, omdat ze geen water hadden, en vele mannen hoorden we sakkeren omdat ze met kruiwagens en kuip water moesten halen. Dat was bij velen een dagelijkse karwei geworden. Die tonelen, die voor de waterdragers verre van folkloristisch waren, zijn verdwenen. ...

«De waterleiding komt er niet...» dat schreef men in een weekbladje (dat de prentie heeft zichzelf het best ingelicht weekblad van de streek te noemen) op het ogenblik dat aan de gemeente Opwijk de toelating werd verleend.

De waterleiding was er nodig (ook ons vorig gemeentebestuur heeft dat beseft) maar ze bracht ook haar miserie mee (denkt nog eens aan de modderige straten in de maanden oktober, november). De waterleiding was hoogstnodig, en toch waren er maanden nodig om de plannen klaar te maken en waren er dagen en weken nodig om de straten om te ploegen, de buizen te steken, de straten opnieuw te 'kasseien' en de aansluitingen te verrichten. En de meeste huismoeders hebben nog nooit zoveel schoenen moeten kuisen als in die periode.

De agenten brachten U een huisbezoek en vroegen aan te sluiten. Velen verklaarden zich onmiddellijk akkoord. Anderen moesten zich nog eens bedenken en gingen bij hun gebuur naar die wondere installatie nog eens kijken. Bij een tweede phase sloten zij eveneens aan. En terug was er op vele plaatsen de miserie van openstraten, buizenleggen, en nadien opnieuw gehobbeld straten.

Negen-en-dertigduizend meter waterleiding werd er in de vruchtbare bodem van Opwijk geplaatst, dat wil zeggen: een leiding van Opwijk naar Gent, (doet dat eens te voet) en dat met elfhonderd eenenzestig aftakkingen.

Elfhonderd eenenzestig aansluitingen zijn er geweest. Elfhonderd eenenzestig gezinnen, die met gerust gemoed de droge jaargetijden mogen afwachten, en die geen watervaten meer zullen moeten vullen.

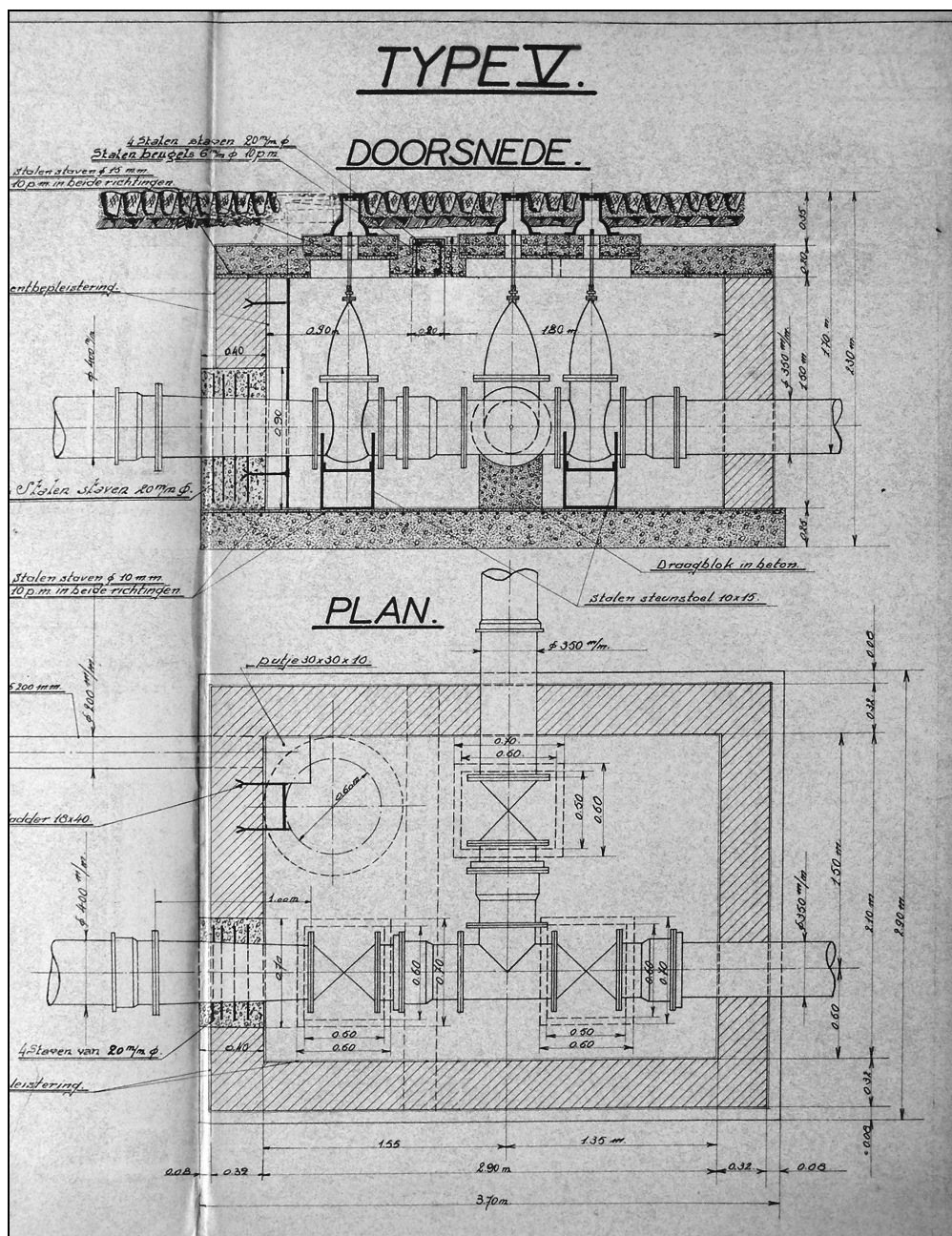
Meer dan duizend mannen, die 's avonds gerust zullen zijn, en geen gegrol meer zullen horen omdat de vrouw nu over voldoende water kan beschikken voor de keuken, de afwas, de was, de kuis enz.

Het Waterfeest... De plechtige inwijding van watertoren en wijding van het water... Het waren spontane uitingen van de ganse bevolking van Opwijk, die snakke naar water en de watermiserie beu was, en men dronk op die gelukkige gebeurtenis menige pint bier.

En toch zijn er nog die klagen ... omdat ze geen water hebben, omdat hun straat of wijk niet begrepen was in het eerste plan of in de latere wijzigingen, en omdat er geen nieuwe toelagen voorzien zijn voor de verdere uitbreiding. Is dat de fout van het gemeentebestuur? Denkt ge dat de C.V.P.-bestuursleden, waarvan de meesten zelf geleden hebben onder de watersnood, de anderen niet zouden willen helpen? De fout ligt – het klinkt helaas als een refrein – te Brussel, waar de huidige bewindvoerders, er voor zorgen, dat onze buitengemeenten geen toelagen krijgen, en dit niettegenstaande de staatsinkomsten regelmatig stijgen ...

Wij moderne mensen vergeten zo rap ... laten wij soms nog eens denken aan de waterleiding, die van onze gemeente een zeer moderne gemeente gemaakt heeft, aan onze mensen meer comfort heeft geschonken, en op hygiënisch gebied ongetwijfeld zijn goede vruchten zal afwerpen.

Dat wij daaraan eens denken als wij de kraan opendraaien...

Plan (grondplan en doorsnede) van de ondergrondse kamer aan de aansluiting van de Guldenboomstraat aan de Steenweg op Vilvoorde, met de leiding $\text{Ø } 350 \text{ mm}$ die komt van de Steenweg op Vilvoorde, Klei en Merchtem, de leiding $\text{Ø } 350 \text{ mm}$ die komt van de Guldenboomstraat, Droeshoutstraat, Nanovestraat,... en de leiding $\text{Ø } 400 \text{ mm}$ van en naar de watertoren (Steenweg op Vilvoorde).

Het drinkwaternet in Mazenzele

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, op 22 januari 1944, stelt het provinciaal commissariaat van de Wederopbouw vragen over de watervoorziening in Mazenzele. De gemeente antwoordt dat ze nog geen plannen heeft voor de aanleg van een waterleiding.

Op 6 september 1946 stuurt de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW) een brief met informatie over de studie ter voorbereiding van een waterleiding, die slechts 2 frank per inwoner zou kosten.

Het Ministerie van Economische Zaken en Middenstand stuurt in 1947 een in te vullen formulier over de drinkwatervoorziening in de gemeente.

Op 15 januari 1949 stuurt de NMDW een dossier aan de gemeente met de vraag een plan van waterbedeling te mogen opmaken. Op 2 november 1949 bespreekt de gemeenteraad deze vraag. Zij zal hierover eerst raad vragen aan de urbanist Mosselmans. Deze is van oordeel dat de gemeente goedkoper kan aansluiten aan de waterleiding die door de gemeente loopt -samen met Opwijk en Asse- dan wel bij de NMDW, die een nieuwe leiding zou moeten aanleggen. Hij zal aan Asse en Opwijk vragen samen de toestand te bespreken.

In januari 1950 stuurt de Intercommunale Tussengemeentelijke Maatschappij van Vlaanderen voor Watervoorziening (TMVW) inlichtingen over haar statuten en de voorwaarden van aansluiting.

Op 15 februari 1950 geeft de heer Mosselmans -in plaats van de ingenieur van TMVW)- een uiteenzetting over de voorwaarden van deze maatschappij. Het voordeel om aan te sluiten bij de TMVW zou zijn dat de toevoerleiding die zij beheert door Mazenzele loopt, langs de steenweg. De gemeente moet het drinkwaternet wel zelf financieren maar blijft eigenaar van de leidingen en behoudt haar autonomie. De kost wordt geraamd op 1,5 mio fr. maar er zou wel 75% subsidie zijn zodat de kost voor

de gemeente maar 400.000 fr. zou bedragen.

Daarna nodigt men (zonder verbintenis) nog een afgevaardigde uit van de Interprovinciale Dienst voor Waterbedeling der Vlaanderen.

Blijkbaar wordt de aanleg van de waterleiding uitgesteld wegens de zware financiële lasten die ze meebrengt.

Op 26 juni 1959 stelt het College dat er veel schaarste is aan drinkbaar water en dat verschillende inwoners bij geburen drinkbaar water moeten halen. De gemeente moet -voor elk ander werk- een aanvang maken met de studie van de waterleiding. Men beslist bevoegde personen te raadplegen om de kwestie te bestuderen en zo voordelig mogelijk voor de gemeente uit te werken.

In november 1959 kaart de minderheidsfractie in de gemeenteraad de dringende noodzaak aan van een drinkwaterleiding, vooral in het droog seizoen. Ze stelt voor onmiddellijk met de voorbereiding te beginnen en dit kenbaar te maken aan de bevolking. Anders gaat men voort met het boren van waterputten, wat mogelijke aansluitingen op het drinkwaternet zou remmen. De raad stemt in om op de volgende vergadering A. Maebe van Dilbeek te vragen uitleg te komen geven over het opstellen van een ontwerp en over de financiering.

Pas op 8 april 1960 hakt de gemeenteraad de knoop door: er is dringend drinkbaar water nodig en het modern comfort vereist het. A. Maebe (van het studiebureau Maebe te Dilbeek) zal uitleg geven over de verschillende mogelijkheden en over de technische uitvoering. Ook zijn conclusie is dat het voordeel van TMVW is dat de hoofdleiding door de gemeente loopt en dat de kosten laag liggen door de dichtaaneengesloten bebouwde kom van de gemeente. Nochtans wordt de kost op 6 mio fr. geraamd, waarvan 2,4 mio ten laste van de gemeente. Mazenzele kan dan op die manier wel zelf de prijs van het water bepalen en zo een deel van

de aflossing van het nodige kapitaal. Er wordt besloten om eerst nog een referendum te houden onder de bevolking over de vooruitzichten van aansluiting bij het drinkwaternet.

Het resultaat van het referendum is dat 140 gezinnen (meer dan de helft der bevolking) hun toestemming hebben gegeven zodat de voorbereidende werkzaamheden kunnen beginnen. Men zal eerst advies inwinnen bij de TMVW, waarbij Mazenzele zou aansluiten en een afgevaardigde vragen om de voorwaarden en de werkwijze van de toetreding tot de maatschappij te bespreken, wat op 10 juni 1960 ook gebeurt.

Op 29 juni 1960 keurt de gemeenteraad een overeenkomst goed met TMVW voor zowel de waterlevering als voor de uitbating van het gemeentelijk waterbedelingsnet. De waterlevering zal gebeuren via de toevoerleiding Asse-Sint-Niklaas, die de TMVW in beheer heeft. Mazenzele zal intekenen op 1 aandeel TMVW van 100.000 fr. (10% te volstoren) en betaalt een inschrijvingsrecht van 10.991 fr. Het studiebureau Maebe uit Dilbeek wordt aangesteld voor de studie en het opmaken van het voorontwerp, het ontwerp en de uitvoering van de werken. Dit laatste kan op vraag altijd overgenomen worden door de TMVW.

Het studiebureau stelt voor een aftappingskamer in te richten, naast de hoofdleiding en liefst buiten de Steenweg, omwille van de verkeersveiligheid. Als geschikte plaats stelt het de hoek met de Opwijkstraat voor op de eigendom van Frans Van Stappen. De burgemeester zou met hem een minnelijke onderhandse verkoop moeten kunnen afsluiten (1). Alle huizen kunnen bereikt worden zonder overtollige leidingen, alleen op de Steenweg is een ontdubbeling nodig.

Na het plotse overlijden van de heer A. Maebe van het studiebureau Maube op 6 oktober 1960 neemt TMVW de plannen en documenten van de erfgenamen Maebe over voor 77.350 fr. en wordt zij ontwerper en uitvoerder van het lokaal net tegen een ereloon van 5%.

Het Ministerie van Volksgezondheid en Gezin voorziet in 1961 kredieten voor

de aanleg van de waterleiding in Mazenzele. Een belangrijk deel van het waterleidingsnet loopt op het grondgebied van de gemeente Asse (Vossestraat), die haar akkoord geeft haar aandeel (geraamd op 425.000 à 593.800 fr.) te betalen.

Op de gemeenteraad van 24 februari 1961 worden de plannen en het bestek voorlopig goedgekeurd. Raadslid Raymond Van de Velde vindt wel dat de kostprijs van het meerverbruik te duur is voor de nijverheid.

In de toelichting bij het ontwerp vermeldt men dat de oorsprong van het geleverde drinkwater de leiding Asse-Sint-Niklaas is, die in Mazenzele langs de steenweg Asse-Dendermonde loopt. Het te verwachten debiet voor Mazenzele is gebaseerd op ca. 1.100 inwoners en 280 woningen maar geen grootverbruikers en geen verwachte uitbreiding van de bebouwing. De leidingen hebben een diameter van 80 mm nodig (soms 60 of 100 mm).

De plannen van het drinkwatervoorzieningsnet Mazenzele worden definitief goedgekeurd op 12 mei 1961 (in Asse op 3 mei 1961). Het totale bestek van de werken bedraagt 2,6 mio fr. als men PVC-buizen gebruikt en 3,4 mio fr. als de leidingen uit klassieke materialen zijn vervaardigd. De plannen voorzien in de aanleg van leidingen in praktisch alle straten van de gemeente.

Uiteindelijk treedt de gemeente Mazenzele in 1961 toe tot de TMVW. Het toetredingscontract wordt aangenomen op de Algemene Vergadering van 16 juni 1961. Mazenzele betaalt 21.559fr. inkomgeld en verwerft één aandeel van 100.000 fr.

Na de goedkeuring door de provincie op 31 augustus 1961 wordt het werk aanbesteed op 30 november 1961. Van de 10 inschrijvers die een offerte hebben ingediend is de firma Algemene Waterwerkondernemingen (AWO) pvba uit Essene de goedkoopste met 2.146.267 fr. voor de uitvoering met PVC-buizen. TMVW duidt de heer Van Rentergem (van de TMVW) aan als toezichter der werken.

De financiering van de totale werken ad 2.349.000 fr. gebeurt met toelagen (1.349.000 fr. die de staat leent bij het

Gemeentekrediet) en met een lening op lange termijn van de gemeente eveneens bij het Gemeentekrediet (1 mio fr.).

In 1962 duurt het nog een tijdje vóór-aleer de werken kunnen starten. Op 18 juli 1962 stuurt burgemeester Sablon een brief aan de inwoners van de gemeente om geruchten tegen te spreken dat de waterleiding er niet zou komen.

De gemeente stuurt ook een brief aan de inwoners van 'Mazenzele en aanpalende straten' om te zeggen dat de aanleg van de waterleiding gestart is en dat men gratis kan aansluiten (normaal kost dit 2.000 frank). Een basisverbruik van ca. 100 liter per dag kost 50 à 60 frank per maand. Onderaan de mededeling is een invulstrook gehecht voor de aansluiting.

TMVW stuurt aan de gemeente ook meer uitleg over de tarificatie van de waterverkoop en een model van rondschrijven aan de bevolking. Uit de berekening van de kostprijs voor Mazenzele blijkt dat deze 163.130 frank per jaar bedraagt (= afschrijving lening 85.500 + aankoop water 36.360 + algemene onkosten 14.000) terwijl de huur van de huisaansluitingen 13.736 frank opbrengt. Het saldo ad 149.394 frank zou betekenen dat een abonnee per kwartaal 185 frank betaalt voor 12 m³ drinkwater of 15,50 frank per m³. Met het huurgeld samen betaalt hij 201 frank + 8 frank per m³ voor meer- verbruik.

De TMVW vraagt ook de waterleiding te mogen aanleggen 0,5 m onder de bedding van de Langeveldbeek. Dit wordt in juni 1962 toegestaan mits o.a. twee merkpunten te plaatsen op de oevers van de waterloop.

De start van de werken wordt vastgesteld op 1 oktober 1962. Contractuele vooropgestelde uitvoeringstermijn: 150 werkdagen.

Door vertraging bij de levering van de buizen voor de leidingen start men pas met de werken in maart 1963 en door 77 verletdagen duurt het nog tot 11 september 1963 voor de werken beëindigd worden (2). De voorlopige oplevering gebeurt op 3 oktober 1963.

Ondertussen zijn er 255 aansluitingen, of bijna alle woningen van Mazenzele. De aankoop van 300 watermeters met rollteller gebeurt -na prijsvraag- bij Cie. Générale des Conduites d'eau (Luik) à 799 fr. Per stuk. De eindafrekening van de werken op 19 november 1963 bedraagt 2.656.662 fr.

Uit de detailafrekening blijkt dat naast de prijs van de inschrijving (2.146.267 fr) nog 249.053 fr. meerwerken en 261.341 fr. contractuele verrekeningen gebeurd zijn. Het subsidieerbaar bedrag is 2.695.545 fr, waarvan 60% toelagen of 1.617.000 fr. Daarnaast moest aan TMVW 233.527 fr. en aan watermeters 239.700 fr. betaald worden.

Op 14 december 1962 keurt de gemeenteraad de voorwaarden goed voor de uitbating van het waterbedelingsnet: abonnement, tarieven, algemeen reglement, watermeters. Het abonnementsgeld (minstens voor 1 jaar) bedraagt 201 fr. per kwartaal voor 12 m³ drinkwater, huur van de vertakking en de watermeter inbegrepen. Voor het meerverbruik betaalt men 8 fr. per m³.

Het drinkwaternet van Mazenzele bestrijkt bij de aanleg in 1962-'63 praktisch alle straten van de gemeente. De leidingen -waarvan 8.380 meter in de gemeente- hebben een doormeter van 80 mm, behalve in het Dorp (100 mm). Op de lijst van de aansluitingen komen 251 namen. De toevoerleiding van TMVW (400 mm diameter) van Asse naar Sint-Niklaas, die langs de Steenweg loopt wordt gebruikt met een aansluitingskamer op de hoek van de Steenweg en het Dorp. Er worden 3 duikers geplaatst waar de Langeveldbeek (Stambeek) de Bosstraat, de Steenweg en de Dries kruist. Op de leiding zijn 61 brandkranen voorzien.

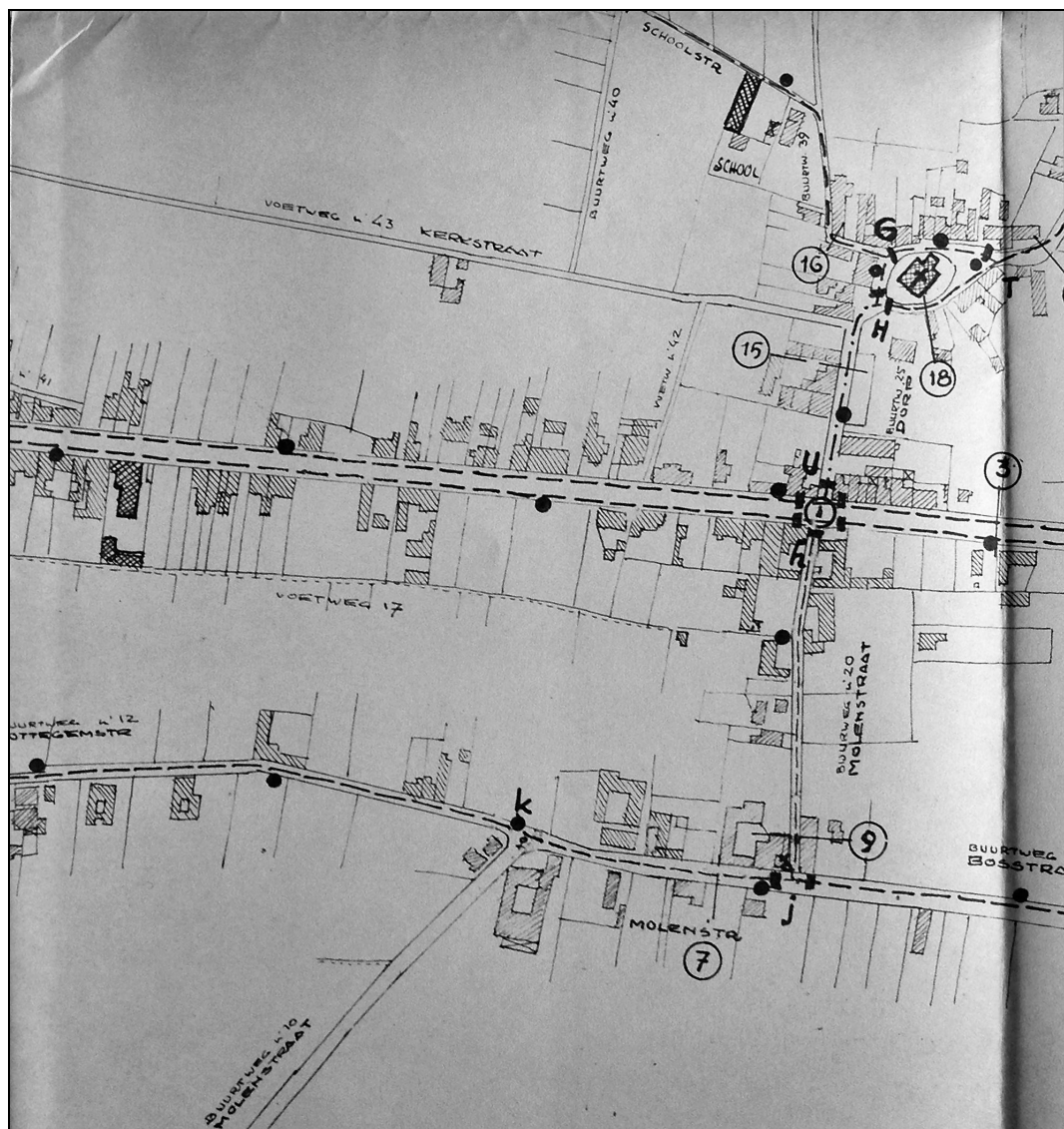
Op 17 september 1965 keurt de gemeenteraad een nieuw reglement van de TMVW goed. Hierin is voorzien dat nieuwe aansluitingen 2.000 fr. + zegel (voor 20 of 32 mm diameter) kosten en 4.000 fr. + zegel (voor 40 mm diameter).

In 1964 bedraagt het drinkwaterverbruik in Mazenzele (+ deel van de Vossestraat ?) 7.403 m³. In 1966 is het

verbruik al opgelopen tot 10.182 m³ en in 1975 is het verdubbeld tot 20.794 m³ of 19 m³ per inwoner.

(2) Zie *De Mazelse Gilde en haar Dries*, door Jules Van de Velde in *HOM-tijdschrift* 1991-2, p. 10 (5. Water, elektriciteit, kabeltelevisie op de Dries).

(1) Bij de uitvoering der werken is de aansluiting gebeurd op de hoek van het Dorp en de Steenweg.

Uittreksel van het plan 'Omstandige plattegrond' van het drinkwaternet van Mazenzele, goedgekeurd door de gemeenteraad van Mazenzele op 12 mei 1961. We zien het centrum van het Dorp, met de Steenweg, de kerk, de Kouterbaan, Dorp, de Molenstraat, de Heerbaan, de Zottegemstraat,... met de straatnamen van toentertijd.

Onze OMD-locatie: de watertoren van Droeshout

De watertoren te Opwijk-Droeshout werd gebouwd in 1954-'55 in opdracht van de toenmalige Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW – zie pag. 33) en dit gelijktijd met de aanleg voor diezelfde maatschappij van het drinkwaternet voor een groot deel van de toen bestaande Opwijkse straten.

Enkele kerngegevens van de watertoren:

- bouwjaar: 1954-'55
- inhoud: 1.000 m³
- gebouwd voor de Nationale Maatschappij der Waterleidingen
- huidige eigenaar en beheerder: de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening – zie 33-34
- architectuurtype: zuilvormig type, zonder enig zichtbaar onderscheid tussen onderbouw en waterkuip
- buitendiameter: 15,78 meter
- totale hoogte: 19,50 m (zonder GSM antennes)
- vloeroppervlakte (per niveau): ca. 188 m²
- structuur (fundering, kolommen, balken, vloerplaten, waterkuip, dak,...): gewapend beton
- bodem waterkuip: type Intze
- gevel: baksteenmetselwerk
- binnenmetselwerk: betonblokken
- fundering: in totaal 57 Franki-palen met een totaal maximum draagvermogen van 3.345 ton
- geraamd totaal eigen gewicht: 1.950 ton (dus zonder vloer- en dakbelasting en zonder de waterinhoud van max. 1.000 ton)
- bijzondere uitrusting: 2 hydrofoorgroepen (pompen) van elk 20 m³/h en opvoerhoogte van 44 meter, voor de bediening van het 'Hoognet'

Integratie van de watertoren in het streeknet

Het in 1954-'55 nieuwe en uit bouwen drinkwaternet van Opwijk maakte bin-

nen de Zetels Leuven en Kessel-Lo van Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW) deel uit van de Streekwaterleiding van Noord-Brabant (waarbij ook een 2-tal gemeenten van de provincie Namen) en het zuiden van de provincie Antwerpen (m.i.v. de stad Mechelen) waren inbegrepen.

Daarnaast waren er binnen de Zetels Leuven en Kessel-Lo ook nog de Streekwaterleidingen van Leuven, van Overijse, van Noordoost-Brabant, van Hoegaarden, van het Hoogplateau van Waals-Brabant en van Zuid Brabant (waarin de 2 gemeenten van de provincie Namen).

Elk van deze Streekwaterleidingen hadden een eigen dienst(en) van toevoer (toevoer en/of waterwinning en/of op-pomping) en van distributie (eventueel onderverdeeld in gewestelijke en/of plaatselijke diensten).

De Streekwaterleiding Noord-Brabant betrof in 1958 in totaal 79 gemeenten (ca. 320.000 inwoners) waarvan 18 diensten geëxploiteerd door de P.I.D.P.A. (1)

Deze Streekwaterleiding omvatte twee verzorgingsgebieden:

- *de noordelijke sector*, ten zuiden begrensd door de Brusselse agglomeratie, ten noorden door de Schelde, de Rupel, de stad Mechelen en de noordergrens van de (toenmalige) provincie Brabant. Aarschot en de Leuvense agglomeratie maakten geen deel uit van deze groepering;
- *de zuidelijk sector*, die zich uitstrekte over de valleien van de Vaalbeek en de Neten, bijrivieren van de Dijle.

Dit uitgebreid geheel werd bevoorraad door de waterwinnings-, stockerings- en aanvoerinstallaties van de 'Dienst van toevoer naar Mechelen en uitbreidingen'.

Dit verzorgingsgebied was onderver-

deeld in 11 plaatselijke of gewestelijke diensten. Opwijk werd bediend door de Dienst van toevoer naar Noordwest-Brabant en de Gewestelijke dienst van Noordwest-Brabant (samen 18 gemeenten, ca. 70.200 inwoners). (2)

Opwijk was de meest westelijke gemeente die bediend werd door deze streekwaterleiding. Onze westelijke en zuidelijke buurgemeenten (en later ook onze deelgemeente Mazenzele) zijn aangesloten op het net van de Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Watervoorziening (TMVW). Zij liggen op of in de onmiddellijke nabijheid van de grote aanvoerleidingen van dit waterbedrijf.

Het vereiste water voor de streekwaterleiding van Noord-Brabant en van het zuiden van de provincie Antwerpen wordt (werd) vooral gewonnen uit de brusseliaanzandlaag van het Dijlebekken ten zuiden van Leuven en uit de krijtlagen van de streek Biez-Eerken. De winplaatsen bevinden zich in de vallei van de 'Train' en zijn bijrivieren, en langsheen de Dijle te Korbeek-Dijle en de Voer te Leeftaal, Bertem en Heverlee (Eegenhoven).

De grote transportleiding vertrekt (vertrok) te Chaumont-Gistoux op twee plaatsen: vanaf de waterwinplaats 'La Chamtaine' en vanaf deze van Ocquièrre. Deze winplaatsen liggen het hoogst en het water stroomt onder eigen verval in de aanvoerleiding. Onderweg naar het grote reservoir van Meerbeek (3) spijzen de aftakkingen van de transportleidingen talrijke gemeenten. Stroomafwaarts van de reservoirs van Meerbeek is de functie van de transportleiding naar Mechelen beperkt tot het aanvoeren van het vereiste water tot aan de aftakkingen naar de verschillende waterleidingsdiensten.

Op grondgebied Eluwijt is er dan de aftakking, met diverse ontduubelingen, aftakkingen en aansluitingen aan gemeentenetten, richting Noordwest-Brabant tot in het meest westwaarts gelegen punt van het bedieningsgebied: Opwijk. Het was hier, op het gehucht Droeshout, dan in 1954-'55 de eindwassertoren werd gebouwd.

(4) (5)

Algemene werking van de watertoren en integratie in het gemeentenet

De toren wordt in hoofdzaak gevoed door:

- de grote drinkwaterreservoirs van Meerbeek - zie ook hierboven. Het water bereikt ons via diverse toevoerleidingen die ook op diverse plaatsen met elkaar verbonden zijn. Onderweg zijn er talrijke aftakkingen naar aangesloten gemeentenetten.
- de waterwinning Koevoet-Londerzeel goed voor ca. 4.000 m³/dag
- de waterwinning Spelt-Zemst die ca. 2.000 m³/dag in de netten pompt.

De watertoren is rechtstreeks aangesloten op het streekwaternet waarvan Opwijk het meest westelijke deel uitmaakt. De watertoevoer komt vooral uit de reservoirs van Meerbeek - zie hierboven. Deze bevinden zich op peil ca. 83 m. Het water stroomt dus in vrij verval naar het net en dus ook naar de watertoren (overlooppel watertoren: 57,50 m).

De watertoren wordt bediend door één enkele aanvoer- en afvoerleiding. Het is een stalen leiding onder de Steenweg op Vilvoorde tussen watertoren en de aansluiting van de Guldenboomstraat aan de steenweg. Deze leiding heeft een diameter van 400 mm. Aan dit punt zijn twee grote stalen aan- en afvoerleidingen naar het oosten: één Ø 350 mm via de Steenweg op Vilvoorde en Klei van en naar Merchtem-centrum; de andere, eveneens Ø 350 mm, via de Guldenboomstraat, de Droeshoutstraat, de Nanovestraat, Sint-Paulusbaan, Steenweg op Merchtem, Broekstraat, Kemmeken en verder Peizegem, Steenhuffel, Londerzeel,... zie ook pag. 58. . Op deze twee hoofdleidingen zijn diverse aftakkingen naar de straatleidingen. Het grootste deel van het water dat normaal uit de Opwijkse huiskranen loopt, komt dus niet vanuit de watertoren, maar rechtstreeks uit het streeknet dat onder meer gevoed wordt door de reservoirs van Meerbeek.

De watertoren van Droeshout vormt in feite een hooggelegen reservoir voor het streeknet, om eventueel de gebruikspieken op te vangen maar ook

om in te springen in geval van storingen of afsluiting van de grote toevoerleidingen stroomopwaarts.

Over 't algemeen vult de kuip zich nachts, en geeft water af tijdens de dag. Het verbruik van de bevolking wisselt sterk. Het is het laagst 's nachts rond 3 u; het is het hoogst tussen 7u en 8u, tussen 12u en 13u tussen 17u en 20 uur .

's Zaterdags wordt er veel water verbruikt tussen 10u en 12u.

De hoofd aan- en afvoerleiding Ø 400 komt in de kelderverdieping (leidingenkamer) binnen langs de oostzijde, via de baan 'Langeveldstraat'. De toevoer naar de kuip verloopt met een gietijzeren leiding Ø 300 tot aan de onderaanvoer (onderaan in de kuip) en Ø 200 mm tot aan de bovenaanvoer (bovenaan in de kuip, boven het overstort).

Ten einde het gehalte vrije zuurstof van het water op te voeren, werd de toren gespijsd via een opgehangen cirkelvormige goot bovenin tegen de buitenwand kuip, van waaruit het water in de kuip valt. Bij sterke drukdalingen door groot verbruik is de aanvoer voor de kuip langs boven niet meer mogelijk. De vulling gebeurt dan langs onder. Een automatische afsluiter regelt beide vullingswijzen. Deze opgehangen goot bovenin is nu niet meer aanwezig. De bovenvoeding van de toren gebeurt rechtstreeks van uit de buis Ø 200.

De afname of aanvoer gebeurt eveneens door een gietijzeren leiding Ø 400 mm vanaf ca. 75 cm boven het laagste punt van de kuip naar de hoofdaan- en afvoerleiding Ø 400 mm.

Het reliëf van Opwijk (voormalige gemeente Opwijk die bediend wordt door het leidingsnet met de watertoren) is relatief wisselend.

De noordelijke helft heeft een vlak tot zwak golvend reliëf en daalt daarbij lichtjes naar het noorden, om dichtbij de meest noordelijke grens nog juist beneden de 10 meter te komen (ten noordoosten van de Steenweg op Lebbeke met de grens van Lebbeke). De zuidelijke helft vertoont een uitgesproken heuvelend karakter en wordt gedomineerd door een WZW-ONO gerichte heuvelrug, die tussen de Mazelstraat

en de 't Kintstraat (nabij de Kintskapel) ca. 46 meter hoog is en geleidelijk daalt langs de Bareel, Droeshout-Centrum ('t Stad), Hulst, Kapenberg, om tussen Kapenberg en Broevink al lager dan 30 meter te worden. (Voor de plaatsnamen, kaart blz. 8-9). Het vlakke gedeelte verwijst, wegens zijn morfologie (= vormen), naar de Vlaamse Vallei en Klein Brabant, terwijl het heuvelachtig deel reeds het Brabants versneden plateau aankondigt.

Het is dus onmogelijk om met een watertoren waarvan het gemiddeld peil ca. 54 m is, de hoogst gelegen huizen en gebouwen op een degelijke manier van leidingwater te voorzien.

Daarom bestaat het Opwijkse net uit 2 netten: het 'Hoognet' en het 'Laagnet'. De scheiding tussen de 2 netten volgt ongeveer de niveaulijn 30. De Steenweg op Vilvoorde tot voor Mansteen, Langeveld, Waaienbergh, Hulst, de Droeshoutstraat tot aan Diepenbroek, de Mechelstraat, de Mazelstraat, de 't Kintstraat, de Baardegemstraat en een deel van de Steenweg op Dendermonde behoren tot het Hoognet. Alle andere straten en wijken, met inbegrip van Klei, Mansteen de Steenweg op Merchtem,... behoren tot het 'Laagnet'. Het 'Laagnet' wordt bevoorraad door de toevoerleidingen van het streeknet met inbegrip van de watertoren. De aanvoer gebeurt in vrij verval en dit door vrij verval; het water wordt dus niet opgepompt. Het 'Hoognet' wordt bevoorraad door hydrofoorgroep van 2 centrifugaalpomp die hun water ontvangen uit het streeknet en/of de watertoren. De huidige pompen hebben elk een debiet van 20 m³/h en een opvoerhoogte van 44 m. De hydrofoor groep (2 pompen) bevindt zich in het pompstation, vooraan op het gelijkvloers van de watertoren.

Ca. 1968-'74 stelden zich vaak problemen met de watervoorziening voor het aansluitpunten van het Hoognet (gebrek aan druk en ontoereikendheid van debiet, vooral op zaterdag). Deze, voor vele mensen onbegrijpbare situatie gezien de aanwezigheid van de watertoren, werd veroorzaakt omdat de hydrofoor buiten werking kwam omdat de watertoren in de namiddag leegliep. Om

dit te verhelpen werd een hydrofoor op de aanvoerleiding gebouwd te Eppegem. Deze bleek echter ook na een tijd niet bij machte om het water voldoende op te stuwen. Een verbindingsleiding Perk-Eppegem die in 1973 in uitvoering was moest dan de grootste drinkwatermoeilijkheden op Droeshout oplossen.

Op de leiding Ø 80 naar het 'Hoognet' staan ook 2 persluchtklokken ('dempingsklokken') die de mogelijke waterslag moeten opvangen. Deze apparaten met de bijhorende hogedrukcompressor bevinden zich op het gelijkvloers in de polyvalente ruimte.

Voor de afvoer vanaf het overstort van de waterkuip en van de leegloop van de kuip is er een leiding Ø 150. Ook de regenwaterafvoer van het dak is hierop aangesloten (in overloopbak). Deze afvoerleiding is via de kelderverdieping aangesloten op de riolering.

Inplanting van de watertoren

De inplanting moest bij voorkeur gebeuren op het hoogste punt van Opwijk, dat gelegen is aan een goed toegankelijke straat.

Op het plan van de NMDW 'Streekwaterleiding Noord-Westelijk Brabant. Gewestelijke Dienst. Distributienet. Opwijk. Voorontwerp' (schaal 1/10.000), dat. 20 mei 1951, ziet men de watertoren schematisch aangeduid op het hoogste punt van de gemeente, zijnde langs de Steenweg op Vilvoorde, noordelijke zijde, ca. 300 m voorbij de aansluiting van de Mechelstraat richting Droeshoutstraat. Het grondniveau is daar ca. 2 meter hoger dan op de plaats van de feitelijke inplanting van de toren. Het hoogste punt van de toenmalige gemeente Opwijk ligt trouwens nog enkele meters hoger, tussen de Mazelstraat en de 't Kintstraat.

Op de volgende plannen (ontwerp- en uitvoeringsplannen) van het leidingnet, dat. 15-12-1953, zien wij de toekomstige watertoren ingeplant op het perceel langs de overzijde van de aansluiting van de Mechelstraat (perceel F 432a, nu huisnummer 344).

Uiteindelijk werd de watertoren gebouwd (1954-'55) op perceel E 528b langs de overzijde van de Steenweg op

Vilvoorde, aan de Mechelstraat (op de bouwplannen aangeduid als 'Mazelweg'), op de hoek met de weg die in de Atlas der Buurtwegen (1843-'46) aangeduid als 'Langeveldstraat' (weg nr. 21), in het Crapsveld.

De maatschappij NMDW kocht op 14 mei 1953 dit perceel van Petrus Kindermans-Crombé (Jette, ° 16-6-1887, † Brussel 19-06-1974, begraven te Droeshout). Deze had het pas enkele maanden voordien, op 7 juli 1953, gekocht van de Maria Joanna Rosalia Vereertbrugghen (° Opwijk 03-07-1890, † Liedekerke 16-05-1977).

Het perceel van ca. 38a 40ca heeft een breedte van ca. 33 m aan de straatzijde en 20 m achteraan. Het is ca. 61 diep. De toren is ingeplant op ca. 40 m van de rooilijn (Mechelstraat) waar het perceel ca. 25 m breed is. De aansluiting met het net met stalen buizen Ø 400 gebeurt langs de zijbaan 'Langeveldstraat'.

(6)

Ontwerpen en studies

De studies voor architectuur, stabiliteit en elektromechanische uitrustingen werden uitgevoerd door de diensten van de watermaatschappij NMDW zelf. De architect van de watertoren was Th. Coveliers, Architect-diensthoofd.

Op 13 april 1954 ontvangt de gemeente de bouwplannen, maar vraagt nog statistische formulieren in te vullen. De technische dienst van de gemeente Opwijk (urbanist Marstboom) adviseert gunstig op de aanvraag van de NMDW om in Droeshout in half open zonering een watertoren te bouwen. Het advies luidt echter '*gunstig, onder voorbehoud van aanpassingen der aesthetiek*'. Het College van burgemeester en schepenen beslist gunstig op 16 april 1954. Op 13 mei 1954 stuurt het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw de bundel met de plannen terug. De dienst Stedenbouw heeft geen verder bezwaar.

Het Bestuur van de Stedebouw voor de provincie Brabant (Ministerie van Openbare Werken en van Wederopbouw) keurt de op 1 oktober 1954 door de NMDW gedane aanvraag goed op 5 oktober 1954. In het machtingsbe-

sluit is sprake van 'het bouwen van een watertoren, Droeshoutstraat (sic), te Opwijk'. Daarop geeft het College van burgemeester en schepenen op 8 oktober 1954 de toelating tot bouwen. De aanvrager zal slechts met de werken (uitgravingen of bouwwerken) mogen beginnen nadat hem door een afgevaardigde van de gemeenteoverheid, een attest werd afgeleverd waarbij de rooilijn en de pas (niveau) werden aangeduid ter plaatse.

Aanbesteding en toewijzing aan de aannemer

De aanduiding van de aannemer gebeurde na een openbare aanbesteding op basis van het bestek gedateerd 5 april 1954. De opening van de inschrijvingen had plaats op 26 mei 1954. Er waren 14 inschrijvingen waarvan blijkbaar 5 ongeldige. De prijzen van de inschrijvingen (bedragen bij opening van de inschrijvingen) varieerden van 3.239.623 tot 4.593.838 frank.

De Raad van Beheer van de NMDW keurde op 15 juni 1954 de laagste offerte, dus deze neergelegd door G. Mayné (Brussel), goed. Bij de beraadslaging werd opgemerkt dat de watertoren van Opwijk niet opgenomen werd in de lijst van gesubsidieerde werken die door de minister van Volksgezondheid overgemaakt werd met een schrijven van 28 mei 1954. Hierop antwoordde de Directeur-generaal dat een eerste voorschot van toelage werd toegestaan door het Departement van Volksgezondheid voor de werken van gemeenschappelijk belang, met betrekking tot de toevoer naar Noordwest - Brabant. De watertoren maakte deel uit van deze werken van gemeenschappelijk belang.

De bouwwerken

Met de bestelbrief dat. 25 juni 1954 werd de opdracht toegewezen (besteld) aan de Entreprises Générales Gustave Mayné van Oudergem (Brussel), voor een aannemingsbedrag van 3.286.201 frank. (7)

De contractuele uitvoeringstermijn van 200 werkdagen nam een aanvang op 12 juli 1954. Hiermee dienden dus de bouwwerken te beginnen voor dat de

eigenlijke bouwvergunning werd afgeleverd (08-10-1954).

De bouwwerken waren vermoedelijk beëindigd voor de inhuldiging op 27 november 1955. De definitieve oplevering, die normaal ten minste 1 jaar na de voorlopige oplevering plaats heeft, gebeurde op 21 januari 1957.

Op de bouwwerf van aannemer E.G. G. Mayné waren heel wat vaste werknemers van het bedrijf aanwezig. Maar ook enkele mannen van de omgeving, o.a. van den Barreel, waren er aan de slag. Sommige mensen kwamen van ver. Zo bijvoorbeeld de gebroeders Boel uit Grobbendonk. Zij, en nog enkele anderen, waren gelogeerd (kost en inwonen) bij bureaus op Droeshout, zo in de herberg 'bij Van Stichel' (Leon Kindermans-Maria De Coster, nu huis Stwg op Vilvoorde 336) en volgens mondelinge informatie ook bij het gezin Van Lembergen-De Backer (huis Mechelstraat 1). Er werd toen nog 6 dagen gewerkt in de week. Die mensen vertrokken zondagavond van huis naar Droeshout en kwamen pas zaterdagavond terug thuis.

Typologie en architectuur

De toren is van het zuiltype, volledig rond, met gevelafwerking in zichtbare baksteen (type Nelissen) in bronskleur, uitgevoerd in halfsteensverband. De gevelplint is in breuksteen. Het dak heeft een overwegende koepelvorm. De buitenzijde van de toren (gevel) toont geen enkel zichtbaar onderscheid tussen de onderbouw (vloerplaten, steunkolommen,...) en de waterkuip.

Deze watertorenarchitectuur, een eenvoudige zuilvorm, zonder of nauwelijks het onderscheid tussen onderbouw en kuipgedeelte en met een buitenmuur die de torenstructuur ommantelt ('cammouflagearchitectuur') is relatief typisch voor de periode 1950-1970 (o.m. de watertorens van Brussegem, Binche, Middelkerke, Tourinnes-Saint-Lambert, Bredene, de oude -afgebroken- watertoren van Meensel-Kiezegem, Opwijk,...).

Structuur

De structuur van de toren (fundering, vloerplaten, draagkolommen en -bal-

ken, de bodem en de wanden van de waterkuip, de draagstructuur van het dak en het dak zelf,...) is volledig in gewapend beton en steunt nergens op de buitenmuur.

Het binnenmetselwerk (buitenmuren en binnenmuren) is uitgevoerd in getrilde beton-blokstenen.

De toren heeft twee toegangsdeuren en 8 vensters op het gelijkvloers. Net boven de waterkuip bevinden zich 16 kleine ramen. Het buitenschrijnwerk is wit gelakt.

Op het dak staan 1 grote (centraal) en 10 kleine verluchtingsschouwen en ook een toegangsluik tot het dak.

De buitenste muurafdekking is in kunstharssteen en de binnenste kroonlijst is in beton.

Het binnenvlak van de koepel en het binnenvlak van de buitenmuur ter hoogte van de waterkuip is bekleed met isolatieplaten van 5 cm dikte (houtwol-cementplaten).

De buitendiameter van de toren bedraagt 15,78 meter.

Het grondpeil (voetpad rond de toren) bevindt zich op niv. 44,30. De buitenste muurafdekking ligt op 16,89 meter, de bovenzijde van de binnenste kroonlijst op 18,19 m en de top van de toren (bovenvlak van de bovenste verluchtingsschouw, zonder GSM-antennes) op niv. 63,75.

De kuip heeft een inhoud van 1.000 m³. (8)

De waterkuip heeft een binnendiameter van 13,70 (middengordel) en 14,17 m (bovenrand).

De bodem van de kuip is van type 'Intze', waarbij de 10 draagkolommen (met de ondergordel) zich op 1/5 van de middengordel bevindt. Het bodemvlak tussen de ondergordel en de middengordel ligt op 45° en het bodem binnen de ondergordel heeft een koepelvorm met een straal van 5,98 m (bovenvlak).

Het overstortniveau is 57,50. De afvoer naar de distributieleiding bevindt zich op niveau ca. 50,40. Het bodempeil van de kuip is 49,75. Het gemiddeld waterpeil is 54,00 m. De maximum waterhoogte in de toren is dus 7,75 meter.

Noch de algemene bouwplannen (architectuurplannen), noch de stabiliteitsplannen (betonplannen) noch de betonberekeningen, noch het bijzonder bestek (lastenboek) noch de meetstaat of andere ontwerp en aanbestedingsdocumenten maken gewag van paalfundering voor de toren. Het ontwerp ging uit van een fundering op een algemene grondplaat (zool) Ø 17 m die ter plaatse van de 10 hoofdkolommen plaatselijk versterkt werd. (9)

In het bouwdoossier dat wij op de Centrale directie van de maatschappij VMW konden inkijken, zijn 3 plannen aanwezig die opgesteld werden door de firma Pieux Franki - Liège. De plannen dragen ook de stempel van de algemene aannemer Entreprise Générales Gustave Mayné dat. 8 (?) augustus 1954. Het gaat om uitvoeringsplannen voor een fundering van de toren op palen type Franki Palen (10). De plannen voorzien in totaal 57 palen: 16 palen onder de cirkelvormige buitenmuur (met elkaar verbonden met een ringbalk Ø 15,25 m), 10 groepen van elk 3 palen van 80 ton verbonden met een zool in gewapend beton, onder de centrale steunkolommen (met elkaar verbonden met een ringbalk Ø 10,10 m) en 11 palen in de kern van de toren (onder een ringbalk Ø 5,02 m en onder het trappenhuis, eveneens met elkaar verbonden met zolen en balken). Het totaal maximaal draagvermogen bedraagt 27 palen van 35 ton en 30 palen van 80 ton, dus in totaal 3.345 ton.

Op meerdere foto's die genomen zijn tijdens de bouwwerkzaamheden zien we de heiboorinstallatie voor deze palen. Mondelinge getuigen van Droeshout bevestigen ook dat Pieux Franki palen heide voor de toren. Wellicht werd pas bij de uitgravingswerken voor de kelder en de funderingen duidelijk dat de aard en de geringe draagkracht van de ondergrond een paalfundering eiste.

Wij kunnen veronderstellen dat deze wijziging van het funderingstype bij de uitvoering van de werken een invloed had op de werkelijke uitvoeringstermijn en op de totale kostprijs van de toren (meeruitgave). Er is hieromtrent geen verdere informatie beschikbaar.

Volgens de gegevens en de inschrijvin-

gen van aannemers (dus voor de uitvoering) zijn voor de toren onder meer volgende hoeveelheden uitgevoerd:

- gronduitgravingen: 683 m³
- grondaanvullingen: 118 m³
- grondafvoer: 565 m³
- gewapend beton: (zonder de paalfundering): 411,10 m³
- staal voor gewapend beton: 64 ton
- betonbekisting: 2.009 m²
- funderingsbeton: 21,230 m³
- magere beton: 81,440 m³
- isolatieplaten op muren en beton: 581 m²
- metselwerk in betonblokken: 260,220 m³
- gevelmetselwerk: 736 m²
- waterdicht cementbepleistering (kuip): 906 m²
- ...

Het totaal geraamd totaal eigen gewicht van de watertoren bedraagt, op basis van de in de meetstaat aangegeven hoeveelheden, 1.950 ton, (dus zonder vloer- en dakbelasting en zonder de waterinhoud van max 1.000 ton).

Inhuldiging

De watertoren, als sluitstuk en zichtbaar symbool van de Opwijkse drinkwaterdistributie, werd ingehuldigd op zondag 27 november 1955. Het speciaal opgericht gemeentelijk feestcomité stelde volgend programma op (vanaf 15 uur): receptie op 't gemeentehuis met tekenen van het Gulden Boek van de gemeente – zie omslagillustratie, inzegening door pastoor J. De Vos (Droeshout), diverse toespraken, plechtige opening van de watertoren door de personaliteiten, bezoek door het publiek, demonstratie door de pompiers, optreden van de Opwijkse harmonie en het zangkoor van Droeshout en een watervuurwerk. De scholen kregen een afzonderlijk geleid bezoek in klasverband.

Café 'In de Watertoren'

Na de bouw van de toren werd de herberg 'bij Van Stichel' (Leon Kindermans-Maria De Coster) omgedoopt tot 'In de Watertoren' (nu huis Stwg op Vilvoorde 336). Het café sloot haar deuren begin van zestiger jaren.

Indeling van het gebouw

De toren telt 4 niveaus.

Op het **gelijkvloers** heeft men vooraan (straatkant) het afgesloten lokaal (pompstation) met de 2 centrifugaalpompen die het 'hoognet' van Opwijk voeden, met de bijhorende elektromechanische uitrusting, en de grote schakelkast voor de elektriciteitsvoorziening. 2 van de tien centrale steunkolommen van de toren (gewapend beton) staan in dit lokaal. 2 andere van deze kolommen zijn ingewerkt in de binnenmuren. De wanden zijn betegeld (met op sommige tegels nog het kenteken van de NMDW) en er is een verlaagd plafond op 4,37 m in beton. Dit lokaal heeft een dubbele buitendeur. Boven deze deur werd in de gevel het kenteken van de Nationale Maatschappij voor Watervoorzieningen (NMDW) in verglaasde grès 47x47 cm geplaatst. Later, na de overname van de toren door de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW, werkend vanaf 1987) werd hier een plaat met het logo van de VMW voor geplaatst. Dit lokaal kan ook gebruikt worden als inkomhall van de watertoren.

Achteraan en langs de zijkanten van de toren is er de grote lege ruimte onder de waterkuip. Dit volume kan ook gebruikt worden als opslagplaats (vaste opbergrekken tegen een deel van de buitenmuur,...). Het plafond wordt gevormd door de onderzijde van de waterkuip ('Intze'-type). In dit lokaal zijn 6 van de 10 centrale steunkolommen van de toren zichtbaar. Ook de (geïsoleerde) aanvoer- en afvoerleidingen van de waterkuip dwarsen dit volume (1 aanvoer Ø 200 mm, 1 aanvoer Ø 300, de leiding van de waterkuip naar het distributietienet Ø 400 mm en de leegloopleiding van de kuip (plus regenwater van het dak) Ø 150 mm. In deze ruimte staan ook de 2 perslucht klokken met de bijhorende hogedrukcompressor en de randapparatuur. Dit lokaal heeft een dubbele buitendeur (achterzijde van de toren).

Elk van de lokalen op het gelijkvloers geeft via deuren toegang tot de centrale rechthoekige trappenhall. De vrijstaande betonnen wenteltrap (centrale

kolom) naar de kelderverdieping telt 11 treden. De wenteltrap naar boven (tot het platform boven de waterkuip), eveneens in beton) telt 63 treden. De wanden van de trappenhall naar boven ter hoogte van de ruimte onder de waterkuip zijn in betonmetselwerk.

De **kelderverdieping** beslaat de ganse oppervlakte van de toren. Hier zien wij, naast en tussen de centrale steunkolommen in gewapend beton, vooral de indrukwekkende aan- afvoerleidingen in gietijzer, met de afsluiters, kleppen en andere toebehoren. De hoogte van de kelderverdieping is beperkt. De vrije hoogte onder de balken is slechts ca. 1,80 m.

De kelderruimte (leidingenkamer) wordt verlicht door 4 keldergaten. Er is langs de buitenzijde (langs de kant van de baan 'Langeveldstraat') ook een toegangsopening met een deksel.

De **waterkuip** in gewapend beton heeft een inhoud van 1.000 m³. De betonnen wenteltrap gaat hier tussen een wand in cilindervorm in gewapend beton.

Het **bovenplatform**, met een buitendoormeter van 3,45 meter, bevindt zich ca. 65 cm onder het hoogste waterpeil van de kuip. De vloerplaat en de borstwering zijn eveneens uit gewapend beton. Vanaf dit platform is er een verhoogde loopbrug boven het water die toegang geeft tot de loopbrug rondom tegen de buitenzijde van de waterkuip (beton + roosters). Hier is ook een vaste ladder naar een toegangsluik in het dak. Van op het platform is er ook een metalen dienstladder naar de bodem van de waterkuip.

Aanleg van de omgeving

Op 11 oktober 1977 stuurt de gemeente Opwijk een brief naar de NMDW om te vragen of de omgeving van de watertoren te Droeshout mag verfraaid worden met bomen.

De NMDW antwoordt op 20 oktober met de vraag naar de inplanting en de soort bomen.

De gemeenteraad spreekt dan raadslid Michel Lodens van Droeshout aan. Deze houdt ruggespraak met de imkers van Droeshout, die met hem ter plaatse een onderzoek instellen.

Op 7 november stuurt Michel Lodens

voorstel en een ruw getekende schets van de inplanting.

Op basis hiervan stuurt de gemeente op 13 mei 1978 een getekend plan aan de NMVW met de vraag om een positief advies.

Het plan toont dat er links achter de watertoren, langs de veldweg, reeds een aantal berken staan. Ook rechts achter de watertoren staan al twee rijen sparren met erachter nog een rij berken. Het voorstel is om links 5 linden te planten, twee voor en twee achter de watertoren. Tussen de sparren en de berken achter de toren vraagt men om 5 acacia's te mogen planten.

Achteraan het terrein werden 2 petanquebanen aangelegd en een trefplaats met een zitbank voor de buurtbewoners. De petanquebanen worden nu blijkbaar niet meer gebruikt en liggen er nogal onverzorgd bij.

Latere wijzigingen

Uiteraard gebeurden er in de loop der jaren diverse aanpassingen en vervangingen in de elektromechanische uitrusting van de watertoren. De bediening werd geautomatiseerd en gebeurt nu grotendeels van op afstand.

In een dossier van 1996-'97 werden diverse herstellings- en aanpassingswerken aan de toren uitgevoerd: plaatsen van borstweringen op het dak, vernieuwing van de dakbedekkingen en regenwateraflopen, nieuwe dakkoepel, diverse beveiligingswerken, herstelling van cementbepleisteringen, nieuwe buitenramen, plaatsen van het kenteken VMW voor het kenteken NMDW (boven ingangsdur), aanpassen van passerelle boven waterkuip, schilderwerken,,...

GSM-masten op de watertoren

Vier telecom-operatoren plaatsten in 1999-2003 GSM-zendinrichtingen (masten) op de watertoren.

Proximus Belgacom Mobile (Brussel)

Proximus Belgacom Mobile NV dient op 7 augustus 1997 bij de gemeente Opwijk de vraag in om paneelantennes te bevestigen bovenop de watertoren van Droeshout en om een mini-container te plaatsen naast de toren.

Het College van Burgemeester en Schepenen verleent op 4 november een bouwvergunning.

Het GSM-station op de watertoren van de VMW bestaat uit zes antennes, aangebracht op zes buizen van 5 m hoogte. De zendapparatuur wordt op de grond geplaatst, op een betonplaat 3,5 x 4,5 m, afgesloten met een hekwerk met een hoogte van 2 m. De totale oppervlakte van het station is 16 m² en de elektriciteitsvoeding komt van de hoogspanningscabine op het terrein van de watertoren.

Belgacom Mobile NV heeft hiervoor met de VMW op 22 juli 1997 een overeenkomst afgesloten voor 3/6/9 jaar.

Mobistar (Evere)

Mobistar NV dient op 12 mei 1999 bij de gemeente Opwijk de vraag in om antennes te plaatsen op de watertoren van Droeshout en bijhorende cabine naast de toren. Het College verleent een bouwvergunning op 6 juli 1999 met dezelfde voorwaarden als voor Proximus (zie boven).

Het ontwerp is conform de telecom-code: site-sharing van een bestaande torenconstructie zonder omgevingshinder.

Op 23 februari 2000 dient Mobistar een aanvraag in voor het plaatsen van bijkomende antennes en een bijhorende cabine. Het College keurt de bouw-aanvraag goed op 18 april 2000.

KPN Orange (Brussel)

KPN Orange (Brussel) dient op 12 augustus 1999 bij de gemeente Opwijk de vraag in om antennes te plaatsen bovenop de watertoren. Het ontwerp is conform de telecom-code: medegebruik van een bestaande torenconstructie samen met andere telecom-operatoren.

Het project omvat de montage van een 4 m hoge mast met pannelantennes boven op de koepel van de toren en van een schakelkast aan de torenvoet. Het College verleent een bouwvergunning op 19 oktober 1999.

Base (Brussel)

Base dient op 19 augustus 2003 bij de gemeente Opwijk een aanvraag in voor het bouwen van een telecommunicatiestation: de uitbreiding van een GSM-installatie op en tegen de watertoren.

Het College verleent een bouwvergunning op 9 september 2003. Het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (Ruimtelijke Ordening) verleent op 6 oktober de stedenbouwkundige vergunning voor de dakopbouw van extra pannelantennes en de uitbreiding van de technische cabine.

-
- (1) Provinciale en Intercommunale Drinkwatermaatschappij der Provincie Antwerpen.
 - (2) Deze erg summiere beschrijving van de integratie van de watertoren in het streeknet tracht de situatie weer te geven van de periode waarin de watertoren van Droeshout en het Opwijkse drinkwaternet gerealiseerd werden (1954-'55). Ondertussen werd niet alleen de NMDW opgevolgd door de VMW (1987), met haar eigen werkingsorganisatie en beleid, maar werden ook heel wat bijkomende infrastructuurwerken in dienst genomen en vernieuwd die de plaatselijke drinkwatervoorziening (ten goede) aanpaste en moderniseerde.
 - (3) Op 'De Tomme', nu deelgemeente van Kortenberg, gebouwd in 1947, aanvankelijk 5.000 m³ maar later gevoelig uitgebreid. Overstortpeil: 83,01 m.
 - (4) Voor meer informatie over de geschiedenis van de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW) en over haar werkingsorganisatie en haar infrastructuur ten tijde van de aanleg van het Opwijkse drinkwaternet en de bouw van de watertoren (1954-'55) verwijzen wij naar de lijvige publicatie, in 2 delen, '*Nationale Maatschappij der Waterleidingen*', 1958.
 - (5) Huidige organisatie bij de VMW: zie pag. 33-34.
 - (6) Voor de bouw van de watertoren stond op dit terrein ook een deel van de jaarlijkse kermisfoor in juli (attracties, de dansent,...).
 - (7) De totale kostprijs van de toren dient zeker nog verhoogd te worden, met de waarde van het bouwterrein, vermoedelijk met een meerprijs voor de paalfundering (zie ***??***) en met de kostprijs van een aantal noodzakelijke voorzieningen die niet in de aan-

neming voorzien waren zoals de elektrische installatie en de elektromechanische uitrusting (zoals de hydrofoorgroepen met de pompen, persluchtklokken met de hoogdrukcompressor),... Mogelijk werden sommige werken door de Maatschappij in eigen beheer uitgevoerd.

- (8) Hiermee is de watertoren van Opwijk één van de grotere exemplaren. Ter vergelijking met de andere torens van de omliggende: Asse: 1.000 m³; Lebbeke: 300 m³; Lebbeke: 800 m³; Dendermonde-Leopold II-laan: (reservoir nu buiten dienst); 500 m³; Sint-Gillis Dendermonde: 500 m³; Baasrode: 800 m³; Aalst: 1.000 m³; Sint-Amands: 1.500 m³; Denderleeuw: 700 m³.

- (9) Diverse documenten betreffende de bouwfase van de toren zijn in het dossier bij de maatschappij VMW niet aanwezig zoals de verslagen van de correspondentiestukken, werfvergaderingen, vorderingsstaten, documenten van de voorlopige oplevering, facturen, afrekeningen,...

- (10) Franki palen zijn in de grond gevormde heiboorpalen met uitgeheide (over)verbrede voet in droog beton waardoor een groter draagvermogen verkregen wordt. De schacht kan bestaan uit uitgeheid droog beton of gestort vloeibaar beton. In de paal kan een staalbewapening aangebracht worden – zie www.franki-grondtechnieken.com/pagina/technieken/frankipaal.htm.

De watertoren van Droeshout in de steigers, 1955.

De grote aanvoer- en doorvoerleidingen voor drinkwater op Opwijk's grondgebied

Opwijk wordt doorkruist door verschillende grote aanvoer- en doorvoerleidingen die een belangrijke schakel

vormen in de drinkwatervoorziening van grote delen van Vlaanderen.

Doorvoerleiding Asse-Dendermonde-Sint-Niklaas

Vanaf 1923 bracht de toenmalige Compagnie Intercommunale Bruxelloise des Eaux (de l'Agglomération Bruxelloise S.C.) (CIE) drinkwater uit Wallonie (van de Hoyoux te Modave en water van de Bocq) naar de kust via de het reservoir van Ukkel. Deze grote leiding 'der Vlaanders' loopt via Asse, Aalst, Gent,...).

In Asse, aan de 'Wijndruif' is er een aftakking naar Dendermonde en Sint-Niklaas. Ze heeft een diameter van 400 mm van Asse tot Dendermonde en 300 mm van Dendermonde tot Sint-Niklaas.

Het project voor de waterwinning en het transport naar de kust,..., dat al van ruim voor WO I aangevat werd, voorzag dat de CIE water zou leveren aan Gent, Brugge, Oostende en Blankenberge die het door een eigen stadsdienst zouden laten verdelen. Aalst, Asse, Lebbeke (dat nadien afhaakte), Dendermonde, Sint-Gillis-Dendermonde en Sint-Niklaas zouden de exploita-

tie van hun leidingnet aan de CEI overlaten. Ook Wetteren werd aangesloten op deze leiding naar de kust.

De brief van de maatschappij CEI aan het Opwijk's gemeentebestuur dat. 13 maart 1905 (zie 36) kadert dus ook in dit project voor de drinkwatervoorziening van 'laag België'.

De leiding Ø 400 vanaf Asse (Wijndruif) loopt in Opwijk onder de Steenweg (Mazenzele), de Steenweg op Brussel (Droeshout) en de Steenweg op Dendermonde (Nijverseel).

Op de Steenweg te Mazenzele, op het kruispunt met Dorp en de Molenstraat, werd er in 1963 aftakking gemaakt ten behoeve van het Mazels drinkwaternet dat toen aangelegd werd (zie pag. 43-46).

De leiding en het watertransport wordt sinds kort na de oprichting van de Tussengemeentelijke maatschappij voor Waterbedeling (TMVW) in 1923 door deze maatschappij beheerd.

TMVW - Ontdubbeling doorvoerleiding Asse-Sint-Niklaas (tot Hamme)

In 1963 wordt de aanvoerleiding Asse-Sint-Niklaas van de TMVW ontdubbeld tussen Asse en Hamme.

Ze heeft ze een diameter van 500 mm met buizen in siderocement (1). De verbinding tussen de oude en de nieuwe leiding in Hamme heeft 400 mm diameter.

De leiding vertrekt in Asse (dichtbij de Wijndruif, even verder richting Brussel) parallel ten oosten van de oude leiding onder de steenweg en bereikt Mazenzele aan de Vossestraat, die ze dwarsst. Daarna dwarsst ze er de Sultveldstraat

(dichtbij de Dries), de St.-Pietersweg, en de Kouterbaan. Ze komt onder de Regenwortelbeek Opwijk binnen. Daar dwarsst zij de Mechelstraat, de Steenweg op Vilvoorde, de Droeshoutstraat, het Perreveld, de Steenweg op Aalst, de Wijngaardstraat, Leirekensroute, Hoeksken, Steenweg op Lebbeke, de spoorlijn Brussel-Dendermonde en de gemeentegrens en zo verder op grondgebied Lebbeke naar de Kakemansstraat,...

TMVW - Leiding Walem-Aalst

In 19?? legt de TMVW een grote doorvoerleiding aan tussen Walem en Aalst aan om zich te bevoorraden bij de Antwerpse Waterwerken (AWW), die oppervlaktewater wint uit het Netekanaal.

Deze leiding heeft op Buggenhout en deels ook op Lebbeke een diameter van 900 mm en is bestaat eveneens uit siderocementbuizen.

Ze komt Opwijk binnen uit Buggenhout (via pompstation en reservoir en onder de Ravenstraat) aan de Wiesbeek (Brabantse beek). Ze dwarst verder de Neerveldstraat, de Pelgrimsweg en de baan Eeksen. Ze volgt dan vanaf de straat Eeksen de Bolstraat tot over de

spoorweg Brussel-Dendermonde en buigt dan af, onder de Kluisbeek en onder de Nijverseelbeek, richting 't Hoeksken, waar zij de ontdubbelde leiding Asse-Sint-Niklaas kruist, en verder via 't Hoeksken naar de gemeentegrens met Lebbeke en Lange Breestraat loopt. Verder kruist zij de oude leiding Asse-Dendermonde-Sint-Niklaas onder de Brusselse Steenweg vanwaar zij overgaat naar een diameter 700 mm.

Aan de Bolstraat (bij de spoorweg) is er een aftakking naar 2 leidingen Ø 250 naar het Opwijkse net (VMW) om de watertoevoer naar dit net indien nodig te ondersteunen of op te vangen.

Aan- en afvoerleidingen naar de watertoren van Droeshout

In het kader van de aanleg van het drinkwaternet in Opwijk en de bouw van de watertoren legde de NMDW de nodige grote aan- en afvoerleidingen.

Zij waren niet alleen nodig voor het Opwijkse net maar ook voor de ondersteuning, via de watertoren, van het streeknet in noord-west Brabant.

Eén leiding in stalen buizen Ø 350 mm komt Opwijk binnen via 't Kemmeken (van Steenhuffel en Peizegem), en volgt dan de Broekstraat, de Steenweg op Merchtem, de St.-Paulusbaan, de Nanovestraat, de Droeshoutstraat en via de baan van de Gulden Boom de Guldenboomstraat tot aan de Steenweg op Vilvoorde.

Een andere leiding, eveneens in stalen buizen Ø 350 mm, komt van Merchtem-centrum, de Klei en de

Steenweg op Vilvoorde, tot aan de Guldenboomstraat.

Op deze buizen zijn verschillende aftakkingen naar het Opwijkse stratennet gemaakt. Later werd in de Droeshoutstraat op de leiding Ø 350 mm ook een aftakking gemaakt voor de 'versterkingsleiding' Ø 250 mm van en naar de de grote aanvoerleiding Ø 900 mm van TMVW in de Bolstraat.

Vanaf waar de twee stalen leidingen Ø 350 mekaar ontmoeten aan de aansluiting van de Guldenboomstraat en de Steenweg op Vilvoorde is een aan- en afvoerleiding Ø 400 geplaatst langs de Steenweg op Vilvoorde, eveneens in stalen buizen, naar de watertoren aan de Mechelstraat.

Versterkingsleiding Droeshoutstraat (VMW-net) en Bolstraat (TMVW-hoofddoorvoerleiding)

In 19?? legt men een verbinding aan tussen het net van NMDW (nu VMW), dus het net van Opwijk en het TMVW net. De leiding Ø 250 verbindt de leiding van het Opwijkse net Ø 350 in de Droeshoutstraat met de hoofddoorvoerleiding Walem-Aalst Ø 900 aan de Bolstraat (bij de spoorweg Brussel-Dendermonde). Deze leiding is een ontdubbeling, op hetzelfde tracé, van de leiding Ø 250 tussen het net van VMW (net Opwijk) en TMVW hoofd-

doorvoerleiding Ø 900 aan de Bolstraat. De leiding loopt door de Vetweide, volgt de Groenstraat, de Kalkestraat, de Korruit, dwarst de Nieuwstraat, door de landbouwkouter naar de Klaarstraat en volgt dan de Bolstraat.

Deze verbindingsleiding moet de watertoevoer voor het Opwijkse net (en de watertoren) steunen indien de andere toevoeren onvoldoende zijn.

Versterkingsleiding Nieuwstraat (VMW-net) en Bolstraat (TMVW-hoofddoorvoerleiding)

Op 14 januari 1992 dient de VMW een plan in om een versterkingsleiding van 250 mm diameter aan te leggen vanaf het bestaand net in de Nieuwstraat tot aan het knooppunt in de Bolstraat (bij de spoorweg) met de TMVW-doorvoerleiding Walem-Aalst van

900 mm diameter. De leiding vertrekt aan de Nieuwstraat (tegenover Korruit) en loopt naar de Klaarstraat. Ze volgt daarna even de Klaarstraat en dan de Bolstraat. Zij volgt dus een deel van het traject van de versterkingsleiding die hierboven beschreven is.

TMVW - Leiding Oelegem-Destelbergen

In 1999 wordt door de TMVW gestart met een project voor de ontubbeling van de grote leiding van Walem naar Aalst. De nieuwe (ontdubbelde) leiding moet toelaten bijkomend 100.000 m³ oppervlakte water die Antwerpse Waterwerken (AWW) per dag in Oelegem uit het Albertkanaal wilt vervoeren naar de waterleidingnetten die TMVW in Oost- en West-Vlaanderen bevoorraadt. (2). De leiding heeft een diameter van 1.200 mm (voorbij Gijzegem 1.000 mm). Zij bestaat ook uit siderocementbuizen (1).

De bouwaanvraag in Opwijk wordt op 18 april 2000 door het College van Burgemeester en Schepenen goedgekeurd. Tijdens het openbaar onderzoek van 7 tot 30 maart 2000 werden 4 bezwaarschriften ingediend tegen door de TMVW gevraagde onteigeningen.

De Raad van Bestuur van de TMVW beslist op 16 december 2004 een nieuw onteigeningsplan. In Opwijk loopt het openbaar onderzoek van 5 april tot 9 mei 2005 en er worden opnieuw 4 bezwaarschriften ingediend. De ingediende bezwaren worden door de Raad van Bestuur van de TMVW op 27 januari 2006 niet ingewilligd. Er wordt dan in Opwijk voor de leiding 73a 15ca onteigend bij spoedprocedure.

De werken in Opwijk worden uitgevoerd in 2008-2009. In het voorziene vak 4 (Buggenhout-Lebbeke) van de ontubbeling hebben ze een lengte van 5,6 km en lopen van het pompstation in Buggenhout (Kasteelstraat) over Opwijk.

De nieuwe leiding loopt in Buggenhout parallel met de oude leiding tot de dwarsing van de Wiesbeek. Aan de

Neerveldstraat en het Eekskens is een bundeling met de oude leiding niet mogelijk. De nieuwe leiding dwarst de Neerveldstraat 200 m meer zuidoostwaarts en aan het Eekskens wordt ze aangelegd met onderdoorpersing onder de straat, onder een bouwmaterialenbedrijf en tot voorbij de weg aan de overkant van de spoorlijn Brussel-Dendermonde. Ze volgt dan ongeveer deze weg tot de kruising met de Bolstraat, onder de Kluisbeek en stopt (voorlopig) in Opwijk op 't Hoekskens aan de oostelijke TMVW leiding Ø 500 mm Asse-Sint-Niklaas.

De geraamde investeringen in lot 4 van de leiding bedragen 140 mio €, waarvan 117 mio € voor de leiding alleen. De volledige leiding kost 2.104 mio €.

(1) De zogenaamde Bonnabuizen, met een plaatstalen kern langs binnen en buiten bekleed met een mantel in (gewapend) beton.

(2) Project 'Aqualink' (vanaf 1999), een samenwerkingsverband tussen TMVW en AWW.

Tentoonstelling

'De drinkwatervoorziening in Opwijk en in Mazenzele'

Het schema hieronder toont enkel de grote hoofdstukken. Een gedetailleerde lijst met een (bondige) beschrijving en duiding van de getoonde documenten en fotovergrotingen is beschikbaar op de tentoonstelling.

- Algemene geschiedenis van de drinkwatervoorziening
 - Diverse documenten
- Putten en pompen in Opwijk en in Mazenzele
 - Diverse documenten
- Het drinkwaternet in Opwijk
 - Plannen en andere documenten en fotovergrotingen
- Het drinkwaternet in Mazenzele
 - Plannen en andere documenten
- De watertoren van Droeshout
 - Typologie, integratie in het streeknet, voeding,...
 - Algemene bouwplannen, stabiliteitsplannen (betonplannen), plannen voor diverse aanpassings- en herstellingswerken 1996-'97
 - Betonberekeningen, bestek en metingsstaat, inschrijving van de toegewezen aannemer en diverse andere documenten betreffende de bouw van de watertoren
 - Foto's van bij de bouw van de toren 1954-'55 (fotovergrotingen)
 - Werkingsschema van de watertoren
 - Foto's (vergrotingen) van wat er in de kelderverdieping (leidingenkamer), in het pompstation (gelijkvloers) en bij de waterkuip boven in de toren te zien is.
- De grote aanvoer- en doorvoerleidingen voor drinkwater op Opwijks grondgebied
 - Diverse documenten
- Literatuur over het OMD-thema 'De vier elementen' en meer bepaald over het OMD-onderwerp in Opwijk 'Drinkwater':
diverse publicaties (eventueel kopieën en uittreksels) vrij ter inzage.

Bronnen en literatuur

Voor de redactie van deze publicatie en de realisatie van de tentoonstellingen 'De watervoorzieningen in Opwijk en in Mazenzele' werd in hoofdzaak gebruik gemaakt van het HOM-archief en documentatieverzameling, van de HOM-bibliotheek, van de gemeentelijke archieven (verschillende diensten) en van de documentatie en het materiaal dat ons bezorgd werd door de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening en door diverse schenkers en bruikleengevers.

Bij sommige hoofdstukken en bijdragen wordt al melding gemaakt van en verwezen naar specifieke bronnen en literatuurstukken.

Hierna sommen wij een selectie van de belangrijkste bibliografische stukken op. Een aantal liggen vrij ter inzage op de tentoonstelling (origineel of kopie, eventueel uittreksels, verspreid bij de onderwerpen of verzameld).

Werken betreffende ons OMD-thema 'Drinkwatervoorziening'

- *Nationale Maatschappij der Waterleidingen*, 2 delen, Nationale Maatschappij der Waterleidingen (NMDW), 1958.
- *TMVW 1923-1963, Verslagen van de beheerraad en het college van commissarissen. Dienstjaar 1962 – 40e jaar. Balans en bedrijfsrekening*, Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling (TMVW), 1963.
- VAN CRAENENBROEK W., *Eenheid in verscheidenheid: de bouwgeschiedenis van watertorens*, in *M&L* 9/4, juli-augustus, 1990, p. 64-74.
- VAN CRAENENBROEK W. (samenstelling), *Eenheid in verscheidenheid. Watertorens in België*, Nationale Vereniging van Waterleidingbedrijven (NAVEWA) en Gemeentekrediet van België, Brussel, 1991.
- PIETERAERENS Martine, *Stromend water uit de kraan! In 20ste eeuw. Modern denken. Themabrochure Open Monumentendag 2008*, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2008.
- DEMEY A. (red.), *Themabrochure Ideeëndag 24 februari 2010*, Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, 2010.
- Stroobants A., *'Vier Elementen' voor Open Monumentendag*, in *Dendermondse Museum en Archievenberichten*, nr. 70- juli 2010, pag. 5-11.
- *Waterbeheer in beweging. De afdeling water, pijler voor het integraal waterbeheer in Vlaanderen*, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (afdeling Water van de administratie Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer, Brussel, 2003.
- *De drinkwatervoorziening in Vlaanderen vanaf 1800 tot heden*, NGO Protos en Vlaams Partnerschap Water en Ontwikkeling, Wereldwaterdag 2006.

- CRABBÉ Ann, *Integraal waterbeleid in Vlaanderen: van fluïde naar solide, Proefschrift voorgelegd tot het behalen van de graad van Doctor in de Politieke en Sociale Wetenschappen*, Universiteit Antwerpen, 2008, pag. 86-87: Drinkwatervoorziening.
Raadpleegbaar op de internetsite
www.ua.ac.be/main.aspx?c=ann.crabbe&n=69779.
- NOYENS Tinne, *Levenscyclusanalyse drinkwaterproductie : Vergelijking 1800 – 2000*, thesis Gegradueerde in Landbouw en Biotechnologie, Katholieke Hogeschool Kempen, 2005
Raadpleegbaar op internet via
<http://hdl.handle.net/2161/etd.1137>.
- *Blauwboek. Alles wat u had willen weten over uw drinkwater en de behandeling van het afvalwater*, BELGAQUA, 1998 en latere edities.
Raadpleegbaar op de internetsite
www.belgaqua.be/document/Blauwboek.pdf.
- *Watertorens*, TMVW.
Raadpleegbaar op de internetsite
www.tmvw.be/pageview.aspx?pv_mid=4517
- *Strategische Visie Watervoorziening en Watergebruik* en de Coördinatiecommissie Integraal waterbeleid (CIW) en Vlaamse Milieumaatschappij (VMM), 2009.
Respectievelijke delen raadpleegbaar op de internetsites
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/algemene-situering
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/svw2_vraagnaarwater
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/svw3_aanbodvanwater
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/svw4_drinkwaterproductie-infrastructuur_distributie
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/svw5-knelpunten-en-kansen
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/svw_visie-en-instrumenten_maatregelen-en-acties
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/svw7-bronnen
 - www.ciwvlaanderen.be/documenten/nts-strategische-visie-watervoorziening-en-watergebruik
- *Overzicht van de beheersstructuren van de drinkwatersector in België*, Belgische Federatie voor de Watersector, BELGAQUA, Brussel, 2001.
Raadpleegbaar op de internetsite
belgaqua.be/document/structuur.pdf.
- De internetsites
 - *De watertorens van België* op users.belgacom.net/gc177065/Nl/volgende.htm
 - *Les châteaux d'eau de Belgique* op <http://users.skynet.be/chatodo/>
 - *Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed*, Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed 5VIOE), op inventaris.vioe.be/dibe/relict/zoeken en snelzoeken met 'watertoren'.

- De internetsites (met diverse publicaties) van de respectievelijke drinkwatermaatschappijen
 - Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW) op www.vmw.be
 - Tussengemeentelijke Maatschappij der Vlaanderen voor Waterbedeling (TMVW) op www.tmvw.be

Werken betreffende ons OMD-thema

'Drinkwatervoorziening' specifiek gericht naar de jeugd

- *Mensen maken drinkwater*, Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW).
- *Waterwaaier*, Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW) en Technopolis.
- *Waterwijs ... met professor Aquarius*, VMW, juni 2008.
- VANDERMEIREN Petra, Het MOT. Doe-wandeling 'Water en Techniek'. Draaiboek Lager Onderwijs, Het MOT, educatieve dienst, april 2007
- De internetsites
 - www.kids.vmw.be/KC/
 - www.willemwever.nl/vraag_antwoord/wetenschap-techniek/waarom-heet-een-watertoren-een-watertoren
 - www.openmonumenten.be/sites/default/files/OMDjunior_aC_la_carte.pdf

Heemkundig archief- en documentatiestukken

- LINDEMANS Jan, *Geschiedenis van Opwijk*, Brussel, 1930.
- LINDEMANS Jan, *Toponymie van Opwijk*, Brussel, 1937-'39.
- LINDEMANS Jan, *De dorpskom van Opwijk in vroegere eeuwen*, in Bijdragen tot de geschiedenis van Opwijk, Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1988, pag.46-62.
- DE NIL Leo, *Historiek der straten van Mazenzele*, 1971-..., artikelenreeks verzameld en heruitgegeven door Heemkring Opwijk-Mazenzele, 1987.
- *Opwijk ons Dorp*, Davidsfonds Opwijk, 1978.
- OMD-brochure Opwijk 1991, Gemeentebestuur Opwijk, 1991.
- Diverse hoofdstukken of passages in de brochures Open Monumentendag (OMD), Heemkring Opwijk-Mazenzele, 2001-2009.
- Diverse artikelen uit het *HOM-tijdschrift* (1989-2008), Heemkring Opwijk-Mazenzele, Opwijk.
- Diverse bijdragen op de HOM-internetsite (www.heemkringopwijk.be): heemkundige bijdragen, heemwandelingen 1997-2005, tentoonstellings-catalogi, HOM-nieuwsberichten, HOM-nieuwsbrief,...
- Diverse stukken en dossiers uit de gemeentelijke archieven Opwijk. Diverse stukken van het HOM-archief en documentatieverzameling en de HOM-bibliotheek.

Heemkring Opwijk-Mazenzele

Contactadres: Bolstraat 93, 1745 Opwijk

Tel. 052-35 50 27

E-mail: info@heemkringopwijk.be

URL: www.heemkringopwijk.be

Samenstelling van deze publicatie:

Jan Meeussen, Ingo Luypaert en Maurice Willocx.

© 2010, Heemkring Opwijk-Mazenzele.

Niets uit deze uitgave mag op welke manier ook vermenigvuldigd worden zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2010/5107/1

Organisatie en uitvoering van Open Monumentendag 2010 en OMDjunior:
Heemkring Opwijk-Mazenzele (Lokaal Comité OMD)

in samenwerking met de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW)

Wij danken in het bijzonder de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (VMW) die voor ons de deuren van de watertoren van Droeshout gastvrij openstelde.

Deze Open Monumentendag en OMDjunior kwam tot stand met de materiële en financiële ondersteuning van OMDjunior Vlaanderen en het Gemeenschapscentrum Opwijk.

Met veel dank ook aan:

Hilde Vastenavondt

en aan diverse schenkers, bruikleengevers, informanten en andere bereidwillige medewerkers.

UITTREKSEL uit de notulen van de Gemeenteraad

Provincie

Brabant

GEMEENTE

MAZENZELE

ZITTING VAN 12 mei 1961

Aanwezig: MM. Frans Sablon, burgemeester-voorzitter;

Leo De Nil en Louis De Boeck, schepenen;

Vermeir Juul, Michiels Jan, Van der Straeten Frans
Verdoedt August en Van der Borgh Juul

, raadsleden

en Jozef Van de Velde, sekretaris.

Punt 4 Goedkeuring der plans en bestek voor waterleidingsnet

Overwegende dat het hoogst nodig is in Mazenzele te voorzien in een waterbedelingsnet, wegens het gebrek aan bruikbaar drinkwater;

Gelet op de plans en bestek te dien einde opgemaakt door de Tussengemeentelijke Maatschappij voor Waterbedeling te Gent;

Gelet op het feit dat in dit ontwerp ook een aantal straten van de gemeente Asse opgenomen worden en dit bestuur hiernede zijn instemming heeft betuigt in zijn vergadering van 3 mei 1961, waarvan afschrift hierbij;

Gezien de werken geraamd worden voor Mazenzele op
a-met klassieke materialen 3.400.000 Fr

b-het toepassing PVC: 2.600.000 Fr

Gezien het ontworpen werk met staatstoelagen kan geschieden:

Besluit:

Met algemeen stemmen:

Art 1- De plannen, lastenboek en bestek van het ontwerp voor waterbedelingsnet werden goedgekeurd voor de leidingen op haar grondgebied en wel als volgt:
a- uitvoering met klassieke materialen 3.400.000
b- met toepassing van PVC: 2.600.000
naar gelang de goedkeuring der Hogere Overheid.

Art 2- De Staatstoelagen aan te vragen voor de uitvoering dieser werken.

Art 3- Deze beraadslaging zal aan de goedkeuring der Hogere Overheid onderworpen worden.

Aldus gedaan in zitting van 12 mei 1961

Op bevel:

De Secretaris
J. Van de Velde

De Burgemeester
Fr. Sablon.

Voor eensluidend afschrift:

Mazenzele de 30 mei 1961

De Burgemeester.

De Secretaris

Uittreksel uit de notulen van de gemeenteraad van Mazenzele dat. 12 mei 1961, waarbij de plannen, lastenboek en bestek van het waterbedelingsnet goedgekeurd werden en beslist werd subsidies aan te vragen voor deze werken.

Foto boven in de watertoren van Droeshout. Van voor naar achter: de borstwering van de trap en platform ter hoogte van de waterkuip, de borstwering van de kuip, de loopbrug boven het water naar de loopbrug rondom de waterkuip, de ladder naar het toegangsluik tot het dak, de buitenwand van de toren, en de aanzet van het koepeldak van de toren.

Open Monumentendag Vlaanderen

Deze Open Monumentendag 2010 (met OMDjunior) in Opwijk werd financieel en materieel gesteund door OMDjunior Vlaanderen en door het Gemeenschapscentrum Opwijk.

